

562

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Մ. ԽԱՆՃԵԱՆԻ

ԳԵՈՐԳ ԴԱՐՅԻ

ՍԻԱՒՈՒՇ ԵՒ ՍՈՒԴԱԲԷ

ԴՐԱՄԱ

ՄԻ ՊԱՏԿԵՐՈՎ ԵՒ ԶՈՐՍ ԱՐԱՐՈՎ

891.99

Դ- 28

89Լ-99

7-28 ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Մ. ԿԱՆԱԿԱՆ
ՀԱՅԿԱՆ ԳԼԽԱՆԱԿԱՆ
ST. XERXES SPENCE
LIBRARY
ARMENIAN PRELACY

ԳԵՈՐԳ ԴԱՐՅՈՒ - Խ

ՅԻՔՈՒՄԵ 12/2

1936թ.

ՍԻԱԽՈՒՇ ԵՒ ՍՈՒԴԱԲԷ

ԴՐԱՄԱ

ՄԻ ՊԱՏԿԵՐՈՎ ԵՒ ԶՈՐՍ ԱՐԱՐՈՎ

(Նիւթն առնւած է Վերդուլսու Շահ-Նամէից)

Տպարան «Մոդերն» Թեհրան

1936

Ամէն իրաւունք վերապահւած է հեղինակին

Այս թատերգութիւնն առաջին անգամ բեմադրւել է Նոր-Ջուղայում

1935 թ. յունիս 15-ին:

INTRODUCTION

L'œuvre immense de Ferdowci est un domaine considérable. C'est une source inépuisable d'inspirations, une véritable encyclopédie de l'âme humaine, d'où des générations entières peuvent puiser des compositions de premier ordre. On peut y trouver des quantités considérables de sujets de romans et de drames. Le Shah-Nameh est avant tout une œuvre dramatique par excellence. Ce n'est pas une simple épopée. On y voit toutes les faces de la vie humaine. Les personnages sont plutôt des êtres humains qui ont peu de choses prodigieuses. C'est une épopée réaliste si on peut la définir ainsi.

Le romantisme n'y est introduit que pour donner de l'attraction à l'ensemble de l'ouvrage. On y remarque même des passages qui sentent le symbolisme.

Le poète national de l'Iran est un véritable connaisseur de la mentalité de l'homme, c'est un observateur remarquable et un psychologue pratique. Il a lu l'âme humaine à livre ouvert.

Pour interpréter les passages de cette œuvre immense le meilleur moyen est d'y chercher des sujets de drames dans le genre de celui que Monsieur Guévork Darfi fait paraître dans ces feuilles sous le titre de «Siavoush et Soudabeh».

Ce drame est tiré du meilleur épisode du Livre des Rois,

on y voit un cas de conscience des plus curieux: l'amour et le devoir. Le héros répond à l'appel du devoir et sacrifie son amour.

Mais pour interpréter un grand poète comme Ferdowci il faut être un véritable écrivain de talent, ce qui n'est pas donné à tout le monde. Il faut une connaissance parfaite de la langue presque archaïque du poète, de son génie producteur, de son don d'observation. Il faut savoir combler les lacunes que les nécessités de l'art poétique ont laissées. Il faut des expériences de dramaturge, de régisseur et de metteur en scène. Bref, il faut toutes les connaissances du métier. Monsieur Guévork Darfi possède toutes ces qualités et c'est ce qui rend sa production digne du grand nom de Ferdowci.

Je remercie M. Guévork Darfi de m'avoir donné l'occasion de lire ce drame avant son apparition et je suis heureux de pouvoir dire ici que son œuvre est le meilleur essai de ce genre qu'on a si souvent essayé de développer.

Je suis certain que le public lui réservera le meilleur accueil et je souhaite qu'il veuille bien représenter avec les mêmes qualités d'autres épisodes remarquables de l'œuvre immortelle du plus grand poète de l'Iran.

Saïd Naftcy

MEMBRE DE L'ACADEMIE IRANIENNE

ՅԱՌԱԶԱԲԱՆ

Փերդովսու գործը գրական մի ընդարձակ անդաստան է, ներշնչման մի անսպառ աղբիւր, մարդկային հոգու մի ճշմարիտ հանրագիտարան, որից ամբողջ սերունդներ կարող են առաջնակարգ երկերի, վէպերի և դրամաների համար առատորէն նիւթեր քաղել: Շահ-Նամէն ամենից առաջ մի սքանչելի դրամատիկ երկ է. նա միայն մի պարզ դիւցազներգութիւն չէ: Այնտեղ երևան են գալիս մարդկային կեանքի բոլոր երևոյթները: Անձնաւորութիւններն աւելի շուտ մարդկային էակներ են, որոնք արտակարգ շատ քիչ բան ունեն: Դա մի իրապաշտական դիւցազներգութիւն է, եթէ կարելի է այգպէս որակել: Ռոմանտիզմն այդտեղ մտցրած է գրւածքի ամբողջութեանն աւելի գրաւչութիւն տալու համար: Նրա մէջ խորհրդապաշտութիւնը ցուցադրող որոշ մասեր ևս կան:

Իրանի ազգային բանաստեղծը մարդկային մտայնութեան իսկական ճանաչողն է, մի ազանաւոր նշմարող և մի գործնական հոգեբան: Նա կարողացել է մարդկային սիրտը կարգաւ բաց գլրքի պէս:

Այդ ընդարձակ գրւածքի որոշ մասերը մեկնաբանելու համար ամենալաւ միջոցն է դրամայի նիւթ վերցնել՝ այն եղանակով, ինչպէս պ. Դէորդ Դարֆին ներկայացնում է այս էջերում «Սիաւուշ և Սուդաբէ» խորագրի տակ:

Այս դրամայի նիւթը Շահ-Նամէի լաւագոյն մի դրւագն է,

ուր խղճի խնդրի ամենահետաքրքրական մի ձևն է ցուցադրւած՝ Սէր եւ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ։ Եւ հերոսը պատասխանում է պարտականութեան կանչին, զոհաբերելով իր սէրը։

Բայց Ֆերդուսու նման մի մեծ բանաստեղծի երկը մեկնաբանելու համար պէտք է ճշմարիտ տաղանդաւոր գրող լինել, մի շնորհք, որ ամէն մարդու տրւած չէ։ Պէտք է կատարելապէս տիրապետել բանաստեղծի գրեթէ վաղնջեանական լեզւին, պէտք է ըմբռնել բանաստեղծի արտադրող հանճարն ու զննող ձիրքը։ Պէտք է խմանալ լրացնել այն բոլոր բացերը, որոնք առաջանում են բանաստեղծական արեւոտի անհրաժեշտութիւնների բերմամբ։ Պէտք է դրամատուրգի, բեմադրի և բեմայարդարի փորձառութիւններ ունենալ։ Մի խօսքով՝ թատերական արեւոտի բոլոր ծանօթութիւններն ունենալ։ Պ. Գէորգ Դարֆին տիրապետում է այդ բոլոր յատկութիւններին և այդ է պատճառը, որ նրա այս գրքւածքը արժանի է Ֆերդուսու մեծ անւան։

Շնորհակալ եմ պ. Գէորգ Դարֆուց, որ ինձ առիթ տւեց կարդալու իր գրաման՝ լոյս ընծայելուց առաջ և ես երջանիկ եմ, որ կարող եմ այստեղ ասել, որ նրա այս գործը լաւագոյնն է այդ տեսակի գրւածքների մէջ, որ այնքան յաճախ փորձել են կազմել ուրիշները։

Ես համոզւած եմ, որ ընթերցող հասարակութիւնը նրան լաւագոյն ընդունելութիւնը ցոյց կը տայ։ Յոյս ունեմ, որ պ. Գէորգ Դարֆին կը բարեհաճի միևնոյն յատկութիւններով ներկայացնել Իրանի մեծ բանաստեղծի անմահ գրւածքից ուրիշ նշանաւոր գրւածքներ ևս։

ՍԱՅԻԳ ՆԱՖԻՍԻ

ԻՐԱՆԵԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ԱՆԴԱՄ

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԻՆՔ

- ՍԻԱԻՈՒՇ — Իրանի թագաժառանգը
 ՍՈՒԴԱԲէ — Իրանի թագուհին
 ՌՈՍՏԱՄ — Իրանի ազգային հերոս
 ՔէՅ ՔԱԻՈՒՍ — Իրանի գահակալը
 ԲԱՀՐԱՄ — Իրանցի երիտասարդ զինւորական
 ՖԱՐԱՆԳԻՍ — Թուրանի արքայազուստը
 ԱՖՐԱՍԻԱԲ — Թուրանի թագաւորը
 ԳԱՐՍԻՎԱԶ — Թուրանի թագաւորի եղբայրը
 ՀՐՊԵՏ — Քէյ Գաւուսի պալատի մոզպետ
 ԹէՅՄՈՒՐ — Թուր. սպայ, Գարսիվազի գործակից
 ՓԵՐԻՆԵՐ — Հաբեմի աղջիկներ
 ՆԱԺԻՇՏԵՆԵՐ
 ԱՆԽՕՍ ԴԵՐԱԿԱՏԱՐՆԵՐ — Իրանցի և թուրանցի պալատականներ, զինւորներ և սպասաւորներ

ԴԱՏԿԵՐ

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

ՋԷՅԶՈՒՆԻ ԱՓԻՆ

Հայն եւ ընդարձակ մի դաշտ, խորքում քարձ-
րադիր բլուրներ. աջ կողմը, հեռուն, երեւում է յոր-
դաուստ Ջէյհունը. ծախ կողմում մի քանի ծառեր
ստուեր են ձգել կանաչ խոտերի վրայ. Դրսում հնչում
են իրանական փողերը եւ քիչ յետոյ երեւում են
Ռոստամը եւ Սիւսուշը:

1.

ՌՈՍՏԱՄ ԵՒ ՍԻՍԱՒՈՒՇ

ՌՈՍՏԱՄ Այս կանաչ բլուրի լաճից մէնք ազատ կերպով կարող
ենք դիտել հպարտ Ջէյհունը, որ բաժանում է յաւէտ
թշնամի երկու երկրներ՝ Իրանն ու Թուրանը:

ՍԻՍԱՒՈՒՇ Ես սքանչացումով եմ դիտում այս ընդարձակ տարա-
ծութիւնը, որ մեծ ու հսկայ բախումների արիւնոտ
ռազմադաշտն է եղել: Այստեղ ես դու տարել քո փա-
ռաւոր յաղթանակները: Գերեզմաններով հարուստ այս
դաշտը քո անպարտելի արիութեան անխաբ վկան է:
Պատմիր ինձ նորից թէ ի՞նչ խիզախ հարձակներով դու
գետին էիր գլորում Թուրանի համբաւաւոր հերոսներին:

ՌՈՍՏԱՄ Ո՛հ, պատմել չեմ կարող, այս վայրերի տեսքն իմ հո-
գին լցնում է վշտով ու դառնութեամբ:

ՍԻԱԽՈՒՇ Գիտեմ, ամէն անգամ երբ դու մտաբերում ես Թուրանն ու իր արիւնդուշտ մարտիկներին, սիրտդ զայրոյթով է լցւում, վրէժի կատաղի բոցը խանձում է հոգիդ... և ուզում ես...

ՌՈՍՏՄ Ես ոչինչ չեմ ուզում... Կրճքիս տակ մի անբուժելի վէրք կայ, հին ու միշտ թարմ մի վէրք... Այստեղ, Եազդանից անիծւած այս դժբախտ վայրում, մի անիծակոռ օր ես սպանեցի իմ որդուն, հայրական սուրս նրա կողը պատռեց և ձեռներս կարմրեցին իմ հարազատ զաւակի արիւնով:

ՍԻԱԽՈՒՇ Ներիր ինձ, սիրելի Ռոստամ, ես չէի նախազգում, որ այս վայրերը քո հոգու մէջ պիտի արթնացնէին այդ դառն ու մորմոքիչ յիշողութիւնը: Քո ախոյեանը՝ արիւթեամբ քեզ հաւասարւող քո որդին՝ ընկել է հերոսական մահով և այդ կորուստն արժանի է քո լացին ու արցունքներին:

ՌՈՍՏՄ Եթէ նա ապրէր, եթէ չար բախտը նրա կիանքի արևը գեհեճական խաւարում չը թաղէր վաղաժամ, մեծ, շատ մեծ էր լինելու նա: Աֆրասիաբն հպարտ էր, որ մի այդպիսի անվեհեր ռազմիկ էր գտել: Վստահելով Սոհրաբի կամքին ու հանձարին, Թուրանի արքան նրան յանձնեց իր զօրքի հրամանատարութիւնը:

ՍԻԱԽՈՒՇ Եւ իրանի որդին թուրանական բանակներն էր առաջնորդում դէպի յաղթանակ, բախտի ինչ անհեթեթ խաղ...

ՌՈՍՏՄ Այո, և հին հերոսները հլու, հնազանդ, եկել էին նրա հրամանի տակ կռիւլու: Ես, սև նախազգացումը կրճքիս տակ, գնում էի իմ արժանաւոր ախոյեանի դէմ

կռիւլու: Ո՞վ չարագուշակ օր: Ի՞նչ կը լինէր, եթէ այդ մի հատիկ օրն աշխարհին պակասէր: Թշնամի բանակներն անաշարքով կանգնած, լարւած, մտահոգ, մեր կռիւն են դիտում: Այդ երիտասարդ ռազմիկը, որի անցեալին ու համբաւին ծանօթ չեմ, գրգռում է ինձ... Կրքի փոթորիկը եռում է կրճքիս տակ, մթագնում է իմ հոգու երկինքը, մոռանում եմ Եազդանն ու բարին և անողոք հարւածով նրա կողն եմ պատռում... հոսում է կարմիր ու յորդառատ արիւնը, մի տարօրինակ դողոց է անցնում մարմնովս, բռնում եմ նրա ձեռքը... Օ՛հ, զարզանդ ու սարսափ... տեսնում եմ այն ոսկէ ապարանջանը, որ ես նւիրել էի իր մօրը՝ իմ կնոջը՝ Թահմինէին... բացում է աչքերը և իմ լացն է տեսնում, ճանաչում է ինձ: «Հայր, դու իմ հայրն ես», ասում է նա, «ինչո՞ւ ինձ սպանեցիր, հայր...» (արցունքը խեղդում է նրան): «Քէյ Քաւուս արքան եթէ ցանկանար... մի երկու կաթիլ կեանքի ջրից...» (լաւ է): Ե՛հ, ներիր արքայազն, թոյլ տուր բարձրանամ այս բլուրի գագաթը և այնտեղ՝ իր հողաթմբի վրայ արցունքներս թափեմ, որ հողիս հովանայ (նուսնում է):

2.

ՍԻԱԽՈՒՇ

ՍԻԱԽՈՒՇ Ծանր է հուժկու հերոսի լացը տեսնել: Ո՞վ ամենակարող Եազդան, մխիթարիր Ռոստամի դառնացած հոգին: (Մտածկոտ) Այսօր լրանում է իմ քսան տարին.

մոգպետների ասելով այսօր մի մեծ գուշակութիւն է արեւելու ինձ համար: Սակայն այս դաշտում ոչ մոգպետ կայ, ոչ աստղագէտ... Սիրտս ախուր է, գուցէ Ռոստամի վշտիցն է: (Երազուն) Բայց այս ի՞նչ սարսուռ է անցնում մարմնովս և թմրեցնում իմ զգայարանները... Այս սքանչելի բնութեան տեսքն է կախարդում ինձ իր հմայքով: (Նստում է ծառի տակ, մի քարի վրայ, զլուխը ծնոնների մէջ) Քսան տարի... քսան տարիս լըրացաւ այսօր... (Գլուխը բարձրացնում է եւ նայում դէպի Ջէյհունը) Այդ ի՞նչ եմ տեսնում, Ջէյհունի փիղ կարծես մի կախարդական էակ է սլանում դէպի ինձ. արդեօք նա է, որ պիտի գուշակութիւն անի... (Բլուրի բարձրունքին, արեւի շողերի մէջ, թուրանցի մի աղջիկ է պատկերանում, իշխանուհու հագուստով, աղամանդէ ու ոսկէ ապարանջաններով ու վրզնոցով: Սիւսուշը, որ նորից աչքերը փակել էր, վեր է նայում, տեսնում է հրաշագեղ տեսիլքը եւ կանգնում է ոտքի): Ո՞վ ես դու, ո՞վ լուսաւոր տեսիլք, մի հերոս իրանցու ոգի՞ն, թէ ցեղիս թշնամի մի դէի պատկերը, որ եկել է հոգիս զարգանդով լցնելու. կամ թէ երկնից իջած այն բարի պատգամաբերն ես, որ պիտի զար իմ ապագան գուշակելու: Խօսի՛ր, ո՞վ խորհրդաւոր ոգի:

3.

ՏԵՍԻԼՔ ԵՒ ՍԻԱՒՈՒՇ

ՏԵՍԻԼՔ (Քաղցր եւ մեղմ ձայնով) Ես այն եմ, ինչ որ դու տեսնում ես:

ՍԻԱՒՈՒՇ Քո գոյութիւնն իրական է ու երկրային:

ՏԵՍԻԼՔ Ես ոչ տեսիլք եմ և ոչ սուեր:

ՍԻԱՒՈՒՇ Ինչո՞ւ ուզեցիր ինձ երևալ:

ՏԵՍԻԼՔ Որովհետեւ Նազդանը հրամայեց որ երևամ:

ՍԻԱՒՈՒՇ Նազդանը. Իրանի, թէ Թուրանի:

ՏԵՍԻԼՔ Բախտի Նազդանը: Դու ես խնդրել նրանից, դու ես ինձ կանչել:

ՍԻԱՒՈՒՇ Դու անծանօթ ես ինձ և ես քեզ չեմ կանչել:

ՏԵՍԻԼՔ Մենք իրար մարմնական աչքերով չենք տեսել, բայց հոգով՝ միշտ: Ու կանչում ենք մենք իրար, դու՛ ինձ, ես՝ քեզ:

ՍԻԱՒՈՒՇ Չեմ յիշում. ե՞րբ եմ կանչել քեզ:

ՏԵՍԻԼՔ Դու ինձ կանչել ես երազանքիդ և անորոշ պրպտումներիդ ժամերին, ամէն արշալոյս դու ինձ որոնում ես արեւի ոսկեզօծ ճառագայթների մէջ, ամէն գիշեր հեռաւոր աստղերի լոյսերի մէջ ես որոնում ինձ: Որոնում ես և չը գիտես, որ որոնում ես, ճանաչում ես և չը գիտես, որ ճանաչում ես:

ՍԻԱՒՈՒՇ Որոնում եմ քեզ, ճանաչում եմ քեզ, բայց դու ո՞վ ես:

ՏԵՍԻԼՔ Մեր հոգիները քոյրեր են. դու իմ բախտն ես, ես՝ քոնը:

ՍԻԱՒՈՒՇ Մեր հոգիները քոյրեր են. բայց դու Թուրանցի ես երևում. հարազատ է կերպարանքդ արդեօք:

ՏԵՍԻԼՔ Իմ կերպարանքը հարազատ է և իսկական:

ՍԻԱՒՈՒՇ Ուրեմն դու իմ բախտը չես, ոչ էլ ես քո բախտը: Մեր հոգիները քոյրեր չեն: Մեր ցեղերն ատում են իրար և արիւնահոս Ջէյհունը բաժանում է մեզ յաւէտ:

ՏԵՍԻԼՔ Քո մայրն էլ Թուրանուհի է:

ՍԻԱՒՈՒՇ Այո՛, բայց նա փախել է իր հօրից, իր երկրից:

ՏԵՍԻԼՔ Դու էլ մի օր կը փախչես քո հօրից, քո երկրից:
ՍԻԱՒՈՒՇ Եւ հըր կը գնամ:
ՏԵՍԻԼՔ Թուրան. դու կը գաս Թուրան:
ՍԻԱՒՈՒՇ Բայց ես Իրանի գահաժառանգն եմ:
ՏԵՍԻԼՔ Դու չես ցանկանայ թագաւորել:
ՍԻԱՒՈՒՇ Եթէ դու մի պարզ ոգի ես և ոչ թէ Եաղդանի հոգին,
ինչպէ՞ս ես գուշակում ապագան:
ՏԵՍԻԼՔ Քո բախտը կարդացել եմ գիշերով, աստղերի պայծառ
ցոլքի մէջ:
ՍԻԱՒՈՒՇ Կարծիք ես դու բոլոր մարդկանց բախտը գուշակել. ե-
թէ կարող ես, ուրեմն կախարդ ես:
ՏԵՍԻԼՔ Ինձ յայտնի է միայն երկու բախտ՝ մեր երկունքի ա-
պագան: Մենք կապելու ենք միմեանց հետ բախտով,
սիրով ու վշտով: Դու ինձ կը սիրես, ես՝ քեզ և մեր
հայրերը մեզ կատեն:
ՍԻԱՒՈՒՇ Ուրեմն ես մի ապերախտ հայրուրանց կը լինեմ:
ՏԵՍԻԼՔ Դու արդար և ազնիւ ես լինելու: Չարերը դաւելու են
քո դէմ, բայց անունդ զերծ է քնալու արատից:
ՍԻԱՒՈՒՇ Քեզ չեմ հաւատում, դեերն են քեզ ուղարկել, որ դաս
և հոգիս չեցնես կասկածով: Ես սիրում եմ իմ հօրը և
իմ հայրն էլ գուրգուրում է ինձ: Նա իմ տէրն է, ես
նրա հնազանդ հպատակը: Արքայիս կամքը կը կատա-
րեմ և երբեք չեմ հակառակի նրան:
ՏԵՍԻԼՔ Արգարութեան համար մի օր դու նրա դէմ անհնա-
զանդ կը լինես, հոգիդ կը ծառանայ նրա բռնութեան
դէմ և դու կապաստանես Թուրան:
ՍԻԱՒՈՒՇ Ո՛հ, լուր, լուր և անյայտացիր, չարագուշակ տեսիլք:
ՏԵՍԻԼՔ Միայն ես կը լինեմ քեզ պատասպարողը. ես կը բաժնա-

նեմ քո վիշտն ու տառապանքը, թշառութեանդ ժա-
մերին իմ սիրոյ մէջ կը գտնես քո հոգու մխիթարանքը:
ՍԻԱՒՈՒՇ Բայց հիւ ես դու, հիւ:
ՏԵՍԻԼՔ (Հեռանալով) Ֆարանգիւր, Թուրանի արքայադուստ-
րը (անյայտանում է):
ՍԻԱՒՈՒՇ Սպասիր, սպասիր. (աչքերը շփելով) չը կ'ա՛յ, էլ չը կ'ա՛յ,
Ֆարանգիւ... Թուրանի արքայադուստրը...

4.

ՍԻԱՒՈՒՇ

ՍԻԱՒՈՒՇ (Սթափելով) Երազում եմ ես, օրը ցերեկով, աչքերս
բաց: Ճիշտ է, որ իմ հոգու խորքում փառաւոր ապա-
գայիս սպաննացող մի վտանգ եմ գգում, սակայն ի՞նչը
կարող է իմ հօր կամքը խորտակել: Հեռու ինձնից
թուլութիւն և կասկած: Ռոստամը վերադառնում է.
ցոյց տամ նրան ճակատս հանդարտ ու պայծառ և հո-
գիս՝ պատրաստ ամէն տեսակ պայքարի:

5.

ՌՈՍՏԱՄ ԵՒ ՍԻԱՒՈՒՇ

ՌՈՍՏԱՄ (Վերադառնալով) Ի՞նչ ես կարծում, սիրելի իշխան,
նիմրուզ վերադառնալու ժամանակը չէ՞ արդեօք:
ՍԻԱՒՈՒՇ Նիմրուզ և այնտեղից էլ էսթախր:
ՌՈՍՏԱՄ Էսթախր... մի գուցէ ձանձրացել ես արդէն իմ ընկե-
րակցութիւնից և անտանելի եմ դարձել պատերազմե-
րի մասին արած իմ պատմութիւններով:

ՍԻԱՒՈՒՇ Սիրելի Ռոստամ դու գիտես, որ ապերախտութիւնն իմ հոգու մէջ տեղ չունի: Ես չեմ ուզում քեզինից բաժանուել. կը գնանք էսթախը և դու կը մնաս ինձ մօտ:

ՌՈՍՏԱՄ Էսթախըն ինձ համար հմայք և զրաւչութիւն չունի:

ՍԻԱՒՈՒՇ Դիտեմ, այնտեղ յաճախ են քո հանդէպ անարդար եղել:

ՌՈՍՏԱՄ Ես անկիրթ ու կոշտ մի զինւոր եմ. պալատի աղմուկն ու խրախճանքն ինձ հաճոյք չեն պատճառում: Խաղաղութեան օրերին սիրում եմ ժամանակս հանգստի և առանձնութեան մէջ անցկացնել:

ՍԻԱՒՈՒՇ Դու որդեգրել ես ինձ և յաճախ ես ինձ կրկնել, որ Սոհրաբի տեղն եմ զրաւում քո սրտում: Շրջապատիր ինձ նոյն ջերմ դուրգուրանքով, որ ունէիր դէպի նա:

ՌՈՍՏԱՄ Դժարանում եմ հակառակել. կը հետեւեմ քեզ մինչև էսթախը:

ՍԻԱՒՈՒՇ Արդէն մի անգամ արքային ցոյց եմ տւել ռազմական այն բոլոր յատկութիւնները, որ քո դաստիարակութեան շնորհիւ ժառանգել եմ քեզինից. ռազմական իմ ընդունակութիւնները միայն քեզ եմ պարտական:

ՌՈՍՏԱՄ Ես միայն իմ պարտքն եմ կատարել:

ՍԻԱՒՈՒՇ Ժամանակն է, որ զաս և արքայից ստանաս ինձ համար կրած տառապանքիդ և նեղութեանդ վարձատրութիւնը:

ՌՈՍՏԱՄ Արքան ոչինչ պարտական չի իր հպատակին:

ՍԻԱՒՈՒՇ Ազնիւ ու հայրենանէր հպատակը արքայի թագի լուսարձակ աղամանդն է:

ՌՈՍՏԱՄ Հպարտ եմ ու երջանիկ, որ վաղւայ իմ արքան դու ես լինելու:

ՍԻԱՒՈՒՇ Ես անհունօրէն դոհ եմ ու բախտաւոր, որ դու իմ

դաստիարակն ես և ուղեցոյցը:

ՌՈՍՏԱՄ Միայն ժամանակն ու պարագաները կարող են գնահատել իմ դաստիարակչութեան արժանիքը: Ջէյհունի այս դաշտում ընկած մեր բիւրաւոր հերոսները թող վկայ լինեն իմ երդումին. երբ էլ որ լինի, ուր էլ որ լինի, ո՛վ դիւցազն Սիաւուշ, իմ փորձած բազուկը կը ծառայի քեզ: Քո վիշտը իմ վիշտն է լինելու, քո ելջանկութիւնը՝ իմ երջանկութիւնը: Դու իմ զաւակն ես:

ՍԻԱՒՈՒՇ (Յետեւելով նրա գիրկը) Դու իմ հայրն ես:

ՌՈՍՏԱՄ Զաւակս, սիրիւ Եազգանին, նրա կամքը կատարիր: Սիրիւ քո ժողովուրդը, սիրիւ Իրանը մի անհուն սիրով:

ՍԻԱՒՈՒՇ Կաշխատեմ իրազօրծել Իրանի մեծ հերոսի խելացի պատէհները:

ՌՈՍՏԱՄ Հաւաքենք զինւորներին և շարունակենք մեր ճամբան:

ՍԻԱՒՈՒՇ Թոյլ տուր առաջ անցնեմ և քո հրամանը հաղորդեմ նրանց (մեկնում է):

6.

ՌՈՍՏԱՄ

ՌՈՍՏԱՄ Մեծահոգի՛ արքայազն... (կամացուկ) Թշւոռ, վատաբախտ արքայազն: Եթէ աստղադէտների գուշակութիւններն իրականանան, ուրեմն գարունդ կարճ է լինելու և վախճանդ ահաւոր: Դու երբեք արքայ չես լինելու... (յուզմունքը խեղդում է նրան): Սակայն քայլենք անտրտունջ այն ճամբով, որ ամենակարող

Եազդահանն է որոշել մեզ համար: (Արցունքը ողողում է
նրա դէմքը. դուրս է գնում Սիսուռի մեկնած կող-
մով: Դրսում հնչում են փողերը):

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Յ Ր

ԱՌԱՋԻՆ ԱՐԱՐ

ՍՈՒՐԲ ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ST. NERSES SHNORHALI
LIBRARY

ԱՌԱՋԻՆ ԱՐԱՐ

ARMENIAN PRELACY

ԷՍԹԱԽՐԻ ՊԱԼԱՏՈՒՄ

Ընդարձակ ու շքեղ պատշգամ: Խորքում դրած է արքայական մի բարձրադիր զահ, որի իրաքանչիւր կողմում գտնուում են երկու ուրիշ եւ աւելի ցածր զահեր: Այդ բազմասիւնանի պատշգամը զարդարւած է տօնական հանդիսատրութեամբ: Առաւօտ է. նորածագ արշալոյսի շողերը խաղում են զարդարանքների ոսկիների հետ:

1.

ՍՈՒԴԱՔԷ

ՍՈՒԴԱՔԷ (Դուրս է գալիս խորքի մի սենեակից եւ մտահոգ ստաջանում է դէպի բեմ). Կասկածն ու մտահոգութիւնն ինձ անհանգստացնում են: Ո՞վ է այդ օտարականը: Վերջին վայրկեանին ինձ չի խաբելու: Արդեօ՞ք իր դամբանի մէջ խեղդեց Խուբչէհրին: (Չարախինդ ժպիտով) Խուբչէհր... իր մահւան սուգը վերջացաւ և նա դեռ կենդանի է: Յցւել էր իմ ճամբին. իսկ ես չեմ սիրում երկրորդը լինել և ոչ մի պալատում: Ոխն ու խանդն իմ հոգու մէջ վրէժի մի անմարելի կըրակ են վառել: Մեր կրքոտ պայքարը վերջանալու էր

իմ պարտութեամբ, երբ այն մարդը, որին սպասում եմ այժմ, ներկայացաւ ինձ և խոստացաւ Խուրչէհրին կործանել... Ահա գալիս է. իր խօսքը կենդանութիւն կամ մահ է ինձ համար: (Նրեւում է Գարսիվազը հնդկական մոզպետի տարազով, խորհրդաւոր հայեացք է նետում իր շուրջը եւ մօտենում Սուդարէին):

2.

ՍՈՒԴԱՔԷ ԵՒ ԳԱՐՍԻՎԱԶ

ՍՈՒԴԱՔԷ Ո՛վ դու խորհրդաւոր պատգամաբեր, ի՞նչ լուր ես բերում:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Ազնւափայլ Սուդաքէ թագուհին այլևս մրցակից չունի:

ՍՈՒԴԱՔԷ Դու ինձ լաւ ծառայեցիր, գոհ եմ քեզնից: Անյապ վըրէժիս յագուրդ տալու համար պատմիր ինձ նրա վերջին վայրկեանները:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Դեղերի այն գօրեղ բաղադրութիւնը, որ խմբրի նըրան քառասունհինգ օր առաջ, մեռցրել էր նրա զգայարանները, առանց նրա հոգին մարմնից բաժանելու:

ՍՈՒԴԱՔԷ Գիտե՞ս, մենք երկու հանճարներ ենք. դու՝ հնդկական մոզպետ, ես՝ համաւերանցի կախարդ:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Այո, թագուհի, իրար լրացնող երկու հանճարներ:

ՍՈՒԴԱՔԷ Դու մահւան մանգաղը, իսկ ես՝ հնձուրը:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Խոհուն, խելացի ու հեռաժողով հնձուրը:

ՍՈՒԴԱՔԷ Սխալ ու վտանգաւոր էր միանգամից մեռցնել Խուրչէհրին: Եթէ արքան սպառնար կեանքիս, կը գնայինք Խուրչէհրին կարթնացնէինք իր մահւան անկողնուց և

դա հրաշք կը լինէր, իմ ձեռքով կատարւած մի հրաշք և ժողովուրդն ինձ կը պաշտէր, իսկ արքան կը դառնար իմ գերին:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Իզուր է այդ մտահոգութիւնը: Արքան նրան շուքով տաճար տանելուց յետոյ, երկրորդ օրը նրան մոռացաւ: Եւ գիտե՞ս ինչու:

ՍՈՒԴԱՔԷ (Արհամատանքով) Որովհետեւ ստոր ծագում ունէր:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ (Ատամների արանքից) Այդպէ՛ս...

ՍՈՒԴԱՔԷ Ինչպէ՞ս:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Այդպէս ես վարւում իրանի իշխանները Թուրանի իշխանուհիների հետ:

ՍՈՒԴԱՔԷ Այս վայրկեանին Թուրանի իշխանուհիներն ինձ չեն հետաքրքրում. պատմութիւնդ շարունակիր:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Եթէ նրա մահւան պարագաները նկարագրեմ, դու կը սարսռաս ահից:

ՍՈՒԴԱՔԷ Ո՛ր վայրկեան իսկ չեմ գունատւի:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Ի՞նչ արդանդ է քեզ սնուցանել. մի՞թէ դու կնոջ ծնունդ չես:

ՍՈՒԴԱՔԷ Ես մի էգ վազրի ստինքներն եմ ծծել երբ երեխայ էի. շարունակիր:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Լսիր ուրեմն: Այս գիշեր ես նրա դամբանումն էի. սպասում էի որ արթնանար: Երբ սկսեց շարժւել, ես ջահը վառեցի: Կամացուկ աչքերը բացեց, մի քանի կաթիլ կեանքի ջրից խմցրի նրան:

ՍՈՒԴԱՔԷ Անտեղի բարեսրտութիւն:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Ես ուզում էի նրա հետ խօսել, նա պիտի լսէր իմ ձայնը, իմ անէծքը:

ՍՈՒԴԱՔԷ (Չարմացած) Նրան անիծէիր, բայց ինչու:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Մի շտապիր: Երբ ոյժերը վերստացաւ, բարձրացաւ, նստեց, նայեց ինձ. նայեցի նրան... Մենք իրար հասկացանք, սակայն լուռութիւնը չը խզուէր: Զգալով, որ կարող է յանկարծ գութը ոճրի նման իմ սիրտը քանդել և ինձ մոռացնել տալ իմ պարտականութիւնը, ջանքով հանգցրի և գերեզմանային լուռութեան մէջ դաշոյնս քաշեցի (խոստով ծայրով) ու խաւարի մէջ փայլող իր գոյգ աչքերը հանեցի... և յետոյ սիրտը...

ՍՈՒԴԱՅԷ Տեսնում եմ, դեռ արեան հետքեր կան ձեռներդ վրայ: ԳԱՐՍԻՎԱԶ (Նայելով ձեռներին) Այո, իմ արեան հետքերը:

ՍՈՒԴԱՅԷ Քո արեան հետքերը. դու հնդիկ մոգպետ, իսկ նա թուրքացի...

ԳԱՐՍԻՎԱԶ (Դիտելով ծայրով) Իմացիր, այն հնդիկ մոգպետը, որ քեզ հետ միասին այս դաւադրութիւնը սարքեց և որին դու խոստացել ես սաղրանքներով քանդել այս պետութեան հիմքերը, մի բնածին վագր է, մի ահեղ թուրանցի. խուրճէհրի հայրն է նա, Աֆրասիաբի եղբայր Գարսիվազը...

ՍՈՒԴԱՅԷ (Սառը դաժանութեամբ) Դու ինձ գերազանցում ես քո ունով: Ի՞նչն էր քո այդ կատաղի քինախնդրութեան պատճառը:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Ի՞նչ, անպատեւ իր հօրը, փախչել իր երկրից, գալ այստեղ և իր հոգին ու մարմինը ծախել Իրանի արքային՝ Թուրանի ռեսիդէնթ թշնամուն և մնալ անպատիժ... Եւ յետոյ դու ուղեցիր: Իմ կատաղութիւնն աւելի բոցավառեց, երբ քեզ տեսայ: Վերցրու մէջտեղից Քաւուսին ու իր ժառանգին, դարձիր տէրն Իրանի: Երբ որ էլ ես ուղեմ, իմն է Թուրանը, քոնն է Թու-

րանը: Սուրս քո ոտների տակ, կը պաշտեմ քեզ արևի փոխարէն: Սիրիր ինձ, եղիր իմը, դու այդ արդէն խոստացել ես ինձ...

ՍՈՒԴԱՅԷ (Գարսիվազի գազանային հայեացքից շշմած) Այո, խոստացել եմ, բայց ոչ հիմա, ոչ այժմ... Երբ տէրը կը լինես Թուրանի և Իրանի, այն ժամանակ ես կը լինեմ քո թագուհին: Այժմ վերադարձիր, լծիր աշխատանքի և դրդիր Աֆրասիաբին Իրանի վրայ յարձակւելու:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ (Մտածկոտ) Ի՞նչ պատճառ տամ նրան, ի՞նչ առիթ ստեղծեմ:

ՍՈՒԴԱՅԷ Հնարագէտ ես, մի հնարք գտիր:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ (Յաղթական) Գտայ, ի՞նչ սքանչելի գիւտ:

ՍՈՒԴԱՅԷ Եւ ի՞նչ գիւտ է այդ:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Խուրճէհրի մահը:

ՍՈՒԴԱՅԷ Ինչպէ՞ս թէ Խուրճէհրի մահը:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Կասեմ, որ Քաւուսն է սպանել Խուրճէհրին, Խուրճէհրն իմ աղջկին էր, իսկ դու իմ եղբայրն ես, Աֆրասիաբ. նոյն աղջկաս վրէժը Քաւուսից:

ՍՈՒԴԱՅԷ Եւ նա կը հաւատայ:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Նա միշտ էլ հաւատում է ինձ:

ՍՈՒԴԱՅԷ Բայց Խուրճէհրի գիւղը ի՞նչ արեր:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Հրպետն այրել տուց և աճիւնը ոսկէ անօթի մէջ ուղարկեց տաճար:

ՍՈՒԴԱՅԷ Այդ լաւ է, շատ լաւ: Դէհ, մեկնիր այժմ և վերադարձիր յաղթանակով:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Զաւի որդուն չը մոռանաս. քանի նա կենդանի է, մենք յաղթական չենք կարող լինել:

ՍՈՒԴԱՔԷ Նա իմ թշնամին է և ես կը կարողանամ նրան ու Քա-
ւուսին թշնամացնել իրար հետ:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Գնում եմ: Մեր դաշինքն անխախտ պիտի պահւի:
Ես քեզ ծառայեցի, իսկ այժմ մեր նպատակն իրագոր-
ծելու համար պէտք ունեմ քո աջակցութեան:

ՍՈՒԴԱՔԷ Ես կաջակցեմ քեզ:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Հաղորդիր ինձ բանակի և պալատի գաղտնիքները:
Մնաս բարով, թագուհի. միշտ յիշիր իմ ամենազօր
տաղանդը: Աղջկաս զոհեցի քո շահերի համար: Կրկին
կը ծառայեմ քեզ: Եղիր իմ դաշնակիցը և ես քեզ կը
դարձնեմ երկու ընդարձակ երկրների թագուհին: Ես
այդ կարող եմ, միայն թէ սիրիր ինձ: (Նրկար ու խո-
րը հայեացք է նետում Սուղարէի վրայ եւ հեռա-
նում է):

3.

ՍՈՒԴԱՔԷ

ՍՈՒԴԱՔԷ Լինել երկու ընդարձակ կայսրութիւնների առաջին
թագուհին... Իմ փառասիրութիւնը շոյելու համար ի՞նչ
գեղեցիկ խոստում է այս: Գնա և ուրախացիր իմ խոս-
տումով, որը խոստում է միայն: Ես ուրիշ կայսրու-
թիւն եմ որոնում, իմ հոգին ուրիշ կայսրութիւն է
ցանկանում. սիրոյ ու հեշտանքի կայսրութիւնը... Ես
երիտասարդ եմ, գեղեցիկ, իսկ Քաւուսը՝ ծեր. նրա
փաղաքշանքներն ինձ զգեցնում են: Վաղուց եմ որո-
նում ես մէկին, որ արժանի լինի իմ հմայքներին,
ինձ պէս գեղեցիկ, զգայուն և երիտասարդ լինի: Եւ

այդ մէկը դու չես, ժանտատեսիլ Գարսիվազ: Դու կը
ծառայես ինձ որքան որ ես կը ցանկանամ, իսկ յետոյ
կը փշրեմ քեզ, որպէս հնացած մի գործիք: (Յննում է
սիւնին): Զը կայ իմ ախոյեանը, ազատեցի նրանից և
ուրախացայ մի վայրկեան... յետոյ ի՞նչ... Ա՛խ, այս
կրակը, որ այրում, խանձում է իմ սիրտը. սիրոյ ան-
յագուրդ տենչն է, որ զգայարաններս է լափում... Ո՞ւր
է ճարը, ի՞նչ է հնարը, ո՞ւր սիրել, ո՞ւր... (Կրքոտ աչ-
քերը կիսախուփ, մնում է յենած սիւնին: Իր սեն-
հակից դուրս է գալիս Քէյ Բաուսը եւ առաջանում
դէպի Սուղարէն):

4.

ՔԷՅ ՔԱՒՈՒՍ ԵՒ ՍՈՒԴԱՔԷ

ՔԱՒՈՒՍ Շտապել ես, որ ամենից առաջ դու ողջունես ինձ այս
պալատում:

ՍՈՒԴԱՔԷ (Ժունկի է գալիս) Իմ բարեգութ արքայ:

ՔԱՒՈՒՍ Բարձրացիր և առաւօտեան այս գեղեցիկ մենութեան
մէջ ցոյց տուր ինձ քո գեղեցկութիւնը, որ հեշտանքի
գինիով իմ զգայարաններն է արեցնում: Վերցրու
շղարշդ և ցոյց տուր ինձ քո մերկ ուսերը: (Սուղարէն
կատարում է թագաւորի ցանկութիւնը): Մարմինդ
վարդագոյն է, զգայուն ու նուրբ, մորթիդ դողում է
մատներէս տակ... Այս հաճոյքը, որ ես վայելում եմ,
մի վայրկեան է տուում: Եթէ դու մարմարից լինէիր,
տիեզերքի առեղծաձային սիրոյ ամենագեղեցիկ ար-
ձանը կը լինէիր:

ՍՈՒԴԱՅԷ Ինչ որ կամ, ես իմ արքայինն եմ. եթէ այդ արձանը վրդովում է քեզ, փշրիր, նա քոնն է:

ՔԱՒՈՒՍ Պիտի պահեմ այդ արձանը, որ ամէն երեկոյ փշրեմ նրան իմ կրծքի վրայ:

ՍՈՒԴԱՅԷ Քո սիրոյ համար անարժան մի արարած եմ ես:

ՔԱՒՈՒՍ Առաջին անգամ երբ ես քեզ տեսայ քո հօր պալատում, քո հմայքը կախարդեց ինձ: Գեղեցկութիւնդ փրկեց Համաւերանի թագաւորի կեանքը:

ՍՈՒԴԱՅԷ Ես եղայ իմ հօր պարտութեան տուգանքը:

ՔԱՒՈՒՍ Դու եղար իմ յաղթանակի գրաւականը:

ՍՈՒԴԱՅԷ Դու շատ բարի ես դէպի ինձ, տէր արքայ:

ՔԱՒՈՒՍ Իսկ դու իմ հանդէպ անկեղծ չես, Սուղաբէ: Աստղագէտներին պատւիրել էի, որ քո սիրտը կարդան, բայց նրանցից ոչ մէկը չը կարողացաւ հոգուդ գաղտնիքները կորզել:

ՍՈՒԴԱՅԷ Ի՞նչ գաղտնիք կարող է ունենալ ստրուկը:

ՔԱՒՈՒՍ Մի անթափանց սուեր խորհրդաւոր շղարշի պէս պատում է քեզ: Ուզում եմ կրծքիդ տակից դուրս քաշել սիրտդ, առնել ձեռներէս մէջ, դննել, իմանալ, թէ ինչից է կազմած:

ՍՈՒԴԱՅԷ (Շոյող ծայնով) Դու միայն իմ մարմինն ես սիրում, էլ ինչո՞ւ ես հետաքրքրում քո ստրկուհու հոգով:

ՔԱՒՈՒՍ Ստրուկների հոգին անասունի հոգի է՝ թոյլ և հլու, իսկ քո հոգին տարբեր է, սիրելիս:

ՍՈՒԴԱՅԷ (Կախարդանքով) Որովհետեւ իմ հոգին սիրում է քեզ մի անհուն, յանդուգն ու նախանձոտ սիրով: Որովհետեւ ես քեզ սիրում եմ այնպէս, ինչպէս քո կանանցից և ոչ մէկը չի սիրել քեզ: Ահա թէ ինչու զարմացնում

եմ ես քեզ. ահա իմ սրտի գաղտնիքը:

ՔԱՒՈՒՍ (Հմայւած) Բառերդ շոյում են հոգիս: Դու ճշմարիտ ես ասում, միւսները ստում են: Դու ես միայն ինձ անկեղծօրէն սիրում:

ՍՈՒԴԱՅԷ (Նոյն կախարդանքով) Որովհետեւ անկեղծ եմ, դրա համար էլ առեղծւած եմ թւում: (Տխոր) Եւ զրպարտիչ պալատականներն ուզում են իմ վեհափառ տիրոջ մօտ ինձ վարկաբեկել:

ՔԱՒՈՒՍ Հպարտացիր քո գեղեցկութեամբ և արհամարհիր բոլորին: Կը հրամայեմ քեզ Հարախօսողների բերանները կարել:

ՍՈՒԴԱՅԷ Քո արքայական շուքի տակ ես ապահով եմ բոլոր դաւերից ու հալածանքներից: (Շոյանքով) Մեծ է իմ արքան, գեղեցիկ և ամենազօր:

ՔԱՒՈՒՍ Այդպէ՛ս, ի՞նչ անուշ է քո ձայնը: Նայիր հեռուն, այդ ի՞նչ փռչի է բարձրանում:

ՍՈՒԴԱՅԷ (Որ տարածւել էր Քաուսի ոտների տուֆ եւ նրա ծնկները զրկել, արագ քարծրանում է ու նայում հեռուն) Իրանական սուսերների խուրձերն են պսպղում արևի ճառագայթների տակ:

ՔԱՒՈՒՍ (Քարծրացել է տեղից, մօտեցել եւ նայում է) Տղաս է. նա այսօր պիտի հասնի: Լրացել է իր քսան տարին. արքայական թագ եմ բաշխելու նրան: Նա գեղեցիկ է՝ գեղեցկութեան աստծուց առաւել և հզօր՝ Ռոստամի չափ:

ՍՈՒԴԱՅԷ Ուրեմն աշխարհը նախանձելու է նրան:

ՔԱՒՈՒՍ Եազդանն էլ կը նախանձի նրան: (Յուզւած քայլում է) Սիաւուշի սիրտը զգայուն է, Խուրչէհրի մահւան լուրը

վշտացրած կը լինի նրա հոգին. գուրգուրիր նրան,
Սուգաբէ, եղիր նրա մայրը, խսկական մայրը:

ՍՈՒԴԱՔԷ Ոսկի անօթի մէջ պահել եմ նրա մօր աճիւնը:

ՔԱՒՈՒՍ Խուբչէհրի հանդէպ քո ցոյց տւած յարգանքը ամբողջ
պալատին զարմացրեց:

ՍՈՒԴԱՔԷ Նա մի առաքելն է թագուհի էր:

ՔԱՒՈՒՍ Եւ մեռաւ հակառակ քո ունեցած խնամքին ու թափած
ջանքերին: Սիաւուշը կուղենայ տեսնել նրա աճիւնը:

ՍՈՒԴԱՔԷ Յոյց կը տամ:

ՔԱՒՈՒՍ Հէնց այսօր:

ՍՈՒԴԱՔԷ Արքայի կամքը թող լինի:

ՔԱՒՈՒՍ Մենակ եղէք երկուսդ և մխիթարիր նրան:

ՍՈՒԴԱՔԷ Ո՛հ, արքայ, դժւ ցոյց տուր, դժւ մխիթարիր:

ՔԱՒՈՒՍ Ես չեմ կարող, ես կը յուզեմ: Նրան ամէն վիշտ մո-
ռացնել տալու համար ընդունիր հարեմ և թող ընտրի
իրեն համար ամենագեղեցիկ փերին:

ՍՈՒԴԱՔԷ Կընդունեմ՝ երբ հրամայում ես և երբ անպատեհ չէ:

ՔԱՒՈՒՍ Ոչ մի անպատեհութիւն. նա իմ զաւակն է և հարեմն
էլ իմ հարեմն է:

ՍՈՒԴԱՔԷ Բայց աճիւնը ցոյց տալ չեմ կարող, ուրիշին յանձնիր:
Ձեմ կարող, արտասուքն ինձ կը դաւաճանի, յուզմուն-
քը կը մատնի ինձ:

ՔԱՒՈՒՍ Քո ձայնը քաղցր է և ձեւերդ քնքոյշ, հմայիր նրան
քո նազանքով և վիշտն արմատախիլ արա նրա հոգուց:

ՍՈՒԴԱՔԷ Արքայ, ես քո հնազանդ ստրուկն եմ:

ՔԱՒՈՒՍ Գնանք ծածկենք մեր ագամանդակուռ թագերը: Երբ
ես կը բաժանեմ նրանից, այն ժամանակ դու կերե-
ւաս (զնում է):

ՍՈՒԴԱՔԷ (Մեկուսի) Նա գեղեցիկ է, երիտասարդ և արի, ես
պիտի գուրգուրեմ նրան, փաղաքշեմ նրան... Գուցէ և
սիրեմ, գուցէ հենց նա է իմ սրտնած սիրոյ կայսրը,
քսան տարեկան զիւցազնը... (Յուզմունքով բռնած
զնում է Բաւուսի յետեւից: Բեմը մնում է դատարկ:
Հեռում լսում է փողերի ծայնը եւ սրինգների ու
բամբիռների մեղեդին: Սիւնակիր զինուորները զաւիս
եւ շարում են պատշգամի ծայրերին: Դրսում բա-
նակը երգում է իրանական քայլերգը.

Մենք որդիքն ենք վեհ Իրանի,
Պաշտում ենք մենք լոյս ու բարի.
Հայրենիքում մեր գեղանի,
Իշխում է մեզ արքան բարի:

Հին դարերից հայրերը մեր
Աւանդել են ոսկի երգեր,
Աւանդել են սէր, զօրութիւն,
Ոստիլի գէմ կատաղութիւն:

Հերոսները մեր անբասիր,
Փառքի դաշտում անծայրածիր,
Դափնին զրկած հպարտանքով,
Նիրհում են լուռ և անվրդով:

Մի սէր ունենք՝ սէր հայրենի,
Մի երգ ունենք՝ գովքն Իրանի.
Աղաւ, անկախ մեր միտ երկրում,
Ապրում ենք մենք գոհ, անտրտում:

Մի վայրկեան ամէն ինչ լուռ է և յանկարծ լըս-
ւում են որոշընդոստ ծափեր եւ կեցցէներ. Երեսում
են Սիաւուշը եւ Ռոստամը):

5.

ՌՈՍՏԱՄ ԵՒ ՍԻԱՒՈՒՇ

ՌՈՍՏԱՄ Ժողովուրդը քեզ տեսնելով ուրախութիւնից խելագարուում է:

ՍԻԱՒՈՒՇ Քեզ են մեծարում, սիրելի Ռոստամ: (Ժողովուրդը դրսից. Արեղ շատ լինի, մեր ազնիւ արքայազն, միշտ հզօր ու յաղթող լինես: Կեցցէ մեր դիւցազնը. մենք ուզում ենք Սիաւուշին տեսնել):

ՌՈՍՏԱՄ Քեզ են կանչում, տէր իմ, ժողովուրդն ուզում է քեզ տեսնել: Բաւարարութիւն տուր նրանց ցանկութեան: (Սիաւուշը մօտենում է պատշգամի և նկիւնին): Քաւուս արքան նախանձելու է իր որդուն:

ՍԻԱՒՈՒՇ Ողջոյն, Իրանի ժողովուրդ. քո արքայազնը շնորհակալ է քեզանից և թող Եազդանը քեզ շնորհի հազար բարիք: Եւ դու, Իրանի հզօր բանակ, որ բոլոր պատերազմներից պատուով ու յաղթական ես դուրս եկել, ողջոյն ու փառք քեզ: (Փողերը հնչում են դրսում եւ լսում է ցնծագին աղաղակներ):

ՌՈՍՏԱՄ Տէր իմ, պարտականութիւնս լրացաւ, այժմ թոյլ տուր ինձ հեռանալ:

ՍԻԱՒՈՒՇ Հեռանալ, առանց արքային տեսնելու: Ի՞նչ կասի նա, եթէ քեզ այստեղ չը տեսնի: Չէ՞ որ նա քեզ նշանակել է իմ խնամակալը:

ՌՈՍՏԱՄ Մինչև այսօր:

ՍԻԱՒՈՒՇ Մինչև իմ կեանքի վերջը: Այդպէս վարւելով չէս կարծում, որ արքան կը վերաւորւի քեզանից, նա, որ այնքան սիրում ու յարգում է քեզ:

ՌՈՍՏԱՄ Արքան իմ տէրն է և կարող է ինձ հրամայել յանուն իմ երկրի ու ժողովրդի, սակայն արդար չէր լինի, որ նա ինձ ստիպէր յարգել դաւադիր անարատականներին:

ՍԻԱՒՈՒՇ Առանց քեզ ի՞նչ եմ դառնալու այս պալատում:

ՌՈՍՏԱՄ Պալատից հեռանալով քեզանից չեմ հեռանում: Զէյհունի դաշտում երգեցի և հաւատարիմ կը մնամ իմ երգումին: Սակայն իմ հոգին... Ի՞նչ ասեմ քեզ իմ հոգու մասին, լեցուն է վշտով և արդար ցասումը սիրտս է փոթորկում:

ՍԻԱՒՈՒՇ Ո՞վ է այստեղ քո ատելութեան առարկան:

ՌՈՍՏԱՄ Հայրդ գալիս է. մի ուրիշ անգամ: (Երեւում է Զէյ Բուսուրը, շրջապատւած պալատականներով: Ներկաները ողջոյն են տալիս. Դրսում շեփորներն արքայական քայլերգն են հնչեցնում. Բաւուսը եւ Սիաւուշը գոկախառնում են):

6.

ՔԷՅ ՔԱՒՈՒՍ, ՌՈՍՏԱՄ, ՍԻԱՒՈՒՇ, ՊԱՆԱՏԱԿԱՆՆԵՐ,

ՍՊԱՆԵՐ ԵՒ ԶԻՆԻՈՐՆԵՐ

ՔԱՒՈՒՍ Իմ ընտիր գաւակ, այս թագի ու գահի ազնիւ ժառանգորդ: Քո զեղեցիկ ճակատն ստեղծւել է ազամանդակու թագ կրելու: Դու կը լինես իմ պալատի պարծանքն ու երջանկութիւնը: (Պալատականներից մէկին) Թող մօռնետիկները յայտնեն ժողովրդին, որ երեք օր ուրախութիւն է լինելու ի պատիւ Սիաւուշի, որն այսօրւանից դառնում է թագակիր գահաժառանգ: (Արձակում է Սիաւուշի ճակատի վարսակալը, մի

պալատականի ծեռքից վերցնում է թագը եւ դնում Սիւսուշի գլխին: Բոլորը խոնարհում են. Բաւումն ու Ռոստամը համբուրում են Սիւսուշի նակատը): Զաւակս, Լինչ եւ ցանկանում քո հօրից, ասա եւ ստացիր:

ՍԻԱՒՈՒՇ Մեծահոգի տէր իմ, արքայական նւէրներով վարձատրիր իշխան Ռոստամին, որ իմ խնամակալն է եւ զէնքի վարպետը: (Պալատականները նախանձոտ հայեացք են նետում իրար):

ՔԱՒՈՒՍ (Ռոստամին) Առաջացիր, արքաների դու հաւատարիմ եւ ազնիւ սպասաւոր: Շնորհակալ եմ իմ որդու սիրոյն քո կրած նեղութիւնների համար: Հրամայում եմ գանձապետին, որ տասներկու ջորու բեռ ոսկի տրւի քեզ: Սիւսուշ, դու էլ քո կողմից վարձատրիր նրան:

ՍԻԱՒՈՒՇ Ես անկարող եմ իմ ծանր պարտքը վճարել... եթէ իմ արքան ինձ թոյլ է տալիս...

ՔԱՒՈՒՍ Ասա եւ թող կատարւի:

ՍԻԱՒՈՒՇ Յանուն արքայի եւ իմ ժողովրդի ես քեզ նւիրում եմ ազգային հերոս եւ ռազմիկների իշխան տխրոսները, ինձնից կը ստանաս նաեւ մի ոսկեպատեան սուր:

ՌՈՍՏԱՄ Վեհափառ արքայ եւ դու, իմ ասպետ իշխան, ես այստեղ չեմ ներկայացել նւէր ու տխրոս ստանալու: Տասներկու բեռ ոսկին նւիրում եմ երկրի չքաւորներին: Տխրոսներն ընդունում եմ, որպէսզի ժողովուրդը դարեր շարունակ պաշտամունքով յիշի մեծահոգի Սիւսուշին: Այժմ, քանի որ էլ անելիք չունեմ, թոյլ տւէք ինձ հեռանալ:

ՔԱՒՈՒՍ Թող եազդանը քեզ օրհնի քո հաւատարմութեան համար: (Ռոստամը ողջունում է արքային ու Սիւսու-

շին եւ հեռանում է): Նրա նայւածքը խրոխտ է ու արհամարհական եւ կեցւածքը հպարտ (Սիւսուշը դժգոհում է), բայց սիրտն ազնիւ է: Գնացէք, իշխաններ, գնացէք պատրաստեցէք այս գիշերւայ խնջոյքին: **ՊԱՆԱՏԱՆԿԱՆԵՐ** Արքայազն Սիւսուշ, բախող գեղեցիկ ու պայծառ լինի արեւի լուսաւոր շողերի պէս: (Այդ վայրկեանին Սիւսուշն անզգուշութեամբ գլուխը շարժում է եւ թագը գլխից վայր է ընկնում. Բոլորը գունատում են եւ մնում ապշած: Պալատականները փրնթփրնթալով հեռանում են: Սիւսուշն անփոյթ կերպով վերցնում է թագն ու նորից ծածկում գլխին):

7.

ՔԷՅ ՔԱՒՈՒՍ ԵՒ ՍԻԱՒՈՒՇ

ՔԱՒՈՒՍ (Անտրամադիր) Այդ վատ նշան էր:

ՍԻԱՒՈՒՇ Ի՞նչը, հայր:

ՔԱՒՈՒՍ Քո թագն ինչո՞ւ վայր ընկաւ:

ՍԻԱՒՈՒՇ Փոքր էր, գլուխս անզգոյշ կերպով շարժեցի, թագն ընկաւ: Պատճառը բնական էր եւ բնական պատճառը գերբնական հետեանք չի կարող ունենալ:

ՔԱՒՈՒՍ Այդպէս է, որդիս. մենք հաւատում ենք շատ բաների, որոնց չը պիտի հաւատանք եւ չենք հաւատում շատ բաների, որոնց պիտի հաւատանք: Ես էլ իզուր յուզւեցի: (Հեռուն կանգնած սպասատրին) Յայտնիր թագուհուն, որ գայ իշխանին բարի գալուստ մաղթելու:

ՍԻԱՒՈՒՇ Ես պիտի գնայի նրան ողջունելու, ես իշխան եմ, իսկ նա թագուհի:

ՔԱՒՈՒՍ Պէտք է բոլորը խոնարհւեն քո առջև, ինչպէս իմ առջև են խոնարհւում:

ՍԻԱՒՈՒՇ Դու արժանի ես նրանց պաշտամունքին, իսկ ես դեռևս ոչ:

ՔԱՒՈՒՍ Դու արժանի ես, քանի որ ես արժանի եմ: Պահակներ, կարող էք ցած իջնել: (Պահակները գնում են): Իսկ դու առ իմ վերարկուն և ձգիր ուսերիդ, ճամբից ես եկել, յոգնած ես և այստեղ օդը զով է:

ՍԻԱՒՈՒՇ Շնորհակալ եմ, տէր արքայ, ես արժանի չեմ:

ՔԱՒՈՒՍ Վերցրո՛ւ: (Վերարկուն ձգում է Սիաուշի ուսերին և ապա զմայլանքով նայում նրան): Քեզ շատ է վայելում այս վերարկուն. նմանը կը նւիրեմ քեզ: Եազգանը քեզ հետ: (Քաւուսը հեռանում է իր երկու թիկնապահների հետ):

3.

ՍԻԱՒՈՒՇ

ՍԻԱՒՈՒՇ Հայրս ինչո՞ւ է ցանկանում, որ ես Սուգաբէի հետ միասակ տեսնեմ: Մենակ եմ ես այս պալատում. Ռոստամը հեռացաւ, մայրս էլ չը կայ... Հոգիս ճնշւում է այստեղ, ուզում եմ թողնել, հեռանալ այս պալատից, բաց դաշտ իջնել, ազատ թողնել սևաթոյր նոյնիս սանձը և հերարձակ սլանալ, սլանալ անվերջ... Իզուր է եազդանն ինձ այս զգացումներով արքայազն ստեղծել: Ես պէտք է լինէի Ռոստամի պէս ազատ, անկաշկանդ: Սակայն արքայազն լինեմ, քանի որ արքայազն եմ ծնւել: (Կանգնում է պատշգամբի մի անկիւնում, ձեռ-

քը յենում է սիւնին և երազկոտ նայում հեռուն: Երեւում է Սուգաբէն երկու նաժիշաների հետ, որոնք մնում են խորքում: Սուգաբէն, գեղեցիկ շղարշըն ուսերին ձգած, ձեռքին բռնած ունի Խուրշէհրի աճիւնը պարունակող ոսկէ անօթը: Տեսնում է Սիաուշին և հմայում է նրա առնական գեղեցկութեամբ):

9.

ՍՈՒԴԱՔԷ, ՍԻԱՒՈՒՇ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ՆԱԺԻՇՏՆԵՐ

ՍՈՒԴԱՔԷ Նա է, երկար տարիների իմ երազանքի ու տենչանքի առարկան, իմ ուզած և որոնած սիրոյ կայսրը... Նա իմը պիտի լինի, իմը, եթէ ոչ... (ԅուզմունքից սկսում է դողալ):

ՍԻԱՒՈՒՇ (Յետ է նայում և նկատում Սուգաբէին) Ներքինձ, ազնիւ թագուհի, քո գալը չեմ նկատել:

ՍՈՒԴԱՔԷ (Ձեռքի ոսկէ անօթը դնում է գահի վրայ) Ներքինձ, իշխան, որ քո երազանքը խանգարեցի: Տխուր է իմ այսօրւայ կատարելիք պարտքը, տխուր ու ծանր միանգամայն: Ահա քո թանկագին մօր աճիւնը, որ երկիւղածութեամբ հաւաքել ու լցրել եմ այս ոսկէ անօթի մէջ: Թող Եազգանը քո վիշտն ամոքի: Այս է բոլոր մահկանացուներին վախճանաց վախճանը:

ՍԻԱՒՈՒՇ (ԅուզած մօտենում, չոզում է գահի առաջ, վերցնում է անօթը և համբուրում) Մայր, ահա թէ ինչ է մնացել քո գեղեցկութիւնից ու փառքից. մի բուռ

մոխիր:

ՍՈՒԴԱՅԷ Նրա թարմ աճիւնի առաջ ընդունիր ինձ նրա փոխա-
րէն. խոստանում եմ քեզ սիրել, սիրել իմ ամբողջ
հոգով:

ՍԻԱՒՈՒՇ (Անօթը տեղաւորում է գահի վրայ) Դու վշտացած
ես, թագուհի. լսեցի, որ երկար ժամանակ արցունք ես
թափել և սուգ ես պահել. դա վայել էր քո ազնու-
թեան. շնորհակալ եմ:

ՍՈՒԴԱՅԷ (Տենչանքից բորբոքւած) Դու իմ զաւակն ես, Սիա-
ւուշ, թող այս մայրական համբոյրը մեր սիրոյ գլա-
ւականը լինի (համբուրում է Սիաւուշի ճակատը):

ՍԻԱՒՈՒՇ (Շփոթւում ու կարմրում է) Շնորհակալ եմ, թագուհի:

ՍՈՒԴԱՅԷ Կաշխատեմ բոլոր վշտերդ մոռացնել տալ քեզ, տան-
ջանքիդ ժամերին կը սփոփեմ, կը մխիթարեմ քեզ:

ՍԻԱՒՈՒՇ Ես էլ, թագուհի, կը լինեմ քո հնազանդ զաւակը, կը
յարգեմ, կը պատւեմ քեզ, ինչպէս յարգում ու պատ-
ւում էի իմ մօրը:

ՍՈՒԴԱՅԷ Մոռացիր վշտերդ, տխրութիւնը չի վայելում քո գե-
ղեցիկ դէմքին: (Նաժիշտներից մէկը մատուցարանի
վրայ մի բաժակ զինի է ներկայացնում Սիաւուշին):
Խմիր, դա կը հանգստացնի քո յոգնած ջղերը: (Սիա-
ւուշը խմում է զինին): Թոյլ տուր իշխան, որ այդ
թանկագին աճիւնը տանեն և դնեն Շաղդանի մարմա-
րակերտ տաճարը:

ՍԻԱՒՈՒՇ Թող տարւի: (Սուղաբէն անօթը յանձնում է նա-
ժիշտներին, որոնք վերցնում են անօթն ու բոլորն էլ
հեռանում):

10.

ՍԻԱՒՈՒՇ ԵՒ ՍՈՒԴԱՅԷ

ՍՈՒԴԱՅԷ Էլ մի մոտժիր, իշխան, այսուհետեւ ձեռք ձեռքի տւած,
երար սփոփելով մեր ճամբան կը քայլենք: Ի հարկէ,
եթէ ընդունես...

ՍԻԱՒՈՒՇ (Մոլորւածի նման) Ես ընդունում եմ:

ՍՈՒԴԱՅԷ Տուր ինձ քո ձեռքը (բռնում է նրա ձեռքն ու շոյում):
Իմ գեղեցիկ, իմ արի ուղմիկ, այս գիշեր դու ներկայ
պիտի լինես խնջոյքին. արքան ուզում է, որ ուրախ
լինես: Ինձ հրամայեց, որ դամ և քեզ տրամադրեմ ու-
րախութեան:

ՍԻԱՒՈՒՇ Հայրս շատ ուշագիւր է դէպի ինձ:

ՍՈՒԴԱՅԷ Նա քեզ շատ է սիրում:

ՍԻԱՒՈՒՇ Ես պաշտում եմ նրան: Ներիր, թագուհի, ինչո՞ւ չես
նստում, յոգնած ես կարծեմ:

ՍՈՒԴԱՅԷ Այո, մի փոքր: (Սիաւուշի ձեռքը միշտ բռնած) Ա՛խ,
այնքան կուգէի... (նստում է): Դու էլ նստիր:

ՍԻԱՒՈՒՇ Ո՛չ, ես կանգնած կը մնամ:

ՍՈՒԴԱՅԷ (Ուսերից կամացուկ սահեցնում է շղարշը, նազան-
քով կանգնում է ոտքի, ուսերը մերկ, դէմքը գեղե-
ցիկ ու կախարդող, ամբողջովին կիրք է, սէր ու տար-
փանք): Ես էլ կանգնած կը մնամ, երբ իմ արքայազնը
չի ուզում նստել, երբ իմ պաշտելի դիւցազնը կանգ-
նած է մնում:

ՍԻԱՒՈՒՇ (Մի վայրկեան մոլորւած ու կախարդւած նայում է
նրա մերկ ուսերին, կիրքը եռում է երակներն մէջ,
երիտասարդ սրիւնն սկսում է բորբոքել, սպա խըղ-

ծից խայթում ալլալում է եւ դէմքն առնում ծեռ-
ների մէջ). Սուդաբէ, Սուդաբէ...

ՍՈՒԴԱԲԷ (Մօտեցել է նրան. ջերմագին ու անոյշ ծայնով)
Իմ սիրոյ դիւցազն, իմ պաշտելի Սիւսուշ...

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Յ Ր

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

Հ Ա Ր Ե Մ

Հարեմի ընդունարանը

Աջ կողմը մետաքսէ բարձերով ծածկւած երկու շքեղ բազմոցներ են դրւած, որոնց շուրջը շրջանակածնւ շարւած են ուրիշ աւելի ցածրաւիր բազմոցներ: Խորքի երկու անկիւններում կախւած են մետաքսէ փայլուն վարագոյրներ, որոնք հարեմի զանազան մասերը բաժանում են այդ ընդունարանից: Խորքում երեւում է գլխաւոր մուտքը, որի իւրաքանչիւր կողմում գտնւում է վարագոյրով ծածկւած մի պատուհան: Մի բարձր պատուանդանի վրայ դրւած է ոսկէ մի մատուցարան՝ գինիով լեցուն կուժն ու արծաթէ բաժակները վրան: Պատերը զարդարւած են: Ամբողջ ընդունարանը փայլում է արքայական շքեղութեան ու նոխութեան մէջ:

1.

ՍՈՒԴԱՔԷ

ՍՈՒԴԱՔԷ (Անուշահոտ բուրմունք է շաղ տալիս զահի եւ բազմոցների վրայ) Կընդունեմ նրան այստեղ և կարբեցնեմ անուշ բուրմունքով: Կարբեցնեմ նրան իմ սիրոյ

ու գգւանքի, իմ կրքի ու շոյանքի հզօր ու կախարդիչ բուրմոռնքով: Իմ աչքերի ու շուրթերի ամենագոր կրակով նրա պարկեշտութիւնը կը յաղթանակեմ: Ի՛մը պիտի լինի նա, ի՛մը: Իսկ եթէ մերժի, եթէ չուզենայ... Օ՛հ, այն ժամանակ է՞գ վագրը կարթնանայ ի՛մ մէջ և ես կը փշրեմ, կը խորտակեմ նրա գեղեցիկ երիտասարդութիւնը: Ի՛մ մարմնի և Սիաւուշի հոգու պայքարն է լինելու այսօր, և վստահ եմ, որ ի՛մ մարմնի գեղեցկութեան առաջ նա կը պարտուի: Բայց կը գո՞յ արդեօք... (Ներսէս է զալիս հարեմի սպասաստրն ու խոնարհում): Գալիս է (սպասաստրը գլխով դրական պատասխան է տալիս, խոնարհում է ու հեռանում): Կանչեմ ի՛մ փերիներին (երեք անգամ ծափ է տալիս, փերիները յայտնւում են վարագոյրների յետեւից եւ սիգամբ զալիս շրջապատում են Սուդաբէին):

2.

ՍՈՒԴԱՔԷ ԵՒ ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՓԵՐԻՆԵՐ

ՍՈՒԴԱՔԷ Թարմ ու գեղեցիկ է՞ք բոլորդ էլ և արքայազնը բոլորիդ էլ կը հաւանի:

Ա. ՓԵՐԻ Գո գեղեցկութիւնից մեզ բաժին ես տւել:

Բ. ՓԵՐԻ Գո շուրթերից քաղցրութիւն:

Գ. ՓԵՐԻ Գո աչքերից զօրութիւն:

Դ. ՓԵՐԻ Սէր, կախարդանք քո ժպտից:

ԲՈՂՈՐԸ Անուշ գգւանք քո ձայնից:

ՍՈՒԴԱՔԷ Սո՛ւս, զալիս է:

ՓԵՐԻՆԵՐ Երգ ու ժպտով ողջունենք, սիրտն ու հոգին գրաւենք:

(Դուրը քացում է եւ Հրպնտի առաջնորդութեամբ ներս է զալիս Սիաւուշը: Բոլորը խոնարհում են. Սիաւուշը քաղցր ժպտով ողջունում է նրանց, Հրպնտը խոնարհում է եւ հեռանում):

3.

ՍԻԱՒՈՒՇ, ՍՈՒԴԱՔԷ ԵՒ ՓԵՐԻՆԵՐ

ՍՈՒԴԱՔԷ Ողջո՞յն, իշխան զօրաւոր,

Փառք անուշիդ փառաւոր.

Արեւ միշտ վառ լինի,

Արքայորդի Իրանի:

(Սուդաբէն զալիս է Սիաւուշին ընդատաջ, ճակատը համբուրում է եւ նրա ձեռքից բռնած տանում նրստեցնում է զահի վրայ. Ա. Բ. Գ. եւ Դ. փերիները առաջ են զալիս ու երգում. Մնացածները Սուդաբէի հետ կիսաթեք երկարացել են քաղմոցների վրայ):

Ա. ՓԵՐԻ Ոյժը քո մեծ, յաղթական,

Մեր թշնամին ոտքիդ տակ.

Եւ կամքովդ արիական,

Տաս Իրանին լոյս պսակ:

Բ. ՓԵՐԻ Անվախ, արի, քաջ ռազմիկ,

Երգում ենք մենք ցնծազին,

Զգացումով սրտազին,

Փառքիդ գովքը գեղեցիկ:

Գ. ՓԵՐԻ Հոգիդ ազնիւ, սիրտդ վեհ,

Դու արքայազն անմահ.

Եւ թագուհին Սուդաբէ,

Ժպտաց դէմքիդ անվարան:

Դ. ՓԵՐԻ Կարուկ սուրբ առնական
Շահէ անվերջ, անդադար,
Դափնէ պսակ պատուական,
Գոհարակուռ քո գահին:

(Չորսը միասին պարում են եւ զնում են իրենց տեղերը, Ե. Զ. Է. եւ Ը. փերինները ըարձրանում են եւ առաջ են գալիս):

ՍՈՒԴԱՔԷ Սիրեցի՛ր դու, զմեկին:

ՍԻԱՒՈՒՇ Հաւանեցի բոլորին:

ՍՈՒԴԱՔԷ Քո ճաշակին յարմար,

Ո՞րն ես ընտրում քեզ համար:

ՍԻԱՒՈՒՇ Թող զեռ ժպտան նրանք մեզ,

Որ մէկն ուզեմ՝ կասեմ քեզ:

(Ա. փերին գինին լցրել է ըաժակները եւ մատուցարանով ներկայացնում է Սիաւուշին, Սուդաբէին եւ փերիններին. Բոլորը ըաժակները ձեռներին կանգնում են):

ՍՈՒԴԱՔԷ Գինին ահա բաժակով,

Լոյս արեւդ օրհնելով,

Խմում ենք մենք, ո՞վ իշխան,

Ոսկի օրերդ բազմանան:

ՍԻԱՒՈՒՇ Ո՞վ ազնւաշուք Սուդաբէ,

Եւ դուք, չքնաղ փերիններ,

Ձեր մաղթանքը, իղձը վեհ,

Սիրտս է յուզում մինչ խորքեր:

(Բաժակները դատարկում են ու նստում):

Ե. ՓԵՐԻ Նազանքն ու պար հարեմի,

Բուրմունքն անուշ գինիի,

Ծիծաղ, ժպիտ, արբեցում,

Թող տան հոգուդ գոհացում:

Զ. ՓԵՐԻ Կեանքիդ գարնան ընթացքում,
Քաղցր բերկրանք, սէր, խնդում,
Ձեփիւռը միշտ ականջիդ,
Հնչէ անվերջ երգ ու խինդ:

Է. ՓԵՐԻ Սիրոյ խօսք են ասում քեզ
Մեր շուրթերը թարմ, կարմիր.
Մեր սրտերը վեհ ու հեզ՝
Բաշխում հոգուդ հուր գրգիռ:

Ը. ՓԵՐԻ Հուրինները գեղեցիկ,
Ստրուկներդ են երջանիկ.
Փերինների փաղանգից
Ընտրիր քեզի սրտակից:
(Պարում են եւ զնում իրենց տեղերը):

ՍՈՒԴԱՔԷ Խմենք նորից մի բաժակ,
Վառենք տենչը մեր անյագ:
(Ե. փերին գինի է մատակարարում):

ՍԻԱՒՈՒՇ Քո արեին, թագուհի,

Ձեր կենացը, փերիններ:

ՓԵՐԻՆԵՐ Քո արեին, թագուհի,

Մեր կենացը, փերիններ:

(Թ. Ժ. ԺԱ. եւ ԺԲ. փերիններն առաջ են գալիս)

ՍՈՒԴԱՔԷ Հարեմի մէջ գունագեղ,
Գլանք, մրմունջ սքրագեղ,
Անուշ երազ ջերմագին,
Քեզ են շոյում կաթողին:

Թ. ՓԵՐԻ Դու հերոսը Իրանի,

Դու սարսափը Թուրանի,

Դու քաջարի ձիաւոր,
Արդար, բարի, զօրաւոր:

Ժ. ՓԵՐԻ Երբ ուզենաս սլանաս,
Նժոյգիդ վրայ բաշարձակ,
Աֆրասիաբի սանձարձակ
Բանակները հողմին տաս:

ԺԱ. ՓԵՐԻ Պատերազմի նախճիրից,
Վերադառնաս երբ յոգնած,
Գաս հարեմը զարդարւած,
Լսես երգեր բերկրալից:

ԺԲ. ՓԵՐԻ Գարնան բացւած վարդի պէս,
Փերինները ժպտերես,
Ելնեն դէմդ երգելով,
Ճամբէդ ծածկին վարդերով:

(Պարում են չորսը միասին եւ ապա բոլորը պարելով
անյայտանում են հարեմի վարազոյրների յետեւը):

4.

ՍԻԱՒՈՒՇ ԵՒ ՍՈՒԴԱՐԷ

ՍՈՒԴԱՐԷ Ո՞ր մէկին սիրեցիր:

ՍԻԱՒՈՒՇ Սեւաչեայ մի աղջիկ կար՝ ոսկեհեր:

ՍՈՒԴԱՐԷ Նրան սիրեցիր, որովհետեւ ինձ շատ էր նման:

ՍԻԱՒՈՒՇ Իսկապէ՞ս: Լաւ ուշադրութիւն չը դարձրի:

ՍՈՒԴԱՐԷ Նա իմ դուստրն է, իմ պատկերն է իսկական: Ուզում
ես յետ կանչեմ:

ՍԻԱՒՈՒՇ Ուշ է արդէն. եթէ՞թոյլ տաս, կը գնամ:

ՍՈՒԴԱՐԷ Այսքան շուտ: Երբորդ անգամն է, որ դու գալիս ես
այստեղ և երկար չես մնում: Ուրիշ բան չունեմ ինձ
ասելու, թագուն մի վիշտ, մի իղձ, մի փափագ:

ՍԻԱՒՈՒՇ Շնորհակալ եմ, դու շատ աղնիւ ես ու բարի:

ՍՈՒԴԱՐԷ Կուզեմ խմենք մենք նորից:

ՍԻԱՒՈՒՇ Երկու գաւաթն ինձ բաւեց:

ՍՈՒԴԱՐԷ Ես եմ մատակարարում, մի՞ մերժիր:

ՍԻԱՒՈՒՇ Թագունին թող ինձ ների...

ՍՈՒԴԱՐԷ Կը վշտանամ քեզանից:

ՍԻԱՒՈՒՇ Երբ այդպէս է, կէս բաժակ:

ՍՈՒԴԱՐԷ Մի բաժակ, կէսը քեզ, կէսն ինձ: (Լցնում է բաժակն
ու տալիս է Սիաւուշին): Կուզես բոլորը դու խմիր,
իսկ յետոյ ես կը խմեմ (ժպտում է):

ՍԻԱՒՈՒՇ (Կարմրելով) Կէսը ես կը խմեմ, կէսը՝ դու:

ՍՈՒԴԱՐԷ (Այնքան է մօտեցել Սիաւուշին, որ նրանց շնչերը
խառնում են իրար: Բռնել է Սիաւուշի ծնոքը եւ շո-
յում է): Բոլորը դու խմիր, կէսը՝ ես: (Սիաւուշը նո-
րից կարմրում է): Ինձնից ինչո՞ւ ես քաշւում: Հաս-
կանում եմ քեզ, դու մեծացել ես որսի և ռազմի դաշ-
տերում, պալատի կեանքը քեզ խորթ է թւում, քո ա-
կանջին չեն հնչել կնոջ ձայնի անուշ մեղեդիները:

ՍԻԱՒՈՒՇ Այո, ես ռազմի մարդ եմ, ռազմի պէս կռուիս: Խնդրում
եմ ասես արքային այն ոսկեհեր փերիի մասին...

ՍՈՒԴԱՐԷ (Աւելի ու աւելի սեղմւելով Սիաւուշին) Շատ լաւ,
կասեմ, բայց...

ՍԻԱՒՈՒՇ Գուցէ նա ինձ չը սիրի:

ՍՈՒԴԱՐԷ Ո՛չ, նրանք բոլորն էլ սիրում են քեզ: Բայց նրանց
մէջ կայ մէկը, որ խելագարի պէս է սիրում քեզ: Նրա

չըթուներն անվերջ քո անուան հետ տալիս: Էսիր իմ
խորհուրդն ու նրան սիրիւր: Քանի անգամ տեսել եմ
նրան հարեմի վարապոյրներէ յետեից քեզ նայելիս, երբ
դու քո սէ նժոյգի վրայ նստած, սլանում ես բաց
դաշտի միջով: Երբ քեզ էլ չի տեսնում, ժամերով տե-
ղում մնում է կանգնած և լալիս է անվերջ:

ՍԻԱԽՈՒՇ Իսկ եթէ ես չը կարողանամ նրա հետ կապել...

ՍՈՒԴԱՔԷ Կը կապես. նրա տենչերը քո տենչերը կը լինեն: Իր
գեղեցիկ մարմնով նա կը գալարւի քո ոտներէ տակ:

ՍԻԱԽՈՒՇ Իմ ընտրածը քո աղջիկն է, արիւնը քո արիւնի. տո՛ւր
ինձ դու նրան և ես միայն նրան կը սիրեմ: Խօսք եմ
տալիս ես քեզ, խօսքս ասպետի խօսք է. պայմանս
երբեք չեմ խախտի:

ՍՈՒԴԱՔԷ Բայց ես քեզ ուզում եմ տալ աւելին, ուզում եմ տալ
մէկին, որ հոգով ու սրտով քո գերին կը լինի:

ՍԻԱԽՈՒՇ Ասա, ո՞վ է այդ մէկը:

ՍՈՒԴԱՔԷ (Կրքոտ փարում է նրան) Ես...

ՍԻԱԽՈՒՇ (Գունաթափ, արագ ոտքի է կանգնում) Դո՛ւ...

ՍՈՒԴԱՔԷ (Սխառն ծեղրն ուժեղ ընել է) Այո, ես. ես, որ գի-
շերները քուն չունեմ, որ տարիներ ու տարիներ սպա-
սել եմ քեզ, սպասել եմ քո արթունքին: Սիրում եմ քեզ
իմ մարմնով, իմ ջղերի սարսուռով, բորբոքած արեանս
կատաղի եռացումով:

ՍԻԱԽՈՒՇ Եւ այդ խօսքերն ասողը դո՛ւ ես, դո՛ւ, իմ հօր կիներ,
իմ կենդանի հօր կիներ:

ՍՈՒԴԱՔԷ (Բորբոքւած) Քո հօր կիներ, որ չի սիրում, որ երբեք
չի սիրել քո հօրը: Ես յանցաւոր չեմ, այս կատաղի
կրակը ես չեմ դրել իմ կրծքի տակ: Ես չեմ վառել այս

հրդեհեղ բոցն իմ սրտի մէջ, այլ...

ՍԻԱԽՈՒՇ Այլ ո՞վ...

ՍՈՒԴԱՔԷ Դո՛ւ... դո՛ւ քո գեղեցկութեամբ, քո հրապոյրով: Ինչո՞ւ
եկար, ինչո՞ւ երկացիր ինձ: Իմ սրտի, իմ մարմնի մէջ
տենչանք ես վառել, յագուրդ տուր այդ տենչանքին:
Եղիր վայելքի մարդ, սիրիւր ինձ և թող որ սիրեմ քեզ:

ՍԻԱԽՈՒՇ Ես սիրեմ քեզ, ես սիրեմ իմ հօր դաւաճան և անպար-
կեշտ կնոջը:

ՍՈՒԴԱՔԷ Անւանիր ինձ ինչ ուզում ես, միայն թէ սիրիւր ինձ,
տուր ինձ քո երիտասարդութիւնը: Տես, ես էլ գեղեցիկ
եմ, արքաներ են ծունկի եկել իմ առաջ:

ՍԻԱԽՈՒՇ Թո՛ղ, թո՛ղ ձեռքս:

ՍՈՒԴԱՔԷ Սպասիր, ձեռքդ չը քաշես, թէ չէ կաղաղակեմ:

ՍԻԱԽՈՒՇ Փրկիր ինձ այս դժոխքից, ո՞վ Եազգան:

ՍՈՒԴԱՔԷ Դժոխք կը դառնամ քեզ համար, եթէ չը սիրես ինձ:
Մի գունատուիր, դու մի անվեհեր ասպետ ես և վայել
չէ քեզ գունատուել մի կնոջ առաջ:

ՍԻԱԽՈՒՇ Եազգանն էլ կը գունատուի դեի անպարկեշտութիւնից:

ՍՈՒԴԱՔԷ Անւանիր ինձ դե, Ահրիման, ի՞նչ փոյթ. քաշիր պող-
պատակուռ սուրդ, խրիր կուրծքս, դուրս քաշիր սիրտս
և ձգիր ոտներիդ տակ:

ՍԻԱԽՈՒՇ Ես մարդասպան չեմ, ճամբայ տուր հեռանամ, կորչեմ
այստեղից, օղը նեխւած է այստեղ:

ՍՈՒԴԱՔԷ Ճամբայ տամ որ գնաս, գնաս ու պատմես հօրդ, պատ-
մես Ռոստամին: Ես չեմ ուզում, որ դու ինձ խայտա-
ռակես: Երդում եմ արևովդ, երդում եմ քո Եազգա-
նով, որ եթէ դու իմը չը լինես, ես մարդասպան կը
դառնամ: Կը հետեւեմ քեզ ուր որ գնաս, չեմ թողնի, որ

դու ուրիշինը լինես, երջանիկ լինես: Նախանձից ու սիրուց սպանել կը տամ քեզ:

ՍԻԱԻՈՒՇ Դեհ, ի՞նչ եմ արել ես քեզ, դե... Դուրս պիտի ելնեմ այստեղից և թող բացւի քո խայտառակութիւնը: (Ուզում է գնալ, բայց Սուդաբէն արգելում է):

ՍՈՒԴԱԲԷ Ուզում ես իմ սէրը հրապարակել, անպատեհ է ինձ, բայց չէ՞ որ ես թագուհի եմ... Նայիր ինձ. եթէ այդպէս է, միայն մէկ անգամ ձեռքդ դիր կրծքիս, այրուող սրտիս վրայ, մէկ անգամ խորը նայիր աչքերիս մէջ, էլ ոչինչ, ոչինչ չեմ ուզում... (Ուժեղ բռնում է Սիաուշին, սեղմում իր կրծքին եւ սկսում է աղաղակել): Ա՛խ, օգնութիւն, օգնութիւն. ի՞նչ ես ուզում ինձանից, ես քո հօր կիներն եմ, ինչո՞ւ ես ուզում անարգել արքային... (Սիաուշը շփոթւել է, ձեռքը մընացել է Սուդաբէի զգեստի մէջ: Սուդաբէն ճարպիկօրէն պատեանից դուրս է քաշում Սիաուշի սուրը: Փաթաթւել են իրար, Սիաուշն աշխատում է սուրը նրա ձեռքից խլել, Սուդաբէն դիմադրում է): Հայրատեանց, հայրադա՛ւ... (Այդ խօսքերի վրայ ներս է մտնում Քաւուար, տեսնում է Սիաուշի ձեռքը կնոջ կրծքին. հարեմի վարագոյրների յետեւից փերիները նայում են ու թագնում: Քաւուարի աչքերից կայծեր են թափում: Սիաուշն ու Սուդաբէն ըստանում են):

5.

Քէճ ՔԱԻՈՒՍ, ՍԻԱԻՈՒՇ ԵՒ ՍՈՒԴԱԲԷ

ՔԱԻՈՒՍ (Դռան սեմին) Ի՞նչ է կատարում այստեղ:

ՍՈՒԴԱԲԷ (Գնալով դէպի Քաւուար) Դու տեսար. արքայ, քո պարզ աչքերով տեսար, թէ ի՞նչ է կատարում:

ՍԻԱԻՈՒՇ Դու էականը չը տեսար, հայր, դու լսեցիր միայն այս համաւերանցի կնոջ խաբեբայ կանչերը:

ՔԱԻՈՒՍ Ես տեսայ և տեսածս բաւական է: Արքայական պատւիս դէմ կատարած այս ոճրի համար պէտք է երկուսդ էլ մեռնէք խայտառակ մահով: Այո, երկուսդ էլ, գելարանի վրայ, կամ բանակի ձիերի ոտների տակ: (Ելուած շրջում է): Բայց ես ուզում եմ արդար լինել... պատժել միայն յանցաւորին:

ՍՈՒԴԱԲԷ Այո, միայն յանցաւորին, ես պահանջում եմ այդ:

ՔԱԻՈՒՍ (Սուդաբէին) Խօսի՛ր, ի՞նչ անուն տամ քո այս արարքին:

ՍՈՒԴԱԲԷ Ի՞մ, թէ այս մարդու արարքին: Քո հրամանով ես նըրան ընդունեցի այստեղ, ցոյց տւի իմ գեղեցիկ փերիներին և խնդրեցի, որ նրանցից մէկին ընտրի իրեն համար, բայց նա յամառօրէն մերժեց: Երբ փերիներին հեռացրի, աչքերը յառեց վրաս, կոպտաբար բռնեց իմ ձեռքը. «քեզ եմ սիրում», ասաց, «քեզ եմ ընտրում»: Ես մերժեցի, նախատեցի նրան, իսկ նա սուրը մերկացրեց և սպառնաց: Սարսափած օգնութիւն կանչեցի. դու ներս եկար և տեսար քո աչքերով: Ես իմ պատիւն եմ պահանջում. նա գողացել է իմ պատիւը: Թուրանցու արիւն և կատաղութիւն կայ նրա մէջ, Մի հաւատա նրա կեղծ համեստութեան: Պատժիր յանցաւորին (հեծկտում է), եթէ ոչ, ես լուր կը տամ իմ հօրը...

ՔԱԻՈՒՍ (Կատաղի) Դաւաճան որդի, այդպէ՛ս ես փոխարինում իմ հայրական սէրը, գութն ու բարեքները: Ստո՛ր, անարգ, հայրադա՛ւ... Կրակը միայն կարող է լափել ու

մաքրել այս պիղծ ոճիրը: Է՛հ, հիվ կայ այդտեղ, թող ներս գայ. (Ներս է մտնում մի սպայ): Անմիջապէս այս ընդարձակ հրապարակի վրայ հազարաւոր գերաններ դարսել աւէք, մի ահաւոր կրակ պատրաստեցէք, որի բոցերն ամպերը լիզեն: Էսթախրն ու իմ բանակը խայտառակած են: Շնու: (Սպան դուրս է նետում): (Սիւսուշին) Եւ դու խօսքեր չէս գտնում ամօթից սեւացած հոգիդ արդարացնելու համար:

ՍԻԱԻՈՒՇ Քո վճիռը, սիվ հզօր արքայ, շատ անարդար է: Ես քո հպատակն եմ և ենթարկւում եմ, թէկուզ քո վճիռը մի ոճիր էլ լինի:

ՔԱՒՈՒՍ Իմ վճիռը մի ոճի՛ր. իսկ ի՞նչ է քո լրբենի արարքը, այն արարքը, որ ես տեսայ բաց աչքերով: Եթէ յանցաւորը նա լինէր... (Նայում է Սուդաբէին) Բայց ոչ, ես քեզ տեսայ ձեռքդ նրա կրծքին և մերկացրած սուրբդ ձեռքիդ:

ՍԻԱԻՈՒՇ Այն, ինչ դու տեսար, արքայ, անմեղութիւնն էր, որ առաջին անգամ ոճիր տեսնելով շշմել ու կարկամել էր: Յանցանքը խօսքով մի սրտից մի ուրիշ սիրտ չի փոխադրում: Եթէ ես լռեցի, երբ այս կիսն ինձ ծածկում էր իր անառակութեան սև շղարշով, պատճառն այն էր, որ ես չէի ուզում քո արքայական սրբութեան առջև պղծութեան ծալքերը բացել: Մի վայրկեան միայն քննիր իմ կեանքը, թէ հում մօտ եմ ես դաստիարակելի, հիվ է մարդել ու կռել իմ հոգին: Երբ քսան տարւայ ընթացքում յանցանքի առաջին աստիճանին դեռ ոտք չեմ դրել, ինչպէ՞ս կարող եմ առաջին վայրկեանից ոճրի գազաթնակէտին հասնել: Եթէ հզօր Եազդա-

նը կարող է Ահրիման դառնալ, ապա ես էլ կարող եմ յանցաւոր լինել: Հոգիս նոյնքան պայծառ է, որքան արևի լոյսը, որին մինք պաշտում ենք:

ՔԱՒՈՒՍ (Տատանւումով) Ի՞նչ անարգ գոռոզութիւն: (Գլուխն առնում է ծեռների մէջ) Այս ի՞նչ անզօրութիւն է, սիվ հզօր Եազդան. ոճիրը տեսնես բաց աչքերով և չը կարողանաս հաստատել: Վճիռս վճիռ է, եթէ չը գործադրեմ, ես էլ նոյնչափ յանցաւոր կը լինեմ... (Ժափ է տալիս, ներս է մտնում հարեմի սպասաւորը) Բաց արա այս պատուհանները: (Սպասաւորը կատարում է հրամանը):

ՍՈՒԴԱԲԷ (Սարսափով) Հարեմի՛ պատուհանները...

ՔԱՒՈՒՍ Հարեմ, էլ հարեմ չի այստեղ: (Սպասաւորին) Կանչիր այստեղ այս պղծած հարեմի մոգպետին: Թող հարեմի Աստուծը մատնանշի ոճրագործին և որոշի նրա պատիժը: (Սպասաւորը գնում է: Երկար լռութիւն: Գաւիս է Հրպետը. Սուդաբէն վճռական եւ հրամայող հայեացքով նայում է նրան):

6.

ՔԱՒՈՒՍ, ՍԻԱԻՈՒՇ, ՍՈՒԴԱԲԷ ԵՒ ՀՐՊԵՏ

ՍՈՒԴԱԲԷ (Հրպետին, որ անցնում է իր մօտով) Կրակը, Սիա-

ՀՐՊԵՏ (Մտնարհելով Բաւոտի ստաջ) Ողջո՛յն, զօրաւոր արքայ:

ՔԱՒՈՒՍ (Գլուխը քարծրացնելով) Ողջո՛յն, Հրպետ. այդպէ՞ս ես հսկում իմ հարեմին: (Սիւսուշին եւ Սուդաբէին) Գնա-

ցէ՛ք: գնացէ՛ք և հագէ՛ք կրակի պաշտամունքի ձեր զգեստները, մինչև որ հարեմի Աստուածն ինձ յայտնի իր կամքը: (Սիւսուշը տխուր դուրս է գնում մուտքի դռնով: Սուդաքէն նայում է Հրպետին եւ գնում է հարեմ):

7.

ՔԱՆՈՒՍ ԵՒ ՀՐՊԵՏ

ՔԱՆՈՒՍ Առն, Հրպետ, ի՞նչ է իմ անելիքը:

ՀՐՊԵՏ Ի՞նչ է պատահել, արքայ, ես տաճարումս էի, ոչինչ չը գիտեմ:

ՔԱՆՈՒՍ Աշխարհն այսօր քանդուկ է իմ գլխին. իմ հարազատ որդին և իմ կինը այստեղ, չար ոգիների պէս փաթաթուկ էին իրար:

ՀՐՊԵՏ Փրկիր մեզ, մի Եսադա՛ն: Եւ ի՞նչ ես կարծում, տէր իմ, որ մէկն է մեղաւորը. գուցէ երկ՞ուսն էլ:

ՔԱՆՈՒՍ Ո՛չ, մէկն է միայն, մէկը: Տեսայ ոճիւրը, Հրպետ, սև, անարգ ոճիւրը, եղեռնը շնային... Բայց ես մարդկանց սրտերը կարդալ չեմ կարող, քեզ կանչել եմ, որ դու կարդաս, դու ասես ինձ:

ՀՐՊԵՏ Բայց դրա համար երկար խորհել է պէտք:

ՔԱՆՈՒՍ Երկաթ, ինչո՞ւ երկար: Ժամանակը կարող է ամէն ինչ աւելել: Արտառ պէտք է շուտ լւանալ, ապա թէ ոչ, հետքեր կը թողնի: Գնա հարեմի տաճարը, հարցրու քո Աստծուն, քո գիտութեան և շուտ վերադարձիր: Եթէ ուշանաս, վրէժս կարող է խնթութիւն գործել:

ՀՐՊԵՏ (Խոնարհելով) Իսկոյն, տէր արքայ: (Գնում է):

8.

ՔԱՆՈՒՍ

Լինել մի հզօր կայսրութեան արքայ և անզօր լինել... Երկուսից որ մէկին էլ հարեածելու լինեմ, սիրտս արհեստեղութեամբ է: Ե՛հ, անառակ որդի, քո գլխին ոսկէ թագ դրի, որ այսօր քեզ կրակն ուղարկեմ: Այն օրը մարգարտաշար թագն ընկաւ քո գլխից և չար գուշակութիւնը կատարեց: Ո՞ր մէկն է մեղաւորը, որ մէկին պատժել... Մէկը գեղեցիկ, միւսը՝ մինչև այսօր անմեղ... Ե՛հ, ոչինչ չեմ ըմբռնում, ես տեսայ Սիւսուշին ձեռքը Սուդաքէի կրծքին՝ վերջացաւ: Հարեմի Աստուածն ինչ որ որոշի, ես այն էլ կանեմ: (Մտնում է Սիւսուշը սպիտակ հագնաւ, սպիտակ վարսակալը ճակատին):

4.

ՔԱՆՈՒՍ ԵՒ ՍԻԱՆՈՒՇ

ՍԻԱՆՈՒՇ (Վեհալո՛ւմ կեցածքով) Ես պատրաստ եմ. կրակն էլ վառուում է արդէն: Երբ դու, արքայ, կասկածեցիր իմ անմեղութեան վրայ, այլևս ինձ համար ապրելն աւելորդ է: Սուդաքէի մէջ է քո երջանկութիւնը, թող այդ երջանկութիւնը մնայ քեզ: Աւելի լաւ էր հաղար դժոխքներ ապրած լինէի, քան թէ իմ հայրն ինձ ոճրագործ անւանէր: Պատրաստ եմ, ուզում եմ գնալ և խանձել կրակի մէջ: (Ներս է մտնում՝ Հրպետը, տեսնում է Սիւսուշին եւ ընկճում է):

10.

ՀՐՊԵՏ, ՔԱՒՈՒՍ ԵՒ ՍԻԱՒՈՒՇ

ՔԱՒՈՒՍ (Հրպետին) Խօսիր, ինչո՞ւ ես այդքան գունատ եմ.
յայտնիր պատգամը:

ՀՐՊԵՏ Պատգամն անաւոր է, տէր արքայ:

ՔԱՒՈՒՍ Պատգամդ համապատասխան է իմ վճռին:

ՀՐՊԵՏ Եազդանը քեզ ներշնչեց:

ՍԻԱՒՈՒՇ (Հեզնատկան) Որ է՞ս անցնեմ կրակով. ես արդէն իմ
կամքով եմ գնում:

ՀՐՊԵՏ (Հանդիսաւոր կերպով) Յանցանքը մոլթ էր ու պղծ-
տոր. վերջում մի լոյս երևաց. և Եազդանն ասաց ինձ.
«Թող նա անցնի կրակով, ով առաջինը կը ցանկանայ.
Եթէ անմեղ է, կազատուի. և իր փառքը կը մեծանայ»:
(Քատան ու Սիսուշը նայում են իրար):

ՍԻԱՒՈՒՇ Բոլորդ էլ ձեր սրտում իմ մահն էք ցանկանում: Ես եմ
եղել առաջին խնդրողը և գնում եմ առանց վախենալու:
Երբ դուրս կը գամ կրակից և արքան կը հաւատայ իմ
անմեղութեան, ցանկանում եմ, որ հենց այդ վայր-
կեանին Եազդանի հզօր կայծակն ինձ շանթահարի մեր
պալատի առջև: Մնաս բարով, արքայ, դէպի կրակը
սլացող քո որդին ողջունում է քեզ: (Խորխտ ու ան-
վախ դիմում է դէպի դուրս):

11.

ՀՐՊԵՏ ԵՒ ՔԱՒՈՒՍ

ՔԱՒՈՒՍ (Մտորումներից սթափելով) Գնաց... Եւ ես նրան

ոչինչ, ոչինչ հասացի, ոչ մի խօսք հասացի... Իսկապէս
անդ էր Եազդանի պատգամը:

ՀՐՊԵՏ Այո, տէր արքայ:

ՔԱՒՈՒՍ Իմ միակ որդին, իմ ժառանգը, վաղւայ թագաւորը...
Ո՛չ, նա թագաւոր չի լինելու. այդպէս են գուշակել
աստղագէտները նրա ծննդեան օրից: Գնաց, գնաց դէ-
պի կրակը. և եթէ այլուի...

ՀՐՊԵՏ Ուրեմն նա մեղաւոր էր...

ՔԱՒՈՒՍ Չը գիտեմ, չը գիտեմ... (Յնորումի պէս քայլում է):

ՀՐՊԵՏ (Մօտեցել է պատուհանին) Նայիր, արքայ...

ՔԱՒՈՒՍ Ի՞նչը...

ՀՐՊԵՏ Ինչպէ՞ս է սլանում:

ՔԱՒՈՒՍ (Մօտեցել եւ նայում է. աղաղակով) Մօտեցաւ...

ՀՐՊԵՏ Այդ շէնքի անկիւնը խանգարում է:

ՔԱՒՈՒՍ (Հարբածի նման) Գնանք դուրս, պատշգամ, այնտե-
ղից նայենք: (Գնում են. քիչ յետոյ հարեմի վարա-
գորի յետելից դուրս է գալիս Սուդաբէն):

12.

ՍՈՒԴԱԲԷ

ՍՈՒԴԱԲԷ (Թուլած նայում է շուրջը եւ մօտենում պատուհա-
նին) Ուղարկեցի նրան կրակը, նրան կրակը նետեցի:
(Աչքերը շփելով) Սլանում է նա կրակի վրայից, բո-
ցերի միջով... (Բացւած պատուհաններից երեւում են
հրդեհի ահռելի բոցերը եւ Սուդաբէն լուսաւորւած է
հրդեհի լոյսով): Հպարտ ժպտում է ամենքին և կրակը
չի լափում նրան... Օ՛հ, նա կազատուի, դուրս կը գայ:

Կրքի ու յանցանքի թշնամի եազդանը նրա հետ է:
Բոցերը բաժանուում են և ճամբայ են տալիս նրան:
Ուզում եմ որ այրւի և չեմ ուզում որ այրւի...
(Դրսում լսում է կրակի պաշտամունքի երգը.

Անմեղութեան ապաստան,

Արդար, հզօր, ով եազդան,

Այս կրակը հրեղէն,

Քո պատկերն է լուսեղէն:

Եւ դժւ, կրակ լուսաւոր,

Կարմիր դու հուր փառաւոր,

Հրեղէն գիրկդ սլացող,

Սիւաւուշին խնայիր,

Բոցերիդ մէջ արշաւող,

Արդար զոհին պահպանիր:

Ողջոյն, աղօթք, պաշտամունք,

Ամենազօր եազդանին.

Ձօնենք զոհեր ու բուրմունք,

Փառքի, սիրոյ սեղանին):

ՍՈՒԴԱԲԷ նա յաղթանակելու է, Սիւաւուշը յաղթանակելու է...

(Ճշում է) Օհ, դուրս եկաւ... կրակից դուրս եկաւ...

(Մի վայրկեան մնում է մտածմունքի մէջ թաղւած.

ապա յաղթական շեշտով) Դուրս եկաւ, բայց կընկնի

մի ուրիշ կրակի մէջ: Աֆրասիաբն արդէն Գարսիվազի

դրդումով արշաւում է Իրանի վրայ և հենց այսօր

Հրպետը եազդանի անունից Սիւաւուշին կընտրի, որ-

պէսդի նա գնայ Թուրանի դէմ կռւելու... (Լսում են

շեփորների ծայներ): Գալիս են այստեղ. գուցէ հենց

նա է... (Արագ անցնում է հարեմ: Գալիս են. Բէյ

Քաւուս, Հրպետ, քիչ յետոյ Սիւաւուշ եւ Ռոստամ):

ՔԱՒՈՒՍ, ՀՐՊԵՏ, ՅԵՏՈՅ ՍԻԱՒՈՒՇ ԵՒ ՌՈՍՏԱՄ

ՔԱՒՈՒՍ (Ուրախ, բայց ընկճւած) Տեսա՞ր, Հրպետ:

ՀՐՊԵՏ Փառք եազդանին, իր պատգամը կատարւեց:

ՔԱՒՈՒՍ Սիւաւուշը մի սուրբ է: (Ներս են մտնում Սիւաւուշը եւ Ռոստամը. վերջինս մնում է մուտքի մօտ):

ՍԻԱՒՈՒՇ Ողջոյն, հզօր արքայ Իրանի:

ՔԱՒՈՒՍ (Գնում է ընդատաջ եւ գրկում է Սիւաւուշին) Ողջոյն, զաւակս, իմ արդար զաւակ, ներիր, ներիր ինձ (հեկեկում է):

ՍԻԱՒՈՒՇ Ես քո դէմ ունիմ չուհեմ, հայր: Սակայն ինձնից անկախ մի բան փշրւեց իմ կրծքի տակ. կեանքիս ու երջանկութեանս անօթը փշրւեց և ոչ մի յաղթանակ այդ անօթը վերստեղծել չի կարողանալու: Յաղթանակներն իմ թագին փառք և շքեղութիւն են բերելու, իսկ իմ հոգուն՝ ոչինչ: Ներիր, հայր, այս օթեանը նեղում է ինձ:

ՔԱՒՈՒՍ Էլ այստեղ հարեմ չէ, հարեմի սրահը չէ... (Նկատելով Ռոստամին) Ներս եկ, սիրելի ասպետ:

ՌՈՍՏԱՄ (Ներս գալով) Ողջոյն, արքայ:

ՔԱՒՈՒՍ (Սիւաւուշին) Եթէ կուզես, քանդել կը տամ, այրել կը տամ այս սենեակը:

ՌՈՍՏԱՄ (Սիւաւուշին) Այլի՞ր յանցաւորին, արքայ, վառիր յանցաւորին:

ՔԱՒՈՒՍ (Տառապանքով) Ես նրան կը պատժեմ, ես նրան կայրեմ:

ՌՈՍՏԱՄ Իսկոյն, քանի դեռ կրակը չի հանգել:

ՍԻԱՒՈՒՇ (Նայում է խեղճացած Բաւուսին) Ո՛չ, ես չեմ եկել այստեղ վրէժ պահանջելու: Եազդանը թող առնի իմ վրէժը:

ՀՐՊԵՏ Արքայ, քո որդին իմաստուն է. այս օրերին, երբ Աֆրասիաբը...

ՔԱՒՈՒՍ Աֆրասիաբը...

ՌՈՍՏԱՄ Այո, տէր իմ, ես եկայ քեզ յայտնելու, որ Աֆրասիաբը հարիւր հազար զինուորներով անցել է Զէյհունը և մեր երկիրն է աւերում:

ՔԱՒՈՒՍ Ե՞րբ հասաւ այդ լուրը:

ՌՈՍՏԱՄ Երբ Սիււուշն անցնում էր կրակով:

ՔԱՒՈՒՍ Կրակ այստեղ և կրակ այնտեղ: Այս անգամ կատաղութիւնս սահման չի ունենալու: Կը գնամ և մոխիր կը դարձնեմ Աֆրասիաբի բանակն ու երկիրը: Ինքս եմ առաջնորդելու իմ բանակը:

ՍԻԱՒՈՒՇ Այսօրւայ փորձութիւնից յետոյ ես իրաւունք ունեմ իմ արքայից մի շնորհ խնդրելու: Թոյլ տուր ինձ, հայր, գնամ և չափւեմ Աֆրասիաբի հետ:

ՀՐՊԵՏ Արքայ, դու շատ յաղթանակներ էս շահել, այս պատերազմի դաժնիքները թող քո որդուն. պէտք է, որ նա էլ վարժւի:

ՔԱՒՈՒՍ (Զիչ խորհելուց յետոյ) Գնա, զաւակս, քեզ եմ յանձնարողջ բանակը: Յաղթող եղիր, անողորմ եղիր: Ճոյց տուր Աֆրասիաբին ու աշխարհին, որ քո առաջին հարւածը հմուտ ռազմիկի հարւած է:

ՌՈՍՏԱՄ Ես էլ եմ գալիս քեզ հետ՝ իմ ծերացած ուշքերով քո փառքի արշալոյսը տեսնելու:

ՔԱՒՈՒՍ (Ռոստամին) Յայտնիր բանակին, որ Սիււուշն է առաջնորդելու նրան: (Ռոստամը ողջունում է եւ դուրս է գնում: Հրպետն անցնում է հարեմ):

14.

ՔԱՒՈՒՍ ԵՒ ՍԻԱՒՈՒՇ

ՔԱՒՈՒՍ Չը գիտեմ, մի բան ինձ ասում է, որ... (Արտասոււմ է):

ՍԻԱՒՈՒՇ Մենք այլեւ իրար չենք տեսնելու, այդ ես էլ եմ զգում:

ՔԱՒՈՒՍ (Յետ է դառնում արցունքը ծածկելու համար) Գընանք, գնանք այստեղից:

ՍԻԱՒՈՒՇ Այլեւ չեմ տեսնելու էսթախրը... Է՛հ, մնաս բարով, հայր, քեզ էլ չեմ տեսնելու... (Հայր ու որդի գրկախառնում են):

ՔԱՒՈՒՍ Զաւակս, իմ արդար, իմ արի զաւակս...

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Յ Ր

ԵՐՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

ԵՐՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

ՋԵՅՀՈՒՆԻ ՌԱԶՄԱԴԱՇՏԸ

Ընդարձակ ու գեղեցիկ մի դաշտ է, խորքում Սիա-
ուշի սպիտակ ու շքեղ վրանը, որի գլխին Իրանի
արքայական դրոշմ է ծածանում: Աջ կողմը կանա-
չազարդ բլուրն է, որի լանջին յենել են ուրիշ վրան-
ներ: Զախ կողմում կատաղի թափով հոսում է յոր-
դառատ Ջէյհունը: Սպիտակ վրանի առջեւ զորգերով
ծածկած զահանման մի քանի թումբեր կան: Վրա-
նի առջեւ շրջում են սուսերաւոր պահակներ:

1.

ՍԻԱՒՈՒՇ

ՍԻԱՒՈՒՇ (Դուրս է գալիս վրանից դանդաղ քայլերով. տխուր
է եւ մտահոգ: Զինւած է եւ ճակատին կրում է մի
գեղեցիկ վարսակալ): Ո՛հ, Աֆրասիաբի հետ մեր կըն-
քած պայմանը պատուաբեր է ու մարդկային: Երբ թըշ-
նամին պարտել, ծունկի է եկել և աղաչում է վերջ
տալ արիւնահեղութեան, էլ ինչո՞ւ կուել: Արդեօք էս-
թախրում հաւանելո՞ւ են իմ կապած դաշինքը: (Դառ-
նութեամբ) Ա՛խ, էսթախր, էսթախր... Դու իմ հոգին
այրեցիր, դէպի կեանքն ունեցած իմ ամրակուռ հա-

ւատքը փշրեցիր, կասկածի սև ամպերով մթապնեցիր իմ լուսաւոր իղձերը... Էսթախր... Սուդարէ... (Դէմքը մոսալում է եւ սկսում է քայլել մոլորւած եւ յուզւած: Խորքից երեսում է երիտասարդ զօրապետ Բահրամը):

2.

ՍԻԱՒՈՒՇ ԵՒ ԲԱՀՐԱՄ

ԲԱՀՐԱՄ (Ողջունելով) Արքայազնը թող ինձ ների, եթէ խանգարում եմ իր խոկումները: Շատ տխուր է Իրանի դիւցազնը:

ՍԻԱՒՈՒՇ Ռոստամն ուշացաւ, Բահրամ, և այդ վատ նշան է:

ԲԱՀՐԱՄ Տէր իմ, կասկածում ես, որ արքան...

ՍԻԱՒՈՒՇ Ձը հաւանի իմ կնքած դաշինքը և ստիպի ինձ դիմել իմ խոստումը:

ԲԱՀՐԱՄ Բայց արքան ի՞նչ նպատակ և կամ դժգոհելու ի՞նչ առիթ պիտի ունենայ այդպէս վարւելու:

ՍԻԱՒՈՒՇ Արքան՝ ոչինչ, սակայն ուրիշները կարող են զրգոել նրան, այս դաշինքը գոհացուցիչ չը համարելով:

ԲԱՀՐԱՄ Այս նենգ ու խարդախ թուրանցիներն հետ էլ...

ՍԻԱՒՈՒՇ Ես թուրանցի իշխաններին չեմ խղճում, այլ դժբախտ ժողովրդին: Ես չեմ սիրում թուլութիւնը. մենք միշտ պէտք է զօրաւոր լինենք, սակայն մեր ոյժը չը պիտի գործադրենք անարդար տեղն արիւն թափելու: Ես իմ մի զինւորի կեանքն աւելի եմ գնահատում, քան անարդար զօրութեամբ շահած հաղթաւոր դափնիներ: Ես անհանգիստ եմ, Բահրամ, թո՛ւր նոյզիդ վրայ և

սլացիր դէպի Բալխ. եթէ պատգամաբերը հասել է, ան նրանից պատգամը և շուտ հասցրու ինձ:

ԲԱՀՐԱՄ Սիրով, իմ ազնիւ արքայազն: (Ողջունում է եւ շտապ հեռանում):

3.

ՍԻԱՒՈՒՇ, ԱՊԱ ԳԱՐՍԻՎԱԶ

ՍԻԱՒՈՒՇ (Նայելով Ջէյհունի կողմը) Ջէյհուն, կատաղի գետ, իմ սիրտն այսօր աւելի պղտոր է, քան քո սև ու պղտոր ջուրը: (Երկար եւ ուշադիր նայում է) Ձօրք է անցնում Ջէյհունով. երևի Աֆրասիաբն է գալիս: Իսկ այն ձիու վրայ... ձիւտ այն տեսիլքի աղջիկը, որ ես տեսայ այստեղ մի տարի անաջ: (Չախ կողմից երեսում է Գարսիվազը): Ահա Գարսիվազը. այս մարդու հոգին մի մութ խորհուրդ է, որ ես չեմ կարողանում հասկանալ: Նրա կնճռոտ ճակատի տակ կարծես դժոխքի պէս ահաւոր մտքեր են եռում, իսկ նրա լեզուն...

ԳԱՐՍԻՎԱԶ (Հեռից երեք անգամ գետինն է համբուրում: Ամբողջ էութեամբ նենգութիւն է: Դէմքին շարունակ խաղում է կեղծ ու քծնող ժպիտը): Ողջո՛յն, արքայազն, ողջո՛յն քո աստուածային ազնւութեան և քո արեգակնային փառքին: Քո արքայական ընծաները հասցրի Աֆրասիաբին և նկարագրեցի նրան քո առաքելի ու արդարասէր բնաւորութիւնը և քո անյաղթ ոյժն ու զօրութիւնը: Աֆրասիաբը հմայեց քեզով և գալիս է քեզ տեսնելու: Թուրանցի զինւորներն էլ այժմ քո գովքն են երգում:

ՍԻԱՒՈՒՇ (Հուսալ) Շնորհակալ եմ քեզանից, որ քո հնարքն ու

տաղանդը ծառայեցնում ես խաղաղութեան գործին:
ԳԱՐՍԻՎԱԶ Այդ իմ պարտքն է, տէր իմ:
ՍԻԱԻՈՒՇ Եւ շնորհակալ եմ Թուրանի արքայից, որ բարեհաճում
է ինձ պատուել իր այցելութեամբ:
ԳԱՐՍԻՎԱԶ Այդ էլ նրա պարտքն է, տէր իմ:
ՍԻԱԻՈՒՇ Ես պիտի նրան տեսութեան գնայի:
ԳԱՐՍԻՎԱԶ Դու յաղթողն ես, տէր, և փառքը միշտ յաղթողինն է:
ՍԻԱԻՈՒՇ Յաղթութիւնը շատ շուտ է բանակներ փոխում: Շատ
կուշանայ Թուրանի արքան:
ԳԱՐՍԻՎԱԶ Ո՛հ, նա արդէն Ձէյհունն անցել է:
ՍԻԱԻՈՒՇ Ուրիշ թանկագին հիւրեր էլ կան նրա հետ:
ԳԱՐՍԻՎԱԶ Ի՞նչ ազջիկն է միայն:
ՍԻԱԻՈՒՇ Ինչո՞ւ է նա արքայազատրին այդ նեղութիւնը պատ-
ճառել:
ԳԱՐՍԻՎԱԶ Արքայազուստրը շատ էր լսել քո գովքը և ցանկա-
նում է ռազմի դաշտում տեսնել քեզ, տէր իմ:
ՍԻԱԻՈՒՇ Շնորհակալ եմ, այդ էլ երկի քո շնորհիւ է եղել: Նե-
րիւ ինձ, ես գնում եմ պատրաստեմ, արքայական
հիւրերիս ընդունելու համար: (Չորի թեթեւ շարժու-
մով բարեւում է Գարսիվագին եւ գնում է դէպի վը-
րանը: Գարսիվագը նորից համբուրում է հողը):

4.

ԳԱՐՍԻՎԱԶ

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Քո առջև հողը կը համբուրեմ, մինչև որ դու իմ առ-
առջև հողը համբուրես... Այն. կարող ես պարծենալ,
դեռ յաղթանակը քոնն է: Շատ չի անցնի սակայն, որ

իմ մի հնարքով Իրանի թագաժառանգն իր սրտի խոր-
քում կը սկսի ատել Քաւուս արքային: Դրանից աւե-
լի էլ ի՞նչ մեծ շահ մեզ համար: Սակայն արքայ դառ-
նալու իմ ձգտումը դեռ միջոց չի գտել իրականանալու:
Դեռ պէտք է միջոցներ ստեղծեմ, պայմաններ յարմա-
րեցնեմ, եթէ ոչ՝ Սուգարէն ինձ համար կը ֆնայ մի
երազ... Իսկ մինչև այդ շոյեմ ու գուրգուրեմ Իրանի
թագաժառանգին, որ յետոյ աւելի հեշտութեամբ յօշո-
տեմ նրան: (Չախ կողմից թուրանական փողերը ող-
ջունում են իրանական զօրքին: Սիաուշի վրանի յե-
տեից իրանական փողերը պատասխանում են այդ
ողջոյնին): Քաշեմ մի կողմ, որ արքաների շուքի մօտ
ես մի սև կէտ չերեամ և դիտեմ թագուն այս սրտա-
յոյզ հանդիպումը: (Քաշում է դէպի ծախ Միաժա-
մանակ երեսում են Աֆրասիաբն ու Փարունգիսը եւ
վրանի մօտից Սիաուշը: Սիաուշն ու Աֆրասիաբը
ողջունում են իրար եւ գրկախառնում: Միաժամա-
նակ նշում են երկու կողմերի փողերը):

5.

ՖԱՐԱՆԳԻՍ, ԱՖՐԱՍԻԱԲ ԵՒ ՍԻԱԻՈՒՇ

ԱՖՐԱՍԻԱԲ Մեր համբոյրով թող վերանայ մեր երկու երկրների
միջև եղած քէնն ու ոխը:
ՍԻԱԻՈՒՇ Թող Ձէյհունն այլևս չը տեսնի ոչ արիւն, ոչ դիակ:
ԱՖՐԱՍԻԱԲ Մեր հաշտութիւնը քո փառաւոր յաղթանակի վարձն
է: Թող այս հաշտութիւնը յարատեւ լինի:
ՍԻԱԻՈՒՇ Ես հաւատարիմ կը ֆնամ իմ կնքած դաշինքին:

ԱՅՐԱՍԻԱՅ Զէնքիդ զօրութեամբ Բալխը զբաւեցիր, իսկ աղնիւ նկարագրովդ իմ և բանակիս սիրտն ես շահել:

ՍԻԱԻՈՒՇ Դու շատ բարի ես, արքայ. բարի եղիր քո արքայական շուքով իմ համեստ վրանը զարդարելու: Կամ եթէ կը ցանկանաք... (ցոյց է տալիս դրսի գահերը):

ԱՅՐԱՍԻԱՅ Այո, հենց այստեղ, աւելի ազատ է, աւելի հանգիստ: Ահա իմ դուստրը, որին բերեցի հետս, որպէսզի մեր անկեղծ հաշտութեան վկայ լինի:

ՍԻԱԻՈՒՇ (Նայում է Փարանգիսին ու շփոթում) Արքայադուստրը թող ների, որ անկարող եմ կուի այս դաշտում իրեն վայել շուքով ընդունել: (Հրաւիրում է նըրանց նստելու գահերի վրայ):

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Բնութեան այս վեհաշուք պալատն ու արքայազնիդ ռազմական տարազն աւելի հաճելի են ինձ: (Սիւսուշը եւ Փարանգիսը նայում են իրար, ժպտում եւ կարմրում են):

ԱՅՐԱՍԻԱՅ Արքայազն, գուցէ դու և էսթախրն այն համոզման լինէք, որ ես այս պատերազմն սկսել եմ միայն աւարի ու աւերի տենչով: Սակայն ճշմարտութիւնն այդ չէ. այս արխունահեղութեան դրդապատճառը մի արդար վերիժառութեան զգացում է:

ՍԻԱԻՈՒՇ Վրիժառութիւն. և ի՞նչ բանի համար:

ԱՅՐԱՍԻԱՅ Քանի որ ես բարեկամական զգացումներով եմ եկել այստեղ, ուստի ուզում եմ, որ անկեղծ լինենք:

ՍԻԱԻՈՒՇ Ես սիրում եմ անկեղծութիւնը, անգամ եթէ այդ անկեղծութիւնը կոպիտ է: Ասե՛ք այդ վրիժառութեան պատճառը, արքայ:

ԱՅՐԱՍԻԱՅ Իշխան, դու տեսել ես անշուշտ խուբշէհը թագուհուն:

ՍԻԱԻՈՒՇ (Գունատուած) Անշուշտ:

ԱՅՐԱՍԻԱՅ Խուբշէհը մեր արքայական տոհմից էր, իմ հարազատ արիւնակիցը:

ՍԻԱԻՈՒՇ Գիտեմ, լսել եմ:

ԱՅՐԱՍԻԱՅ Մեզ լուրեր հասան, որ Քէյ Գաւուս արքան Սուդաբէ թագուհու դրդամբ փութացրել էր նրա մահը:

ՍԻԱԻՈՒՇ (Դողդողացող ձայնով) Քէյ Գաւուս արքան այդպիսի ստոր արարք կատարելու ընդունակ չէ:

ԱՅՐԱՍԻԱՅ Ների՛ր արքայազն, տեսնում եմ, որ այս խնդիրը քեզ վրդովեց: Անկեղծ լինելու համար հարկ էր որ ասէի:

ՍԻԱԻՈՒՇ Հօրս անարդար տեղը մեղադրում ես և ուզում ես չը վրդովւնամ:

ԱՅՐԱՍԻԱՅ Եթէ ես անիրաւացի եմ, թող Նազդանն ինձ պատժի. բայց միայն այդ է եղել այս պատերազմի դրդապատճառը: Ես ևս հաւատում եմ Քէյ Գաւուս արքայի արդարամտութեան. սակայն, որքան լսել եմ, Սուդաբէն փառասէր մի կ'լինէ. և խուբշէհին իմ արիւնակիցն էր, ես չէի կարող անտարբեր մնալ: Այսօր ես ցանկանում եմ, որ մեր հաշտութիւնը յարատեւ լինի և մեր դաշինքը միշտ անխախտ մնայ:

ՍԻԱԻՈՒՇ Ես արդէն պատուոյ խօսք եմ տւել: Իմ կնքած պայմանը սուրբ է ինձ համար:

ԱՅՐԱՍԻԱՅ Եւ որպէսզի մենք կապենք սրտով ու հոգով և ոչ թէ խօսքերով, մեր երկու երկնքի բախտը ձեր ձեռքն ենք յանձնում՝ քո եւ Ֆարանգիսի: Ես և Քաւուսը ծերացել ենք: Վճռէք ինքներդ: Այժմ թոյլ տուր ինձ մտնել քո վրանը հանգստանալու: (Աֆրասիաբը Սիւսուշի առաջնորդութեամբ մտնում է վրանը):

6.

ՖԱՐԱՆԳԻՍ, ԱՊԱ ՍԻԱՒՈՒՇ

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Նա գեղեցիկ է, հպարտ ու ազնիւ: Արդեօք սիրան արդէն ուրիշի չի՞ տւել: Ես կը ցանկանայի նրանը լինել, բայց միայն թէ մենակ ես լինեմ: Հայրս ինձ տալու է նրան, որպէս պատերազմի տուրք: Իսկ եթէ իմանամ, որ նրա սրտում մի ուրիշն արդէն տեղ է գըրաւել և նա ինձ կը վերցնի որպէս իր հարճը և ոչ թէ որպէս իր կինը, օ՛հ, այն ժամանակ... Զէյհունը մօտ է, ինձ կը նետեմ Զէյհունի գիրկը: Վերադառնում է, ինչ խօսեմ հետը, ինչ ասեմ նրան:

ՍԻԱՒՈՒՇ (վերադառնալով, մտածողոր) Հոգուս ու մտքիս այս ցաւազին ճգնաժամին գուցէ սա է փրկութեան այն ժայռը, որին պիտի կառչեմ: (Փարսնգիսին) Գեղեցիկ արքայադուստր, ես չը հասկացայ քո հօր միտքը, ինչ պիտի վճռենք մենք միասին:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Հայրս ուզում է, որ յանուն Նազդանի, յանուն թափառող անմեղ արեան, մենք պատերազմը դադարեցնենք:

ՍԻԱՒՈՒՇ Բայց զինադադար է և այն էլ վաղուց:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Այո, միայն զինադադար, բայց չէ՞ որ կարող է պատերազմը նորից վերսկսել:

ՍԻԱՒՈՒՇ Ես չեմ լինի վերսկսողը:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Իսկ եթէ հայրդ քո կնքած պայմանը չը հաւանի:

ՍԻԱՒՈՒՇ Պայմանն իմ կողմից դարձեալ անխախտ կը մնայ:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Եւ դու չե՞ս հնազանդի քո հօրը:

ՍԻԱՒՈՒՇ Ձը գիտեմ, դժւար է քեզ պատասխանել, սակայն չեմ հաւատում, որ հայրս ինձ ստիպել խոստմնադանց լինել:

Այս խնդիրը կը լուծւի միայն այն ժամանակ, երբ մենք էսթաթրից պատասխան կը ստանանք: Սակայն ինչպէ՞ս է եղել, որ դու ընկերակցել ես արքային:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Հայրս ինձ բերեց:

ՍԻԱՒՈՒՇ Ուժի՞մ, ստիպելով:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Ո՛չ, այլ ընդառաջելով իմ ցանկութեան: Ես ցանկանում էի քեզ նորից տեսնել:

ՍԻԱՒՈՒՇ Նորից. միթէ դու ինձ երբեիցէ տեսել ես:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Այո, և մի քանի անգամ (ժպտում է):

ՍԻԱՒՈՒՇ Մի քանի անգամ. և որտե՞ղ:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Երազում:

ՍԻԱՒՈՒՇ Երազում. ես կարծում էի... Մի անգամ այստեղ, հենց այս բլուրի ստորոտում, կէս քնած, կէս արթուն, քեզ նման մի թուրանցի աղջիկ տեսայ. նա մօտեցաւ ինձ և խօսեց (մոռւալում է):

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Բայց ինչո՞ւ տխրեցիր:

ՍԻԱՒՈՒՇ Որովհետեւ միայն տեսիլք էր ու չքացաւ. և այդ տեսիլքն ինձ համար շատ բաներ գուշակեց:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Լա՞ւ, թէ վատ:

ՍԻԱՒՈՒՇ Եւ լաւ, և վատ:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Դու հաւատում ես այդ գուշակութիւններին:

ՍԻԱՒՈՒՇ Այն օրը չը հաւատացի, իսկ այսօր հաւատում եմ, որովհետեւ այն օրւայ տեսիլքն իրականութիւն է դարձել:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Այսօրն:

ՍԻԱՒՈՒՇ Իմ տեսած թուրանցի աղջիկը միանգամայն նման էր քեզ. կարծես դու ինքդ լինէիր: Նա ինձ ասաց, որ ինքն Աֆրասիաբի աղջիկն է և իր անունն է Ֆարանգիս (մտածկոտ շփում է ճակատը):

ՖԱՐԱՆԳԻՍ (Կարեկցաբար) Քո կնճիռները նորից շատացան:
ՍԻԱՒՈՒՇ Ինչո՞ւ նորից վերադարձար:
ՖԱՐԱՆԳԻՍ (Ժպտալով) Ես չը գիտէի, որ դու մի անգամ ինձ
տեսել ես: Քո հոչակն ու քո արիութիւնն ինձ գիւթե-
ցին և ես ցանկացայ քեզ տեսնել:
ՍԻԱՒՈՒՇ Եւ ի՞նչ ես ուզում ինձանից, ի՞նչ նւէր ես ցանկանում:
Ես պատրաստ եմ և պարտական ըստ օրինի:
ՖԱՐԱՆԳԻՍ Թող խաղաղութիւնը շարունակւի:
ՍԻԱՒՈՒՇ Եթէ ինձնից է կախած՝ շատ լաւ:
ՖԱՐԱՆԳԻՍ Եւ ըստ օրինի փոխադարձ ի՞նչ նւէր ես ցանկանում,
որ ընծայեմ յաղթական ռազմիկիդ:
ՍԻԱՒՈՒՇ (Մտածողոր) Դժար է... վախենում եմ, որ մերժես...
(Նայում են իրար):
ՖԱՐԱՆԳԻՍ Ձեմ մերժի, եթէ այդ նւէրն ես ունենամ և իմը լինի:
ՍԻԱՒՈՒՇ (Բուզած) Արքայադուստր, ես ուզում եմ, որ դու քո
սիրտը տաս ինձ: Ես պէտք ունեմ մի աղնիւ սրաի, որ
իմ որբ սրտին յենարան դառնայ, իմ դատարկ հոգին
լցնի իր սիրով:
ՖԱՐԱՆԳԻՍ (Բուզած, դողդողալով ծայրով) Իմ սիրտը աալիս
եմ քեզ, քեզ եմ նւիրում իմ հոգին. միայն թէ հայրդ...
ՍԻԱՒՈՒՇ Հայրս. հայրս եթէ դէմ կը լինի, թող լինի. իմն է իմ
սիրտը: Իմ հոգու խորքում արդէն առանց յանցանքի
անհնազանդել եմ իմ հօրը: Ինչո՞ւ թագցնեմ, զգում եմ,
որ նա դժգոհելու է իմ կնքած դաշինքի դէմ:
ՖԱՐԱՆԳԻՍ Իսկ այն ժամանակ դու ի՞նչ կանես:
ՍԻԱՒՈՒՇ Կը հրաժարեմ ինձ վրայ դրած պարտականութիւ-
նից: Եթէ դու իմը լինես, առանց թագի էլ կարող եմ
բախտաւոր լինել:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Ես քոնը կը լինեմ, կը դամ քեզ հետ՝ ուր որ գնաս:
ՍԻԱՒՈՒՇ Անգամ...
ՖԱՐԱՆԳԻՍ Անգամ ցաւերի մէջ, անգամ թշառութեան գիրկը:
Այստեղ եկայ իմ ազատ կամքով, սիրեցի քեզ իմ ա-
զատ կամքով:
ՍԻԱՒՈՒՇ Ա՞յս էր մեր վճիռը:
ՖԱՐԱՆԳԻՍ Մեր սրտերի վճիռը, Եազդանի կամքով, Զէյնուդին
առաջ, այս ռազմադաշտում:
ՍԻԱՒՈՒՇ Իսկ քո հայրը:
ՖԱՐԱՆԳԻՍ Ի՞նչ պիտի ասի իմ հայրը, չէ՞ որ քո մայրն էլ...
ՍԻԱՒՈՒՇ Դու գիտես. հայրդ էլ գիտէր:
ՖԱՐԱՆԳԻՍ Բոլորն էլ գիտեն, որ դու Խուրջէհրի զաւակն ես:
ՍԻԱՒՈՒՇ Հօրդ ասածը շինծու չէ՞ր:
ՖԱՐԱՆԳԻՍ Թուրանում ամենքն են ասում, որ Խուրջէհրին սպա-
նել են էսթախրում: Տար ինձ քո վրանը:
ՍԻԱՒՈՒՇ Ա՛խ, էսթախր, էսթախր... (Բռնում է Փարանգիսի
ծնոքը եւ քարծրացնում դէպի երկինք) Ո՛վ Եազդան,
օրհնիր գոնէ այս կապը, օրհնիր գոնէ մեր սէրը...
(Գնում են վրան: Բեմը մնում է դատարկ: Աջ կող-
մից յուզած, արագ քայլերով գալիս է Բահրամը,
նայում է շուրջը, մօտենում է վրանի առջեւ կանգ-
նած պահակին, կամացուկ խօսում է նրա հետ եւ
մետաքսեայ ծրարը ծնոքին առաջանում է ընմ):

7.

ԲԱՀՐԱՄ

ԲԱՀՐԱՄ (Տխուր) Խեղճ արքայազն, ինչպէ՞ս յայտնեմ նրան

այս լուրը: Նա զգում էր արդէն, որ մի վատ բան է կատարւում էսթախրում: Խօսք է տւել և յետ չի դառնայ նա իր խօսքից: Եազդան, այդ ազնիւ ճակարին ինչ չար բախտ ես քանդակել: (Մայում է դէպի վրանը) Պահակը յայտնեց... դուրս եկաւ վրանից... (Սիաուշը դուրս է գալիս վրանից եւ արագ քայլերով մօտենում է Բահրամին):

8.

ԲԱՀՐԱՄ ԵՒ ՍԻԱՒՈՒՇ

ՍԻԱՒՈՒՇ Ի՞նչ լուր ես բերել. գունատ ես, ինչո՞ւ:

ԲԱՀՐԱՄ (Համբուրում է մետաքսեայ ծրարը եւ յանձնում է Սիաուշին) Ահա հօր արքայի նամակը:

ՍԻԱՒՈՒՇ (Վերցնում է նամակը, քայց դժարանում է բացել) Երկինքը վկայ, լաւ լուր չես բերել:

ԲԱՀՐԱՄ (Վշտով) Ինչո՞ւ ինձ ուղարկեցիր, տէր իմ:

ՍԻԱՒՈՒՇ Իսկ Ռոստամը, ո՞ւր է Ռոստամը:

ԲԱՀՐԱՄ (Դառնութեամբ) Ջաբոլստանում:

ՍԻԱՒՈՒՇ Ջաբոլստանում, ինչո՞ւ:

ԲԱՀՐԱՄ Պաշտօնանկ է եղել. արքան մերժել է նրա ծառայութիւնը:

ՍԻԱՒՈՒՇ Արքան... Ոչ թէ արքան, այլ պալատականները, այլ Սուղարէն և իր խմբակը: Ո՞վ բերեց այդ լուրերն ու այս նամակը:

ԲԱՀՐԱՄ Արքայի յատուկ սուրհանդակը, որին հանդիպեցի Բալխի պատերի պակ: Նա պատմեց ինձ, որ արքան Ռոստամին հրամայել է յետ վերադառնալ և դաշինքը

խնայտել: Ռոստամը յանդիմանել է նրան. նա էլ Ռոստամին անւանել է վախկոտ և անհաւատարիմ:

ՍԻԱՒՈՒՇ (Վատաղած) Ռոստամը վախկոտ, Ռոստամն անհաւատարիմ: Երկինքը վկայ, եթէ Գաւուս արքան իմ հայրը չը լինէր... Իրանի արքայ, դու քո այդ արարքով հաւատացնել ես տալիս ինձ Աֆրասիաբի քո վրայ դրած մեղադրանքը... Եթէ Ռոստամն անհաւատարիմ է, նշանակում է ինքդ քո թշնամին ես: Այս նամակի բովանդակութեան մասին սուրհանդակը քեզ ոչինչ չասաց:

ԲԱՀՐԱՄ Ոչինչ, տէր իմ:

ՍԻԱՒՈՒՇ Ձեռներս դողում են. այս ծրարը բանալ չեմ կարող: Ա՛ռ, Բահրամ, դո՛ւ կարգաւ: Որքան էլ ծանր լինի սրա բովանդակութիւնը, եթէ դու կարգաս՝ ինձ այնքան էլ ծանր չի թւայ. (Ծրարը յանձնում է Բահրամին): Լսում եմ:

ԲԱՀՐԱՄ (Բացում է նամակն ու սկսում է կարդալ) «Փառք Եազդանին՝ բարի, ամենակարող, հօր և մեծաշուք: Ռոստամը տեղեկացրեց ինձ, որ դուք հաշտութիւն էք կնքել Աֆրասիաբի հետ: Թուրանցին ձեզ խաբել է: Ռոստամի վարմունքը հասկանալի է. նա հարստացել է, գոռողացել, յոգնել է պատերազմից և էլ չի ուզում կռւել: Իսկ դ՞ու. ի՞նչ եղան քո աւիւնն ու արիւթիւնը: Շուտափոյթ հաշտութիւն կնքում են միայն թոյլերը: Լսիր ինձ, խախտիր պայմանդ և դուրս արի պատերազմելու»:

ՍԻԱՒՈՒՇ Շարունակիր, դեռ ոյժերս չեն դաւաճանել ինձ:

ԲԱՀՐԱՄ (Շարունակում է կարդալ) «Վերադարձրու Աֆրասիաբին իր ուղարկած նւէրները: Այն հարիւր ազնւա-

կաններին, որոնց պատանդ ես վերցրել, ուղարկիր էսթախր, որ անմիջապէս գլխատել տամ: Իսկ եթէ թուլամորթ գտնւես, չենթարկւես իմ հրամաններին և չը շարունակես պատերազմը, այն ժամանակ բանակը յանձնիր Սեփահրոդ Թուսին, իսկ ինքդ ամօթահար վերադարձիր էսթախր»:

ՍԻԱԻՈՒՇ (Անգուսպ յուզմունքով) Կրակի բովից անցայ, հիմի էլ թշուառութեան և անարգանքի մէջ են ուզում թաղել իմ հոգին: Ուրանամ իմ տւած խօսքը, պատիւս անարգեմ, լինեմ ստախօս, լինեմ խաբեբայ... Ո՛հ, ես այդ ահել չեմ կարող: Գլխիկոր վերադառնամ էսթախր, որ հայրս ինձ թուլամորթ անւանի... Իմ հօր պալատում ինձ ըստպատում են դաւեր ու սաղրանքներ, պարսաւանք ու ծաղր: Իրանի ճր հեռաւոր ու խուլ անկիւնն էլ գնամ, Սուդաբէի հալածանքը հասնելու է ինձ: Է՛հ, Բահրամ, թագաժառանգ եմ և իմ լայնածաւալ հայրենիքում պատսպարւելու մի անկիւն չունեմ: Խորհուրդ տուր ինձ, ասա, ի՞նչ անեմ, ո՞ր գնամ:

ԲԱՀՐԱՄ Քո վիշտն ինձ խորտակում է, տէր իմ: Արքան գուցէ մի վայրկեան վրդովւած է եղել. մի նոր նամակ գրիր, բացատրիր իրերի վիճակը: Նամակը ես ինքս կը տանեմ, կընկնեմ նրա ոտները, կը խնդրեմ, կաղաչեմ...

ՍԻԱԻՈՒՇ Անօգուտ է. նրա վճիռը վերջնական է: Թէկուզ ես կորչելու էլ լինեմ, նա իր հրամանը յետ չի վերցնի:

ԲԱՀՐԱՄ Ի՞նչ անենք ուրեմն, ինչպէ՞ս հակառակենք նրա արքայական հրամանին:

ՍԻԱԻՈՒՇ (Հեզմանքով) Գործադրենք այդ վճիռը, քանի որ ջընջել չենք կարող: Անպատիւ դառնանք և յետոյ՝ ոճրա-

գործ: Գնանք մեր վրանի տակ մեր հիւրերին մորթենք, մորթենք անխնայ այն հարիւր ազնւականներին, որոնք պատանդ են մեզ մօտ և դարերի անէծքն առնենք մեր ուսերին: (Լուռ կանգնում է եւ խորհում մի քանի վայրկեան): Ես վճռեցի: Ազատ կարձակեմ պատանդներին, նրանց ոսկին ու նւէրները կը վերադարձնեմ, կը թողնեմ, որ բոլորն էլ ազատ անցնեն Ջէյհունի միւս ափը: Ինքս էլ կը գնամ, կը կորչեմ մի անկիւն, թող այսուհետեւ զօրավար Թուսն անի այն, ինչ որ ուզում է:

ԲԱՀՐԱՄ Ռոստամն այլևս չը կայ, տէր իմ, իսկ եթէ դու էլ քաշւես, մեր ռազմիկները չեն կուի:

ՍԻԱԻՈՒՇ Աւելի Լաւ: Բայց պատանդները ֆնացին Բալխում:

ԲԱՀՐԱՄ Ո՛հ, տէր իմ, առանց քո հրամանի ես նրանց բերել տւի այստեղ:

ՍԻԱԻՈՒՇ Իսկ Սեփահրոդ Թուսը:

ԲԱՀՐԱՄ Նա դեռ Բալխ չի հասել:

ՍԻԱԻՈՒՇ Ի՞նչ երեսով գնամ և հիւրերիս իմ վրանից հանեմ ու ճամբայ դնեմ: Ե՛կ, հայրս երկրորդ անգամ իմ հոգին սպանեց: (Միասին կամացուկ խօսակցելով զընում են դէպի վրանը: Այդ ժամանակամիջոցում ծախ կողմից երեսում է Գարսիվազը եւ խորագնինն հայեացք է նետում վրանի կողմը):

9.

ԳԱՐՍԻՎԱԶ

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Նրանք փախում են. երևի անյաջող բան է կատար-

ւում: Սուղարէից ստացւած տեղեկութիւններն եթէ համապատասխանում են իրականութեան, պէտք է, որ մեր գործի կերպարանքը փոխենք: Սուղարէի ջանքերով Ռոստամը զրկւել է պաշտօնից: Սիւաւուշը պէտք է առանց Ռոստամի կուլի մեզ հետ, կամ թէ չէ խռովի հօրից: Երկու դէպքում էլ մենք ենք շահելու: Պիտի շահագործեմ Սիւաւուշի ներկայ վիճակը: Դուցէ նա է լինելու այն պատւանդանը, որի վրայով ես պիտի հասնեմ գահին ու Սուղարէին: Վերջ ի վերջոյ նա ընկնելու է իմ ձեռքով, բայց երբ, ի՞նչ պարագաներում, այդ էլ կախւած է բախտից: Առիթի պիտի սպասեմ, առիթի. և այդ առիթը կը ներկայանայ մի օր: (Բաւրճամբ դուրս է գալիս վրանից): Բահրամն այս կողմն է գալիս. երևի բան ունի ինձ յայտնելու:

10.

ԳԱՐՍԻՎԱՋ ԵՒ ԲԱՀՐԱՄ

ԳԱՐՍԻՎԱՋ Իշխան, լսեցի, որ Ռոստամը հասել է Բալխ: ԲԱՀՐԱՄ (Մեկուսի) էջ է ձևանում՝ դարի ստանալու համար: (Բարձր) Իսկ մենք Ռոստամից դեռ լուր չենք ստացել: ԳԱՐՍԻՎԱՋ Համոզւած եմ, որ Քէյ Գաւուս արքան իր բարի համաձայնութեամբ է պսակելու արքայազնի թափած ջանքերը:

ԲԱՀՐԱՄ Այդ էլ չը գիտեմ, միայն թէ արքայազնը հրամայեց, որ դուք յետ ստանաք ձեր բերած ընծաները:

ԳԱՐՍԻՎԱՋ (Ապշած) Ինչո՞ւ, չը լինի թէ Աֆրասիաբի հետ վիճաբանել են: Եթէ մի բան կայ, առաջ, իշխան, ես իս-

կոյն կը շտկեմ: Եթէ Աֆրասիաբը մի սխալ է գործել և վիրաւորել է արքայազնին...

ԲԱՀՐԱՄ Նրանք իրար հետ շատ սիրալիր են, ինչպէս հայր և որդի: ԳԱՐՍԻՎԱՋ Այդպէս էլ պիտի լինի, քանի որ մարմնի ճամբով արդէն այդպէս է:

ԲԱՀՐԱՄ Այսինքն:

ԳԱՐՍԻՎԱՋ Որ Սիւաւուշն էլ մեր արիւնակիցն է, մեր շատ մօտիկ ազգականը:

ԲԱՀՐԱՄ Արքայազնը վերադարձնում է նաև ձեր հարկը պատանդները:

ԳԱՐՍԻՎԱՋ Գիտեմ, արքայի համաձայնութիւնն ստանալուց յետոյ: ԲԱՀՐԱՄ Ո՛չ, հենց հիմա. խնդրում եմ արի և ստացիր:

ԳԱՐՍԻՎԱՋ Քէյ Գաւուս արքայի համաձայնութիւնն ստացե՞ց, պատերազմը վերջացա՞ւ:

ԲԱՀՐԱՄ Չը գիտեմ: Ե՛կ և ստացիր ձեր բերած ընծաները. ձեր պատանդներն էլ այստեղ են: Ե՛կ, իշխան: (Գնում է դէպի աջ. Գարսիվազը հետեւում է նրան):

ԳԱՐՍԻՎԱՋ Տարօրինակ է: Արդեօք Աֆրասիաբն այդ մասին տեղեկութիւն ունի՞:

ԲԱՀՐԱՄ Անշուշտ, անշուշտ: (Հեռանում են: Վրանից դուրս են գալիս Աֆրասիաբը, Փարանգիսը եւ ապա Սիւաւուշը: Երեքն էլ տխուր են: Սիւաւուշը մնում է խորքում եւ վշտոտ հայեացք է նետում դէպի իր բանակը):

11.

ԱՖՐԱՍԻԱԲ, ՖԱՐԱՆԳԻՍ, ԱՊԱ ՍԻԱԻՈՒՇ

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Հայր, ի՞նչ է անելու նա: ԱՖՐԱՍԻԱԲ Ասաց, որ հեռանալու է իր երկրից:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Բայց հւր է գնալու:

ԱՖՐԱՍԻԱՅ Զը գիտեմ, չասաց ինձ:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ (Հալազին) Բայց չէ՞ որ ես ու նա...

ԱՖՐԱՍԻԱՅ Սիրում էիք իրար:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Դու էլ էիր ցանկանում, դու կապեցիր մեր սրտերը իրար... Հայր, մի հնարք գտիր: Լաւ չի՞ լինի, որ նա փոխանակ մի օտար երկիր գնալու, գայ մեզ մօտ: Դու նրան հայրութիւն կանես: Առաջարկիր նրան քո պաշտպանութիւնը:

ԱՖՐԱՍԻԱՅ Ես սիրով կը ցանկանայի նրան որդեգրել, ապաստան տալ, բայց վախենում եմ ինքը չընդունի: (Փառանգիսն արտասուելով նայում է Սիւսուշին)

ՍԻՍՈՒՈՒՇ (Ս'օտենալով նրանց) Ներիր, արքայ, ինչ որ կատարւեց՝ կատարւեց հակառակ իմ կամքի: Այս խնդրում հայրս ինձ է անարգում և ոչ թէ քեզ:

ԱՖՐԱՍԻԱՅ Եւ դու, մեծահոգի արքայազն, երբ վճռել ես հեռանալ քո երկրից, ես քեզ երախտագիտութեամբ կընդունեմ ինձ մօտ: Եղիր իմ որդին, ես էլ կը լինեմ քո հայրը: (Գրկախառնում են):

ՍԻՍՈՒՈՒՇ Սրտանց ընդունում եմ քո սրտաբուխ հրաւերը: Թոյլ տուր արքայ, որ իմ հարիւր զինակիցները հետեւեն ինձ: Ես նրանցից չեմ կարող բաժանուել:

ԱՖՐԱՍԻԱՅ Ով որ գայ քեզ հետ, բարի է եկել: Քոնն է թուրանը. որ անկիւնն ուղում ես, ընտրիր քեզ համար: Գնանք միասին. կամ գուցէ...

ՍԻՍՈՒՈՒՇ Մի վերջին պարտք ունեմ կատարելու. բանակը յանձնեմ Բահրամին, վերջին հրաժեշտս տամ և հասնեմ ձեզ:

ԱՖՐԱՍԻԱՅ Փարանգիս, գոհ ես քո հօրից:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Շնորհակալ եմ, տէր: (Աֆրասիաքն ու Փարանգիսը գնում են դէպի ծախ: Հնչում են թուրանական փողերը: **ՍԻՍՈՒՈՒՇ** (Երկար նայում է նրանց յետից, ապա յետ է դառնում՝ ու դիտում իր վրանը) Է՛հ, մնաւ բարով, արքայական իմ սպիտակ վրան, դու այլևս իմը չես... (Փալիս է Բահրամը):

12.

ՍԻՍՈՒՈՒՇ ԵՒ ԲԱՀՐԱՄ

ԲԱՀՐԱՄ Ընծաներն ու պատանդներն ուղարկեցի Գարսիվազի հետ: Թուրանցիներէից այլևս ոչինչ չը մնաց մեզ մօտ:

ՍԻՍՈՒՈՒՇ (Վերցնում է թագը եւ դնում զահի վրայ) Բեր իմ սաղաւարտը, աղեղն ու նիզակը: (Բահրամը գնում է դուրս: Սիւսուշը կողքի սուրն արծակում է): Սա էլ իմը չէ, սա էլ յանձնեմ նրան: (Բահրամը վերադառնում է):

ԲԱՀՐԱՄ Ստացիր, տէր իմ:

ՍԻՍՈՒՈՒՇ (Ժածկում է սաղաւարտը, վերցնում է աղեղն ու նիզակը) Բահրամ, քեզ եմ յանձնում բանակը, քեզ եմ յանձնում պարէնն ու զէնքերը:

ԲԱՀՐԱՄ (Հեծկտանքով) Արքայազն...

ՍԻՍՈՒՈՒՇ Ես այլևս արքայազն չեմ. ահա իմ թագը և իմ սուրը, սրանք վերադարձրու իմ հօրը: Ես գնում եմ. ես այլևս թագաժառանգ չեմ:

ԲԱՀՐԱՄ Ո՞ւր:

ՍԻՍՈՒՈՒՇ Թուրան: Մօրս սպանեցին էսթախրում, ինձ էլ կը սպանեն: Զէի գնայ, բայց քանի որ հայրս իր հոգին ծախել է Սուղաբէին... Կը գնայի Զարոյստան, Ռոստամի մօտ, բայց այնտեղից հայրս կարող է ինձ պահանջել:

կարշաւի նիւթուղի վրայ, ես էլ ստիպւած զէնք պիտի բարձրացնեմ հօրս դէմ, հայրենիքիս դէմ: Իսկ ես երբեք չեմ ուզում հայրենիքիս դէմ զէնք բարձրացնել:

ԲԱՀՐԱՄ Բայց դու կը վերադառնաս, տէր իմ...

ՍԻՍԻՈՒՇ Ո՛չ, մի բան ինձ ասում է, որ ես այլեւս յետ չեմ գայ: (Չոգում, համբուրում է հողը) Մնաս բարով, իմ հայրենի երկիր, ես այլեւս քո հողի վրայ ոտք չեմ դնելու: Մնաս բարով, արքայական դրօշ, քեզ էլ չեմ տեսնելու: Հօրս ասա, Բահրամ, որ լաւ պահի այս Թագն ու սուրբ: Ողջոյնիս խօսքը տուր իմ բանակին, իմ քաջ ռազմիկներին: Արի գիրկս, Բահրամ, համբուրեմ քեզ, համբուրիր ինձ, որ կարօտով չը մնամ: (Գրկախառնում են): Մնաս բարով, իմ հայրենի աշխարհ, ես դժբախտ եմ և անկարող, իսկ դու երջանիկ եղիր, դու հզօր եղիր... (Արցունքոտ աչքերը մի վերջին անգամ յառում է արքայական դրօշին եւ արագ քայլերով դիմում է դէպի ծախ կողմը: Բահրամը բարձրաձայն հեկեկում է):

ՉՈՐՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

Վ Ա Ր Ա Դ Ո Յ Ր

ԶՈՐՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

ՇԱՐՄԱՆԻ ՊԱԼԱՏԸ (ՍԻԱՒՈՒՇԿՆԵՐՏ)

Հոյակապ ու ընդարձակ մի սրահ, բազմաթիւ մուտքերով: Պատերին իրանցի հերոսների նկարներ: Սըրահի խորքի ամբողջ ճակատը բաց է, որտեղից երևում են պալատը շրջապատող ամուր պարիսպներն ու քուրզերը, ինչպէս նաեւ հեռուն ընկած բարձր բլուրների շղթան: Սրահը զարդարւած է նուրբ ճաշակով եւ արքայազն յել շքեղութեամբ:

1.

ՍԻԱՒՈՒՇ ԵՒ ՖԱՐԱՆԳԻՍ

(Կանգնած են իրար մօտ եւ նայում են դուրսը)

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Որքան հոյակապ, հպարտ եւ անառիկ է մեր այս դղեակը:

ՍԻԱՒՈՒՇ Երջանիկ ես դու մեր այս խոնարհ ամրոցում:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Խոնարհ... Սիւսուշկերտի հոչակն աշխարհն է բռնել: Երկրի վրայ ոչ մի թագաւոր այսպիսի շքեղ պալատ չունի: Արեւելքի բոլոր ծայրերից իշխան եւ իշխանուհի Շարօան են գալիս, մեր այս պալատը տեսնելու համար:

ՍԻԱՒՈՒՇ Արեւելքի բոլոր ծայրերից, բացի իմ հեռաւոր հայրենիքից: Միթէ Իրանում բոլորը մոռացել են ինձ եւ

այնտեղ ոչ ոք ինձ չի մտաբերում: Կուզենայի, որ այդ բոլոր օտար իշխանների փոխարէն, թէկուզ մի շատ հասարակ հիւր գար ինձ Իրանից, միայն թէ Իրանից: Առնէի ես նրան իմ գիրկը, սեղմէի կրծքիս և հայրենիքիս կարօտն առնէի նրա այրած շրթունքներից:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Միշտ Իրանը, միշտ քո Իրանը:

ՍԻԱԻՈՒՇ Այո, սիրելիս, միշտ իմ Իրանը: Այստեղ ինչ որ էլ կառուցեմ, ինչ որ էլ ստեղծեմ, իմը չի լինելու:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Բայց չէ՞ որ հայրս այս նահանգը նւիրեց քեզ, քոնն է այս պալատը, քոնն են ամենագեղեցիկ ու ջրառատ դաշտերը:

ՍԻԱԻՈՒՇ Հայրդ ինձ նւիրեց այս հողը, ոսկի ու արծաթ և թագ ու գահ. շնորհապարտ եմ, բայց... Տեսնում ես այդ աբլը, որ երկրին լոյս ու ջերմութիւն է տալիս, այդ արեն օտար է ինձ, իմ հոգին չի լուսաւորում, իմ սըրտին տաքութիւն չի տալիս:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ (Տխրում է) Դու ինչո՞ւ միշտ տխուր ես, ինչո՞ւ:

ՍԻԱԻՈՒՇ Ես գերի եմ դարձել մի տարօրինակ նախազգացման, աստղագէտներն ինձ համար մի ահաւոր վախճան են գուշակել: Զգում եմ, որ նրանց գուշակութեան օրը մօտենում է: Ինձ վերստին հալածելու են և այս հալածանքը վերջինն է լինելու:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Բայց ո՞վ կը յանդգնի քեզ պէս քաջին հալածել, զէնք բարձրացնել քեզ վրայ, երբ իմ հայրը կայ:

ՍԻԱԻՈՒՇ (Տխուր ժպիտով) Ես իմ զօրութեան գիտակցութիւնն ունեմ. եթէ չափւելու լինենք, ոչ մի թուրանցի ինձ չի կարող յաղթել: Իմ պարտութիւնը կարող է գալ իմ ներքին էութիւնից: Յիշողութեանս մէջ մի սև կէտ կայ,

հոգիս մի վէրք է ստացել իմ հօր պալատում, մի չար կնոջ տեսքից: Երբ մտաբերում եմ այդ անիծակուռ վայրկեանը, բազուկս կորցնում է իր ոյժը, հոգիս՝ իր արիւթիւնը... Իսկ ի՞նչ կարող է անել քո հայրը... Եւ յետոյ, իմ մտավախութիւնն էլ քո հօրից է: Դու էլ այդ գիտես արդէն:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Հայրս չար չէ, նա դիւրահաւատ է և դա է նրա միակ թերութիւնը: Նրա մասին նոր բան ես լսել: Մահրդ է եկել նրա մօտից և կամ մէկը պատմել է քեզ նրա դիտաւորութեան մասին:

ՍԻԱԻՈՒՇ Նոր՝ ոչինչ: Վերջին անգամ Գարսիվազն էր եկել, նրա խօսքերից հասկացայ, որ հայրդ լաւ չի տրամադրւած դէպի ինձ: Եւ ես գիտեմ, որ երբ թուրանում, ձմեռ թէ գարուն, երկինքն ամպում է, կարկուտ է գալիս:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Գարսիվազը չասաց այդ սառնութեան պատճառը:

ՍԻԱԻՈՒՇ Ձը գիտէր, խոստացաւ իմանալ և շտկել:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Լաւ չէ՞ր լինի, որ մենք գնայինք հօրս այցելութեան: Անձամբ կը խօսէիր հետը և եթէ որեւէ թիւրիմացութիւն կայ, անկեղծ բացատրութեամբ կը հարթւի:

ՍԻԱԻՈՒՇ Ես էլ եմ ցանկանում, միայն սպասում եմ Փիրանին. նա թուրանի ամենապարկեշտ մարդն է:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Փիրանն աղնիւ մարդ է. երանի թէ շուտ գար: Նրա ճամբորդութիւնը շատ երկար տևեց:

ՍԻԱԻՈՒՇ Ամբողջ Հնդկաստանն ու Ձինաստանը պիտի շրջէ: Նա այսօր կամ վաղն այստեղ կը լինի: Զինւորներէս մեծ մասն ուղարկել եմ նրան ընդառաջ: (Ներս է մտնում մի սպասաւոր) Ի՞նչ կայ:

ՍՊԱՍԱԻՈՐ Զինացի մի աղնւատոհմ իշխանուհի ցանկութիւն է

յայտնում պալատը տեսնելու
ՍԻՆԱՌԻՇ Լաւ, առաջնորդէր նրան այստեղ: (Սպասաւորը գնում է): Դժւ ընդունիր նրան, Ֆարանգիս, այս մեկամաղձոտ տրամադրութեամբ չեմ ուզում այցելուններին երևալ:
ՖԱՐԱՆԳԻՍ Գնա հանգստացիր, սիրելի տէր իմ: Աշխատիր այդ տխուր մտքերդ ցրել: (Սխառուը գնում է):

2.

ՖԱՐԱՆԳԻՍ

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Ես էլ վերջերս մի տաքօրինակ վիշտ եմ զգում: Վախենում եմ իմ երջանկութեան համար, վախենում եմ իմ երեխայի համար: Շատ մեծ է իմ երջանկութիւնը, շատ գեղեցիկ է իմ Բէյ Սոսրովը: Հայրս կասկածոտ է ու փոփոխամիտ. մէկին սիրում է, մեծարում և մէկ էլ յանկարծ իր երեխայ կուռքը զայրոյթով ջարդում, փրշրում է: Երեխաս ծնւեց, մի տաքեկան դարձաւ, իսկ դեռ նա չեկաւ մեզ այցելութեան. դա վատ նշան է: Բայց ոչ, Սիւաուշին հայրս շատ է սիրում, նրա հետ ամարդօրէն չի վարւի: Ահա մեր այցելուն: (Դալիս է Սուդաբէն, չինական իշխանուհու տարագով, դէմքը քողով ծածկած: Սպասաւորները խոնարհում են ու յետքաշում):

3.

ՍՈՒԴԱՔԷ ԵՒ ՖԱՐԱՆԳԻՍ

ՍՈՒԴԱՔԷ Ողջոյն, երջանիկ արքայադուստր:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Ողջոյն, գեղեցիկ իշխանուհի. բարի ես եկել: (Համբուրւում են):

ՍՈՒԴԱՔԷ Ամուսինս այցելել է ձեր հրաշակերտ քաղաքը, որի շքեղութեան վրայ բոլորը հիանում են:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Նորից բարի ես եկել: Համեցիր, բազմիր այստեղ և հանգստացիր: (Շրկու նաժիշտներ ըմպելիք են բերում) Համեցէք:

ՍՈՒԴԱՔԷ Դու շատ ազնիւ ես, բարի արքայադուստր: (Ծմում է): Այս գեղեցիկ պալատում դու շատ երջանիկ պիտի լինես: ՖԱՐԱՆԳԻՍ Իմ երջանկութիւնն իմ ամուսինն է ու իմ զաւակը: Դու հեռու տեղից ես գալիս, իշխանուհի:

ՍՈՒԴԱՔԷ Այո, շատ հեռից. հարիւրաւոր մղոն ճամբայ եմ եկել: ՖԱՐԱՆԳԻՍ Եւ այդքան նեղութիւն ես կրել միայն մէր քաղաքը տեսնելու համար:

ՍՈՒԴԱՔԷ Այո... Եւ յետոյ ամուսինս պիտի տեսնի Աֆրասիա արքայի հետ:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Երեւի նոր գաղինք կամ համաձայնութիւն կնքելու համար:

ՍՈՒԴԱՔԷ Այդպիսի մի բան, որ մեզ՝ կանանց չեն ասում:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Եւ ի՞նչ պէտք է մեզ այդ բաներն իմանալ:

ՍՈՒԴԱՔԷ Ճիշտ ես հրամայում, արքայադուստր. մեզ մեր իշխանների սիրտն է պէտք և ոչ թէ նրանց գործերը: (Սուսում է նկարներին) Շատ գեղեցիկ են այդ նկարները, բայց կարծես թուրանցիներ չը լինեն:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Իրանը Իրանի հերոսների նկարներն են:

ՍՈՒԴԱՔԷ Բայց չէ՞ որ Իրանն ու Թուրանը թշնամիներ են, ինչպէ՞ս էք հանդուրժում:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Իմ տէրն էլ Իրանի թագաժառանգն է:

ՍՈՒԴԱՔԷ Ուրեմն ձեր երկրները հաշուե՞լ են իրար հետ:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Ո՛չ, ամուսինս խռովեց իր հօրից և եկաւ մեր երկիրը:

ՍՈՒԴԱՔԷ Ուրեմն նա այլևս հայրենիք չի վերադառնալու:
 ՖԱՐԱՆԳԻՍ Չը գիտեմ, իր հայրենիքում նրան շատ են հալածել:
 ՍՈՒԴԱՔԷ Երեւի իր հայրը:
 ՖԱՐԱՆԳԻՍ Ո՛չ, Քէյ Քաւուսի կինը, մի չար, շատ չար կին:
 ՍՈՒԴԱՔԷ (Ցնցում է) Իր մայրը:
 ՖԱՐԱՆԳԻՍ Ոչ հարազատ, այլ խորթ մայրը՝ Սուդարէ Թագուհին:
 ՍՈՒԴԱՔԷ (Մեկուսի) Եթէ իմանար, որ այդ Սուդարէն այստեղ
 է... (Բարձր) Ներիւր, արքայադուստր, ես քեզ նեղու-
 թիւն եմ պատճառում: Թոյլ տուր քո սպասաւորներն
 ինձ առաջնորդեն այս գեղեցիկ պալատի զանազան
 մասերը ցոյց տալու:
 ՖԱՐԱՆԳԻՍ Բարի իշխանուհի, այդքան շուտ չես մեկնելու այս-
 տեղից. մի քանի օր էլ կը մնաս մեզ մօտ:
 ՍՈՒԴԱՔԷ Ամուսինս շտապում է. մենք պէտք է ճանապարհւենք
 Թուրանի մայրաքաղաքը՝ Քենգազար:
 ՖԱՐԱՆԳԻՍ Գոնէ միայն այսօր: Ամուսինս գոհ կը լինի քեզ
 տեսնելով. մի փոքր անհանգիստ էր, այդ պատճառով
 չը կարողացաւ գալ ձեզ դիմաւորելու:
 ՍՈՒԴԱՔԷ Ես էլ շատ կը ցանկանայի արքայազնին իմ յարգանքն
 ու հիացմունքը յայտնել, սակայն պիտի ներես, ար-
 քայադուստր:
 ՖԱՐԱՆԳԻՍ Խնդրում եմ մնաս: Քեզ պէս ազնւական հիւրերը մեզ
 անսահման հաճոյք են պատճառում: Սպասիր մի վայր-
 կեան, ծածկեմ իմ շղարշը և ընկերակցեմ քեզ՝ պալա-
 տը տեսնելու:
 ՍՈՒԴԱՔԷ Օ՛հ, ի՜նչ արքայադուստր, դու ինձ ամաչեցնում ես, ես
 արժանի չեմ...
 ՖԱՐԱՆԳԻՍ (Գնալով) Ձէ, չեմ թողնի, որ դու այսօր գնաս. ես
 իսկոյն կը գամ: (Գուրս է գնում):

4.

ՍՈՒԴԱՔԷ, ԱՊԱ ՖԱՐԱՆԳԻՍ

ՍՈՒԴԱՔԷ (Շղարշը ձգում է ուսերին ու նայում է իր շուրջը)
 Այստեղ է նա... Եթէ յանկարծ դուրս գայ և ինձ տես-
 նի այստեղ... Ի՞նչպէս կարող էր երեւեակայել: Ինչո՞ւ ես
 այս խենթ քայլն արեցի: Կրճքիս տակ հրկիզող այս
 կրակը մինչև ռը պիտի տանի ինձ: Քաւուս արքան
 խռովեց ինձնից և որպէս պատիժ ինձ ուղարկեց Էս-
 թախրից հեռու մի խուլ ու մութ ամրոցում ապրելու և
 երկու տարով զրկեց ինձ իր տեսքից: Բայց այդ հին
 ամրոցում կրճքիս տակի բոցը դարձեալ բորբոքեց և
 չը կարողացայ համբերել: Օգտեցի Քաւուսի խռովու-
 թիւնից և եկայ... Կամ պէտք է մեռցնեմ իր այս եր-
 ջանկութիւնը և կամ պիտի տապալեմ իր ոտների տակ:
 Թող մեռնեմ, միայն թէ ինքը լինի ինձ խփողը: Այս
 թուրանուհին երջանիկ է ու հպարտ նրանով: (Ոտքի
 ծայններ են լսում. Սուդարէն ծածկում է դէմքը. Ծ-
 րելում է Փարանգիսը՝ շղարշն ուսերին ձգած, գլխին
 գեղեցիկ թագը):
 ՖԱՐԱՆԳԻՍ Գնանք, իշխանուհի. հրամայել եմ, որ քեզ համար մի
 սենեակ պատրաստեն, որ դու այնտեղ հանգստանաս:
 ՍՈՒԴԱՔԷ Շնորհակալ եմ, գեղեցիկ արքայադուստր: (Դուրս են
 գնում ծախ կողմից: Ինքը մնում է դատարկ. Զիչ
 յետոյ ներս են գալիս Գարսիվազն ու Թէյմուրը,
 որոնք գնում են բոլոր անկիւնները):

5.

ԳԱՐՍԻՎԱԶ ԵՒ ԹԷՅՄՈՒՐ

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Ո՛ւր են տէրն ու տիրուհին:

ԹԷՅՄՈՒՐ Տիրուհին պալատն է ցոյց տալիս մի իշխանուհուն, իսկ Սիաւուշը հանգստանում է իր առանձնասենեակում:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Ուրեմն կարող ենք ազատ արտայայտել:

ԹԷՅՄՈՒՐ Ազատ և համարձակ, տէր իմ: Բայց ինչո՞ւ այսպէս մե՜նակ ու այսքան շտապ:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Գործը լուրջ է, իսկ ժամանակը՝ կարճ: Նրանց պը՜տոյտը երկմը կը տևի:

ԹԷՅՄՈՒՐ Այդպիսի պտոյտներն երկար են տևում:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Կատարել ես, ինչ որ քեզ պատւիրել էի:

ԹԷՅՄՈՒՐ Երկար նեղութիւնից յետոյ հազիւ կարողացայ մի գրագրի համոզել և գործը գլուխ բերել: Քո տւած ամբողջ ոսկին սպառւեց:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Այդ գրագիրն ապրում է դեռ:

ԹԷՅՄՈՒՐ Ոչ այս երկրի վրայ: Գործն աւարտելուց յետոյ նրա գործն էլ աւարտեցի:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Նամակները Սիաւուշի անձնական մետաքսէ կտորներէ վրայ են գրւած:

ԹԷՅՄՈՒՐ Այո՛ և իր սեփական կնիքով կնքւած:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Պատւէրս սխալ կատարած չը լինե՞ս:

ԹԷՅՄՈՒՐ Երեք հատ են. մէկը Ռոստամին, որին հրաւիրում է այստեղ, մէկը Քաւուսին, որ զօրք հաւաքի և Զէյհունն անցնի, մէկն էլ Արմէն իշխանին, որին նկարագրում է Թուրանի անառիկ կէտերը և այդ կէտերն անցնելու գաղտնիքները:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Դու մեծ մարդ կը դառնաս: Մօ՞տդ են, տուր ինձ: ԹԷՅՄՈՒՐ (Ժողից հանում է նամակները եւ յանձնում Գարսի՜վազին) Ստացիր, տէր իմ: Քենգազարում մի բան կա՜տարւել է:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Ամէն ինչ յաջող է:

ԹԷՅՄՈՒՐ Ի՞նչ համար:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Ե՛ւ քեզ համար, և՛ ինձ համար:

ԹԷՅՄՈՒՐ Արդիւնքը:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ (Շուրջը նայելով) Արդիւնքն այն է, որ Աֆրասիա՜բը գալիս է՝ Սիաւուշներուն ու իր տիրոջը խորտակելու:

ԹԷՅՄՈՒՐ Սրանց յաղթելն այնքան էլ դժւար չէ: Նա իր զինուորներէ մի մասն ուղարկել է Փիւրանին ընդառաջ:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Ա՛խ, այդ ծեր աղւէսը: Եթէ նա շուտ հասնի, մեր գործը կը ձախողի:

ԹԷՅՄՈՒՐ Նա այստեղ կը լինի ամենաշուտը վաղն առաւօտեան:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Եթէ այդպէս է, ուրեմն դազաղին կը հասնի: Լսիր ինձ, դու մի քանի հաւատարիմ թուրանցիների հետ կը թագնւես զլիաւոր բուրգերից մէկում և այնտեղից յարձակում կը գործես Աֆրասիաբի զօրքի վրայ. եթէ մի երկու զինուոր էլ սպանէք՝ աւելի լաւ: Ա՛ռ այս ոսկին, դնա և պարտքդ կատարիր: Ես քեզ միշտ առատ կը վարձատրեմ: Իրանցիներին էլ մի լաւ խմցրու և զրգո՛ր թուրանցիների դէմ: Երբ կռիւն սկսւեց, դըղեակի դռները կը բացես ներսից:

ԹԷՅՄՈՒՐ Շնորհակալ եմ, տէր իմ, հրամանդ անսխալ կը կատարեմ: (Գնում է):

6.

ԳԱՐՄԻՎԱԶ, ԱՊԱ ՍՈՒԴԱՅԷ

ԳԱՐՄԻՎԱԶ եթէ Սուգարէն էսթախրում կարողանար այնքան աշխատանք կատարել, որքան ես եմ այստեղ կատարում.... (Երեւում է Սուգարէն. երկուսն էլ զարմանքով նայում են իրար)։

ՍՈՒԴԱՅԷ (Արագ մօտենում է նրան եւ շնչում) Ես եմ, Գարսիվազ... Արի եղիր, վճռական ժամը մօտենում է. մեր յաղթանակի ժամը մօտենում է։

ԳԱՐՄԻՎԱԶ (Ժուների է գալիս) Թագուհի...

ՍՈՒԴԱՅԷ (Հեռանալով) Զը հետեւես, չը փնտռես ինձ. ես այստեղ եմ։ Արժանի եղիր ինձ, արժանի եղիր իմ զոհաբերումին... (Գնում է)։

7.

ԳԱՐՄԻՎԱԶ

ԳԱՐՄԻՎԱԶ Նա այստեղ է... Արժանի պիտի լինեմ նրան. վճռական ժամը մօտենում է։ Որքան էլ Սիաւուշն իմ հաւաղատ արիւնից լինի, իմ աղջկայ որդին, սակայն դարձեալ ես երեք զօրաւոր պատճառներ ունեմ նրան կորցնել տալու՝ Սուգարէն, Թուրանի գահը եւ այն կատաղի ոխը, որ ես ունեմ ղէպի Քաւուսի սերունդը։ Սիաւուշը մի գաւակ ունի... (Երկար մտածում է) Է՛հ, նրա մի տարեկան գաւակն էլ կը գնայ... (Լսում է ոտքի ծայներ) Մէկը գալիս է. նրա քայլերի ձայնն է. փոխեմ իմ դէմքը։ (Քաշւում է մի անկիւն, ծնւա-

նում է տխուր եւ ընկճւած, երբեմն էլ ցաւագին հոգոց է հանում։ Երեւում է Սիաւուշը՝ գունատ ու տխուր)։

8.

ՍԻԱՒՈՒՇ ԵՒ ԳԱՐՄԻՎԱԶ

ՍԻԱՒՈՒՇ (Զը նկատելով Գարսիվազին) Ինչո՞ւ է այդ կինն այսօր շարունակ պատկերանում իմ աչքի առջև։ Ա՛խ, այն չարագուշակ վայրկեանը, երբ հօրս պալատում առաջին անգամ հանդիպեցի նրան... Նրա կիրքը, գրաւչութիւնը, նրա մերկ ուսերը, հոլանի կուրծքը... (Զնոներով ծածկում է աչքերը) Ա՛խ, Սուգարէ, Սուգարէ... Այդ սև վայրկեանի վերջիշունն ամէն անգամ գալիս, պղտորում ու պղծում է իմ լուսաւոր ու անբիծ զգացումները։ Այս հոգեկան վիճակով ամենայեւորն զինւորից էլ ես կը պարտւեմ։ Հոգիս սևացրին ու խոցեցին էսթախրում, սիրտս փշրեցին Զէյհունի ափին, այստեղ էլ... Է՛հ, հիվ գիտէ, գուցէ իմ կառուցած այս շքեղ պալատն էլ իմ գերեզմանը դառնայ... (Ծանկարծ հայեացքն ընկնում է անկիւնում կծկւած Գարսիվազի վրայ) Դու այստեղ ես, Սեփահրոդ Գարսիվազ, եւ առանց լուր տալու։ (Սիաւուշը վերստանում է իր խրոխտ կեցւածքը)։

ԳԱՐՄԻՎԱԶ Փախայ Աֆրասիաբի մօտից, եկայ մենակ ու թագուն։

ՍԻԱՒՈՒՇ Փախար, բայց ինչո՞ւ։

ԳԱՐՄԻՎԱԶ Նա կատաղել է, եղբայրասպան հին հրէշն արթնացել է նրա հոգու մէջ։ Ես սարսափում եմ նրա դժոխային զայրայթից։ Եկայ քեզ մօտ...

ՍԻԱՒՈՒՇ Ես պատրաստ եմ քեզ օգնելու, կը գնամ նրա մօտ և կը բարեխօսեմ քեզ համար:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ (Յաւագին հառաչանքով) Նա գալիս է...

ՍԻԱՒՈՒՇ Մի սարսափիր, ես կը կասեցնեմ նրա զայրոյթը: Եթէ հարկ եղաւ, կը դիմադրենք նրան, մինչև որ Փիրանը հասնի:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Ա՛խ, երանի թէ ազնիւ Փիրանը շուտ հասնէր: Նա Աֆրասիաբի վրայ մեծ ազդեցութիւն ունի, նա չէր թողնի, որ այս պատուհասը տեղի ունենար:

ՍԻԱՒՈՒՇ Ո՞ւր է, որտե՞ղ է հասել:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ (Ողբազին) Շատ մօտ, էլի արեւի մի փոքրիկ թեքում և նա այստեղ կը լինի:

ՍԻԱՒՈՒՇ Բայց ինչո՞ւ է նա քո դէմ կատաղել:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ (Հալագին) Ա՛խ, երանի, երանի...

ՍԻԱՒՈՒՇ Այդպէս մի՞ ողբա, սիրելի Գարսիվազ, քեզ սպառնացող վտանգն ինձ վրայ եմ առնում,

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Տէր իմ, վտանգն ուղղակի ինձ չի սպառնում:

ՍԻԱՒՈՒՇ Այլ ո՞ւմ, ո՞ւմ...

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Գուցէ իմ այստեղ գալն իմանայ և ինձ էլ պատժի. բայց նա աւելի թանկագին կեանք է ուզում խորտակել:

ՍԻԱՒՈՒՇ (Աչքած) Ո՞ւմ կեանքը, ո՞վ է նրա զայրոյթի առարկան:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ (Հալով եւ դողալով) Դ՞ու, տէր իմ, դ՞ու:

ՍԻԱՒՈՒՇ Ե՞ս, ի՞նչ եմ արել ես, ի՞նչ առիթ եմ տւել:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Միթէ նա առիթ կամ պատճառ ունէր, երբ իր երկու հարազատ եղբայրներին մորթեց: Նախանձն է պատճառը, տէր իմ, նախանձը: Նա իրենից աւելի լաւին չի կարողանում հանդուրժել:

ՍԻԱՒՈՒՇ Բայց ես նրա հիւրն եմ, նրա հպատակը:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Հիւր թէ հպատակ՝ միևնոյն է նրա համար: Պէտք է հռչակ չը հանէիր. քո բարի հռչակն ամբողջ Արևելքն է բռնել: Ի՞նչ նենգութեամբ նա քեզ հիւրընկալեց՝ աշխարհի աչքին արդար երևալու համար. իր աղջկան տւեց քեզ, երկիր տւեց քեզ, ոսկի ու գահ՝ բախշեց:

ՍԻԱՒՈՒՇ Որ ինձ սպանի՞ մի օր...

ԳԱՐՍԻՎԱԶ (Հառաչելով) Այդպէս է, տէր իմ. նա քեզ խաբեց հենց Զէյհունի ափին, հենց ձեր հանդիպման առաջին օրը: Պատերազմն սկսելու խնդրում նա իրեն արդարացնելու համար ի՞նչ պատրւակ բերեց:

ՍԻԱՒՈՒՇ Որ հայրս իմ մօրը սպանել էր տւել Սուգաբէի խորհրդով և ինքը մօրս վրէժն առնելու համար բանակ էր շարժել Իրանի վրայ:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Սո՛ւտ է և ի՞նչ գարշելի սուտ: Նա ինքն է Սուգաբէի հետ ձեռքը մէկ արած սպանել տւել Խուբէէնին:

ՍԻԱՒՈՒՇ Ի՞նքը. ա՛հ, նենգամիտ սրիկայ, որքան արեւն կայ քո ձեռների վրայ:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Ես վաղուց եմ ցանկացել քո աչքը բանալ, բայց վախեցում էի. դու նրան շատ էիր սիրում: Վախեցում էի, որ դու՛ իմ աղջկայ զաւակը՝ չը հաւատաս ինձ:

ՍԻԱՒՈՒՇ Ք՞ի աղջկայ զաւակը, Է՞ս:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ (Հալով) Խուբէէնին իմ աղջիկն էր:

ՍԻԱՒՈՒՇ Օ՛հ, եագդան, ինչէ՛ր եմ լսում և ինչեր պիտի լսեմ դու: Զգում եմ, թէ որքան խորն է քո վիշտը: Սակայն ի՞նչ եմ արել ես Աֆրասիաբին, ինչո՞ւ է արշաւում ինձ վրայ:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Նրան հաւատացրել են, որ դու այստեղ դաւադրութիւն ես սարքում, նամակներով զաղտնի կապեր ես պահում Իրանի և Հայաստանի հետ և հրաւիրում ես

նրանց արշաւել թուրանի վրայ:

ՍԻԱՒՈՒՇ Բայց այդ սուտ է, ես այդպիսի նամակներ չեմ գրել: Ես դուրս կը գամ Աֆրասիաբի առաջ համարձակ, առանց զէնքի, կը գնամ նրա մօտ առանց վախենալու և կը բացատրեմ ամէն ինչ:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Այդ բոլորը պատրուակ է, զաւակս, որով նա ուզում է արտաքին աշխարհի առաջ արդարանալ: Պատճառն այն է, որ դու իրանցի ես, խուրչէհրի զաւակը, որին նա ուզեց բռնութեամբ տիրանալ:

ՍԻԱՒՈՒՇ Ուրեմն մայրս նրա ձեռքից էր փախել Իրան:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Այո: Եւ յետոյ նա Սուղարէի հետ կապեր ունի. Սուղարէն է դրդում նրան, որ քեզ մէջտեղից վերցնի և որպէս վարձատրութիւն խոստանում է ամուսնանալ Աֆրասիաբի հետ:

ՍԻԱՒՈՒՇ Ամբողջ դժոխքն է կանգնել իմ դէմ: Իսկ ի՞նչ անեմ ես հիմա, ի՞նչ խորհուրդ ես տալիս:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Փակելիւր ամբողջում և պաշտպանելիւր, մինչև որ փրանն ու քո զինուորները հասնեն:

ՍԻԱՒՈՒՇ Երբ հասնի ամբողջի պատերի տակ, կը խնդրեմ, որ թոյլ տայ իրեն հետ տեսնել:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ (*Ողբազին*) Ո՛չ, ո՛չ, դուրս չը գաս, այդպիսի յանդերձնութիւն չանես: Նա ամբողջօրէն քեզ սպանել կը տայ:

ՍԻԱՒՈՒՇ Լսում եմ քեզ, Գարսիվազ, դու բարի մարդ ես: Ինչքան էլ չը լինի, արիւնակից եմք, թէև ես չէի ուզեանայ, որ իմ տոհմի մէջ թուրանական շաղախ լինէր: Կը փակեմ ամբողջում, դռներն ամուր փակել կը տամ և կը սպասեմ իմ բախտին: Բազուկս էլ դեռ բաւական զօրեղ է:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Զինւած ու պատրաստ եղիր, մինչև որ ես վերադառնամ նրա մօտ, գուցէ յաջողեմ նրան համոզել, որ իր չար դիտաւորութիւնից հրաժարւի:

ՍԻԱՒՈՒՇ Երախտապարտ եմ. բայց դու իմ պատճառով քո կեանքն ես վտանգում:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Գնում եմ: Ետգգանը թող օգնի ինձ, (*մեկուսի*) որ մահաւանդ վճիռը յաջող կերպով կնքել տամ:

ՍԻԱՒՈՒՇ Գնա, ես էլ զինւած կը մնամ: (*Գարսիվազը գնում է*):

9.

ՍԻԱՒՈՒՇ

ՍԻԱՒՈՒՇ Աֆրասիաբ, ես կարող էի քեզ Զէյհունի ափին փոշի դարձնել, իմ հզօր բանակով անցնել թուրան և ամէն ինչ սրի ու հրի մատնել: Աչքածակ թուրանցի, իմ շքեղութիւնը դու հանդուրժել չը կարողացար: Սակայն Շարսանը քոնն էր, ես ստեղծել էի քեզ համար. վաղ թէ ուշ պիտի յանձնէի քեզ և ինքս իմ զաւակի ու կնոջ հետ վերադառնայի իմ երկիրը: Աւելի լաւ էր ես իմ հայրենիքում մուրացկան լինէի, քան թէ գայի այս իժերի երկիրը և ոսկէ թագ կրէի: (*Նայում է դուրս*) Օ՛հ, փոշու ամպ է բարձրանում դէպի երկինք: Նա գալիս է, մօտենում է: Ո՞վ կայ այդտեղ: (*Ներս է մտնում մի իրանցի զինուոր*) Դժու ես, իմ իրանցի եղբայր, ասա պալատապահ սպային, որ շեփորը հնչեցնի, հաւաքի զինուորներին, դղեակի դռներն ամուր փակել տայ և բոլորը միասին բարձրանան բուրգերը և այնտեղ սպասեն իմ հրամանին: Իսկ դու պատրաստիր իմ

զէնքերն ու զրահը: (Զինուորը դուրս է գնում): Եթէ
ես ընկնեմ, զաւակս մի օր իմ վրէժը կառնի: (Երկինքը
մթնում է) Երկինքն ինչո՞ւ մթնեց: (Փողերը հնչում
են): Դժոխային գործ է կատարւելու և Եազդանը մեր-
ժում է իր լոյսը: (Արագ, շնչասպառ ներս է մտնում
Փարսանգիսը):

10.

ՍԻԱԽՈՒՇ ԵՒ ՖԱՐԱՆԳԻՍ

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Ի՞նչ է պատահել, այս ի՞նչ իրարանցում է պալա-
տում, ինչո՞ւ են բոլորը զինւում:

ՍԻԱԽՈՒՇ (Դառը ժպտով) Փիւրանը գալիս է, ուշում եմ նրա
հետ մի կատակ անել, փակել պալատիս դռներն ու
չընդունել նրան ներս:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Իսկ ես այնքան վախեցայ, ես կարծում էի...

ՍԻԱԽՈՒՇ Որ վտանգ է սպառնում մեզ: (Հեգնական) Ո՞վ կը
համարձակւի մեզ վրայ յարձակել, երբ քո հայրը կայ:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Տրամադրութիւնդ փոխւել է. ջղերդ հանգստացան,
սիրելի Սիաուռ:

ՍԻԱԽՈՒՇ Այո՛, Ո՞ւր է Քէյ Խոսրովը:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Իր դայեակի մօտ:

ՍԻԱԽՈՒՇ Եթէ քեզանից մի բան խնդրեմ կը կատարեմ:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Ես միշտ էլ իմ տիրոջ հրամանը կատարել եմ:

ՍԻԱԽՈՒՇ Գնա, երեխային վերցրու և մի ապահով տեղ պատըս-
պարւի:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Բայց ինչո՞ւ, ինչո՞ւ թագնւեմ:

ՍԻԱԽՈՒՇ Որովհետեւ ժամանակն է պահանջում այդ:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Այդ ի՞նչ տարօրինակ բաներ ես խօսում:

ՍԻԱԽՈՒՇ Ի՞նչն է քեզ համար ամենից թանկը:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Քո և երեխայիս կեանքը:

ՍԻԱԽՈՒՇ (Բռնում է Փարսանգիսի ձեռքը) Յանուն մեր սիրոյ,
յանուն մեր երեխայի, լսիր ինձ առանց յուզւելու: Այն,
ինչ որ քեզ պիտի ասեմ, ծանր է: Յանուն Քէյ Խոս-
րովի, դու պիտի հնազանդես ինձ:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Յանուն մեր սիրոյ, յանուն Եազդանի, ես կը կատա-
րեմ քո կամքը:

ՍԻԱԽՈՒՇ Դեռ չը գիտեմ, թէ այսօր ի՞նչ է կատարւելու: Պահիր,
պաշտպանիր իմ զաւակին և դաստիարակիր նրան այն-
պէս, ինչպէս մի ապագայ արքայի են դաստիարակում:
Հեռու պահիր նրան ամէն նեղութիւնից, ամէն չարի-
քից: Բարի Փիւրանը կօգնի քեզ այդ գործում:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Իսկ դ՞ու, դ՞ու ինչ ես լինելու:

ՍԻԱԽՈՒՇ Դեռ չը գիտեմ, թէ բախտն ի՞նչ է վերապահել ինձ:
Թուրանի երկինքը մթնել է իմ գլխին: Գնա և թագ-
ցրու իմ երեխային: Երբ մեծանայ, նա պիտի իր հօր
վրէժն առնի: Իսկ հիմա խնդրում եմ, որ ինչ էլ որ լի-
նի, դուրս չը գաս Թուրանցիների մէջ, նրանք տմարդ
են և կարող են իրենց զայրոյթը քո գլխին թափել:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Ի՞նչ կայ, Սիաուռ, դու հիւսնո՞ւ ես, ի՞նչ Թուրանցի:

ՍԻԱԽՈՒՇ Հայրդ կատաղած գալիս է ինձ վրայ: Տես այն զօրքը,
որոնց առաջին շարքերը սկսում են երևալ բլուրի մօտ:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ (Սարսափահար) Ճշմարիտ է: Բայց ես կը գնամ
հօրս մօտ, դուրս կը գամ նրա դէմ, իմ կրծքին կըն-
դունեմ Թուրանցիների նիզակների հարւածները...
(Լսում է Թուրանցիների փողերի ահաւոր հնչիւնը:

Երկինքը մթնել է, կարծես գիշեր լինի: Շանթում է կայծակը. որոտի գոռոցները յաջորդում են իրար):

ՖԱՐԱՆԴԻՍ (Որ ընկնած եւ յուսահատ ընկել էր Սիաուշի գիրկը, սթափում է եւ ջերմօրէն փաթաթում ամուսնու պարանոցով) Թող Եագդանը պահի, պաշտպանի քեզ: Զաւակս... Գնամ, թագցնեմ իմ անուշիկ գաւակին, որ գազանների բերանը չընկնի: (Լալազին, մագերէտ խոփ դուրս է վազում: Շանթում է կայծակը, լսում են որոտի գոռոցները: Սիաուշը մնում է քարացած, ապա ուշքի է գալիս եւ վերստանում իր խրոխտ ու սրի կեցածքը):

ՍԻԱՒՈՒՇ Պատերազմ է, ես էլ ռազմի մարդ. դիմագրաւեմ այս մէկ աղէտն էլ: (Արագ նետում է դուրս. Փողերի հնչիւն, կայծակ, որոտ, աղաղակներ: Երեսում է Սուդարէն՝ այլալուծ ու սարսափահար: Նա հագել է իրանուսու տարագ, քօղն ուսերին, մագերէն արծակ):

11.

ՍՈՒԴԱՔԷ

ՍՈՒԴԱՔԷ Այս Բնչ է կատարում, մի ժամայ մէջ Բնչ պատահեաւ այս պալատում: Ո՞վ է յարձակում գործողը: Ծիշա իմ սրտում բոցավառող կրքին է նմանում այս փոթորիկն ու պատերազմը, իմ սիրոյ պէս կատաղի, իմ տենչանքի նման խառնակ: Հագայ այս տարազը, որ նրան թագուն երևամ, երևամ ինչպէս մեր հանդիպումի առաջին օրը, որպէսզի մինչև խորքերը ցնցեմ նրա հոգին: Եթէ նա ինձ յանկարծ տեսնի այստեղ, բազուկ-

ները կը թուլանան և նա կը պարաւի: (Կայծակը շանթում է եւ քեմի խորքը լուսաւորում): Օ՛հ, տեսայ ես նրան կրակի միջով անցնելիս, բայց այն ժամանակ նա այնքան գեղեցիկ չէր, որքան որ գեղեցիկ է հիմա՝ կայծակի լոյսի տակ նիզակ ճօճելիս... (Աղմուկը զնալով ուժեղանում է. լսում են վահաններին դիպող սրերի ձայները): Կարծես բերդի դռները բացւել են, բերդը մատնւել է և թշնամին ներս է խուժել: (Ոտքի ձայներ են լսում) Բարձրանում են. քաշւեմ մի անկիւն ու դիտեմ այս նախճիրը: Վտանգն էլ ինձ չի սարսափեցնում: (Քաշում է մի անկիւն, թափնւած դիտում է տեսարանը: Սիաուշը դրսից կանչելով ներս է վազում, մի ձեռքում բռնել է մերկացրած սուրը, իսկ միւսում աղեղը):

12.

ՍԻԱՒՈՒՇ ԵՒ ՍՈՒԴԱՔԷ (ԹԱԳՆԻԱՇ)

ՍԻԱՒՈՒՇ Ա՛խ, դաւաճանութիւն. հիվ բացեց իմ դղեակի դռները: (Նայում է դէպի խորքը) Այդ հիվ է, որ արիւնհարու գազանի նման առաջ է նետւում և անխնայ դիակներ է փռում իր շուրջը: (Կայծակը շանթում է եւ Սիաուշը նկատում է Գարսիվազին) Մ՛հ, Գարսիվազ, ըստոր, խաբեբայ, աւելի Ահրիման, քան Ահրիմանն ինքը: Նենգամիտ, դաւաճան, դու ինձ խաբեցիր: Էլ նետ չունեմ, որ քո կուրծքը խրեմ, բայց ան, ստացիր սրիս հարւածը: (Սուրը ծօծում է, ուզում է նետել, բայց յանկարծ Սուդարէն ցցում է նրա առաջ՝ շղարշն ուսերին, մագերէն արծակ):

ՍՈՒԴԱՔԷ ՍԻԱՆՈՂ, իմ գեղեցիկ, իմ արի ռազմիկ...

ՍԻԱՒՈՒՇ (Ձեռքը թուլանում է, չի կարողանում սուրը նետել: Բեմի խորքից մի նետ գալիս դիպչում է նրա թեւին): Ա՛հ, դու այստեղ ես, դու՝ իմ հոգու հրէջը, իմ էութեան խորտակիչ չար ոյժը, իմ անբիծ կեանքի սև կէտը... (Օրորում է, քիչ է մնում ընկնի, յենում է պատին: Սուղաքէն աղեխարշ ճիչ է արձակում: Թրեւում են թուրանցի երկու զինւորներ. Սուղաքէն թագնւում է: Ջինւորները շղթայում են Սիւսուշին եւ քարշ տալիս դուրս):

ՍՈՒԴԱՔԷ (Դուրս է գալիս թագստոցից) Ո՛ւր տարան նրան: Ոչ ոք իրաւունք չունի նրա կեանքի վրայ: Ես յաղթեցի նրան, ես էլ պիտի սպանեմ նրան իմ ձեռքով: Նայեմ նրա աչքերի խորքը, նրա ատելութիւնը ծծեմ եւ յետոյ սպանեմ: Բայց ո՛չ, չեմ կարող. ցանկանում եմ, բայց չեմ կարող: (Մերս են գալիս Աֆրասիաքը, Գարսիվազը եւ երկու զինւորներ: Սուղաքէն շփոթւած դուրս է գնում):

13.

ԱՅՐԱՍԻԱՔ, ԳԱՐՍԻՎԱԶ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ԶԻՆՒՈՐՆԵՐ

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Տես՜մ, արքայ, տես՜մ, թէ դաւադիրն ինչպէս էր պատասպարել իր ամբողջում, ինչպէս նախայարձակ եղաւ: Դու չէիր հաւատում: Քո ընտիր զինւորներից քանիսին փոեց հենց քո ոտների տակ: Նետերն ուղղում էր միշտ դէպի քեզ, քո կեանքն էր ուղղում խել: ԱՅՐԱՍԻԱՔ Լաւ էր, որ իմ աչքերը շուտ բացեցիր, եթէ ոչ ես

կորած էի. կորած էր եւ թուրանը:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Օձ էիր տաքացնում կրծքիդ վրայ:

ԱՅՐԱՍԻԱՔ Տաքացած օձն ուղեց ինձ խայթել. պիտի ջախջախեմ նրա գլուխը:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Տես, տես այն նամակները, որ բռնել են մեր մարդիկ: Այս նամակները գաղտնի սուրհանդակների միջոցով ուղարկում էր քո թշնամիներին: Կանչում է Ռոստամին, Քաւուսին եւ Արմէն իշխանին: Ա՛ռ, առ տես: (Նամակները յանձնում է նրան): Հաւատա՛, էլի հաւատա՛ քո Սիւսուշին. որդուդ պէս էիր սիրում նրան: ԱՅՐԱՍԻԱՔ Ամէն ինչ տեսայ, ամէն ինչ պարզ է: Բերել տուր նրան այստեղ, մորթիր իմ առաջ, որ սիրտս հովանայ: (Գարսիվազն ուղղում է գնալ, թափով ներս է մըտնում Փարանգիսը):

14.

ԱՅՐԱՍԻԱՔ, ԳԱՐՍԻՎԱԶ, ՖԱՐԱՆԳԻՍ ԵՒ ԶԻՆՒՈՐՆԵՐ

ՖԱՐԱՆԳԻՍ (Աֆրասիաքին) Ո՛ւր է իմ ամուսինը, ի՞նչ ես արել իմ ամուսնուն, յետ տուր ինձ նրան, անարդար հայր, անարժան թագաւոր. ի՞նչ է արել նա քեզ:

ԱՅՐԱՍԻԱՔ Քո ամուսինը մի հենդ դաւադիր է, մի ստոր ապեւրախտ, որ իմ հացը կերաւ եւ ինձ դաւաճանեց:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Սուտ է, նա քեզ չի դաւաճանել, քեզ խաբել են, յետ տուր ինձ նրան:

ԱՅՐԱՍԻԱՔ Նա պիտի մեռնի. եթէ շատ խօսես, դու էլ կը մեռնես, քեզ էլ մեռցնել կը տամ:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Ա՛խ, դաժան մարդ, դաժան հայր, ինչո՞ւ ես ուղղում

ինձ դժբախտացնել, որը թողնել իմ գաւակին: Բայց եթէ դու քո ձեռքը թաթախես նրա արեան մէջ, Ռոստամը կը գայ, քո երկիրը քարուքանդ կանի, կաւերի ու քամուն կը տայ: Ետ տուր ինձ իմ Սիւաուշին, դու իրաւունք չունես նրա կեանքը խորտակելու:

ԱՅՐԱՍԻԱՐ Տարէ՛ք սրան այստեղից:

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Խղճա ինձ, խղճա իմ գաւակին, անհայր մի թող նւրան, որը մի թող նրան:

ԱՅՐԱՍԻԱՐ (Դաժան) Տարէ՛ք սրան այստեղից, նա խենթացել է. տարէ՛ք, փակէ՛ք մի սենեակում: (Երկու զինւորներ քարշ տալով դուրս են տանում Փարսնգիսին):

ՖԱՐԱՆԳԻՍ Անգութ արքայ, ես ուրանում եմ քեզ, դու իմ հայրը չես:

15.

ԱՅՐԱՍԻԱՐ ԵՒ ԳԱՐՍԻՎԱԶ

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Գունատեցի, արքայ, չը լինի՞ թէ զոջացի: Եթէ խնայես նրան, միևնոյն է, նա քեզ չի խնայի:

ԱՅՐԱՍԻԱՐ Ո՛չ, հչ, բերել տուր այստեղ, բերել տուր վերջացնենք: (Գարսիվազը դուրս է գնում եւ վերադառնում է. նրան հետեւում են Սիւաուշը՝ շղթայակապ եւ թուրանցի երկու զինւորներ):

16.

ԱՅՐԱՍԻԱՐ, ՍԻԱՒՈՒՇ, ԳԱՐՍԻՎԱԶ, ԶԻՆԻՈՐՆԵՐ, ԱՊԱ ՍՈՒԴԱԲԷ

ԱՅՐԱՍԻԱՐ (Սիւաուշին) Այդպէ՞ս փոխարինեցի իմ քեզ արած

լաւութեանը:

ՍԻԱՒՈՒՇ Այդպէ՞ս պահեցիր դու քո երդումը:

ԱՅՐԱՍԻԱՐ Ես քեզ հիւրընկալեցի, տաքացրի քեզ իմ կրծքի վըրայ, որ վերջն ինձ դաւաճանեա:

ՍԻԱՒՈՒՇ Այստեղ միայն մի՛ դաւաճան կայ:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Եւ ո՞վ է այդ:

ՍԻԱՒՈՒՇ Դո՛ւ, հրէշ ծերուկ, դո՛ւ: Դո՛ւ սևացրիր Աֆրասիաբին իմ առջև, դո՛ւ սևացրիր ինձ նրա առջև:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Տեսնո՞ւմ ես, արքայ:

ԱՅՐԱՍԻԱՐ Դաւադրութեանդ փաստերն այստեղ են, ուրիշին մի մեղադրիր, դաւադիր, դու անարգ ապերախտ:

ՍԻԱՒՈՒՇ Դաւաճանին հաւատացողն ինքն էլ դաւաճան է հողով: Իմ արեան փոխարէն արիւն է պահանջւելու, արքայ, յորդառատ Զէյհունի չափ արիւն:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Այո, ի հարկէ, դու արդէն զրել ես: Յոյց տուր, արքայ, փաստերն աչքերը խրիւ:

ԱՅՐԱՍԻԱՐ (Յոյց տալով նամակները) Նայիր, տես դաւաճանութեանդ պատկերը: Ճանաչո՞ւմ ես քո սև կնիքը:

ՍԻԱՒՈՒՇ (Նայում է սպշած, ապա կատաղած թափահարում է շղթաները եւ առաջանում դէպի Գարսիվազը) Սրա սարքածն է, այս հովտ դաւադրի գործն է: (Յարձակում է Գարսիվազի վրայ) Ա՛խ, թուրանցի, ստոր թուրանցի, թուրանցի աւաղակ:

ԳԱՐՍԻՎԱԶ Արքայ...

ԱՅՐԱՍԻԱՐ Զարկ, երբ նա հայհոյում է, գարկ, թող լռի: (Գարսիվազը դաշոյնն իջեցնում է Սիւաուշի կրծքին, որը օրօրւելով ընկնում է գետին):

ՍԻԱՒՈՒՇ Ստոր թուրանցի... (Արագ ներս է սլանում Սուղաբէն

եւ Գարսիվազի ծեռքից խլում է դաշոյնը)։

ՍՈՒԴԱՅԷ Ես քեզ ասացի հալածիր, ես քեզ չասացի սպանիր։
Իմն էր նա և իմ ձեռքով պիտի ընկնէր։ Եւ դու կար-
ծեցիր, որ ես քեզ կը սիրեմ, եթէ նրան սպանեա։ Ար-
քայ, Սիաւուշն անմեղ էր, այս ստորն էր դաւադիրը։
(Դաշոյնի հարսածն արագ իջեցնում է Գարսիվազի
կրծքին եւ նրան գետին է տապալում։ Բոլորը մնա-
ցել են ապշած։ Աֆրասիաբը սարսափահար ձեռները
բարձրացրել է վեր ու մնացել է քարացած։ Սուդա-
քէն կռանում, գրկում է Սիաւուշի գլուխն ու լալիս է։
Սիաւուշը բացում է աչքերը, նայում է նրան եւ
կամաց շշնջում է Սուդաքէ... Սուդաքէ... եւ մեռնում է։
Կայծակը շանթում է մի քանի անգամ, որոտը գո-
ռում եւ տեսարանը թաղում է խաւարի մէջ)։

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Յ Ր

Վ Ե Ր Ջ

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ

Եաղդան — Բարւոյ Աստածը

Ահրիման — Չարութեան Աստածը

Համաւերան — Եմեն

Բալիս — Բերդաքաղաք, որ գտնւում էր Թուրանի սահմանի մօտ
(այժմեան ռուսական Թուրքեստան)

Էսթախր — Հին Իրանի մայրաքաղաքը

Քենգաղար — Հին Թուրանի մայրաքաղաքը

Սեփահբոդ — Սպարապետ

Ջարդստան — Սիստան. Ռոստամին պատկանող նահանգը

Սիաւուշկերտ — Սիաւուշի քաղաքը

Շարսան — Սիաւուշի պալատը

150

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0384279

ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՅՆ ՀԵՂԻՆԱԿԻ ՀԵՏԵԻԵԱԼ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«ՍԻԱԽՈՒՇ ԵՒ ՍՈՒԴԱԲԷ» ԴՐԱՄԱ 1 պատկերով և 4 արարով
ԻՐԱՆԵՐԷՆ և ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ լեզուներով

«ԳԱՐՄԷՆ» ԴՐԱՄԱ հինգ արարով

ԳԻՆՆ Է 5 ՌԻԱԼ
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 10 ՖՐ.

ՀԵՂԻՆԱԿԻ ՀԱՍՏԷՆ.

Téhéran (Iran), av. Postkhaneh, Imprimerie «Moderne».